

1398

KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY
KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.

—
SVAZEK 27.

O KRÁDEŽI A LOUPEŽI
V ČESKÉM PRÁVU
ZEMSKÉM.

NAPSAL

Dr. RUDOLF RAUSCHER.

V BRATISLAVĚ 1929.

NÁKLADEM PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.

V KOMISI FRANT. ŘIVNÁČE V PRAZE.

KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY
KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.

SVAZEK 27.

O KRÁDEŽI A LOUPEŽI
V ČESKÉM PRÁVU
ZEMSKÉM.

NAPSAL

Dr. RUDOLF RAUSCHER.

V BRATISLAVĚ 1929.

NÁKLadem PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.

V KOMISI FRANT. ŘIVNÁČE V PRAZE.

OBSAH.

Str.

§ 1. POJEM KRÁDEŽE A LOUPEŽE 1—32

Dosavadní literatura 1, Rozdíl pojmu krádeže a loupeže v českém právu od práva moderního 2, Způsobená škoda soukromá 2, Krádež a loupež nikoli trestné činy obyčejné 2, Pojem krádeže a loupeže v jednotlivých právních památkách našich: nejstarší listiny 3, Statuta Konráda Oty 3—4, nejstarší púhony 5—6, kniha Rožmberská 7, Majestas Carolina 7—8, Řád práva zemského 8, kniha Ondřeje z Dubé 9, kniha Všehrdova 9—10, Vladislavské zřízení zemské 10, Půhonné desky 16. stol. 12—13, Zemská zřízení 16. stol. 13, pojem výtržnosti 13—14, pojem pychu 14, Vývoj na Moravě 17, púhony moravské 17—19, kniha Tovačovská a Drnovská 19, Stíhání krádeže a loupeže dostává se do působnosti orgánů veřejných 19, Krádež zřejmá a skrytá 20, krádež a loupež zřejmá porušuje zemský mír 21, stíhání jich nařizováno v landfrídech 21, loupež na veřejné cestě, krádež doma 22, Neurčitost mezi krádeží a loupeží v našem právu 23, zloděj zemský 25, zloděj člověk, který zlo páše 25, Vytčení pojmu krádeže a loupeže 25—26, krádež věci svěřené 26, věci nalezené 26, krádež různých věcí 26, krádež a loupež ve dne a v noci 27, Krádež a loupež odnětím cizí věci pro vlastní užitek 27, Pobrání věci jednáním protiprávním 28, svémocný zájem 28, odpověď 28, lapkování 29, porušení landfrídu 29, krádež podle ceny ukradené věci 29—30, rozdíly stavovské při krádeži a loupeži 30, krádež a loupež v městském právu českém 30—31, v Obnoveném zřízení zemském 31, v Hrdelním řádu Josefa I. 32.

§ 2. SPOLUČINNOST A ODPOVĚDNOST PŘI KRÁDEŽI A LOUPEŽI . . . 33—44

Pomocníci zlodějů v širokém smyslu 33, v púhonech 14. stol. 33, přechovaváči 34, pomocnictví zlodějů krčemních 34, příjemci 34, spoučinnost při krádeži a loupeži v městském právu 35, pokrik při krádeži 35, oznamování pachatelů 36, krádež a loupež služebníků a lidí poddaných 37, odpovědnost otcova za syna 38, návodce 38, Odpovědnost osoby, u které ukradená věc nalezena 38, Koupě kradených věcí 38—39, Prodej kradených věcí 39—40, Věc kradená nalezena u osoby třetí 40, Věci kradené nalezeny u Židů 41, Glejty zlodějům a lupičům dané 43, Odpovědnost dědice pachatelova 43, Kolektivní odpovědnost 44.

§ 3. STÍHÁNÍ A TRESTÁNÍ KRÁDEŽE A LOUPEŽE 45—64

Pachatel postižený při činu 45, Statuta Konráda Oty 45, dovolená svépomoc 46, tresty přistíženého pachatele 46, Pachatel veřejně známý 46, Stíhání těchto pachatelů popravci 47—48, Usnesení sněmu z r. 1336 a nález z r. 1402

49—50, stíhání a trestání zlodějí zemských 51, Honění zločinců 51, stíhání a trestání pachatele podezřelého 52, Pachatel nepřístížený 53, sledování stopy 53, šlakování 53—54, uchopení ukradené věci 54, svod 55—56, nárok 56, Poměr veřejného a soukromoprávního stíhání 58, Náhrada škody při žalobě o krádež a trest trestající pachatele 59, Stíhání a trestání krádeže a loupeže v 15. a 16. stol. 60—61, Žaloby o pých a výtržnost 62—63, Milost udílená odsouzeným pachatelům 63, Mimosoudní smírné vyřízení sporu o krádež a loupež 64.

Dodatek. O NÁROKU V NEJSTARŠÍM PŘÁVU ČESKÉM 65—96

Literatura 66—68, Nárok je způsob stíhání určitých trestných činů, zvláště krádeže a loupeže 69, Nárok je stíhání zlodějí a lupičů, kteří zůstali neznámi, skryti 69—70, Nárok je soukromoprávním stíháním těchto zločinců 70—71, Je původní soukromoprávní žalobou 71, Nárokem nazývají se i poplatky, které při této žalobě se platí 71, hlava, svod, nárok 72—73, Nárok v právních památkách 14. a 15. stol. 74—77, opověď škody, její vývoj 77—82, otázka procesních stran při nároku 82, accusator 83, adversarius 83, očišťování z viny v městském právu českém 84—86, poena talionis 86, postup důkazního řízení při nároku 87, adversarius, sok 88, výklad tohoto výrazu 89—90, boží soudy při nároku 90—93, boží soudy a očištníci 93, Změny ve 14. století 94, přísaha pohánějícího 94, Změna patrna v knize Rožmberské 95—96.

Résumé 97—100

SEZNAM PRAMENŮ:

a) vydaných:

- Archiv český, I.—XXXIII., Praha 1840—1921 (A. Č.). V V. sv. A. Č. jest Zřízení Vladislavské.
- Boczek, Chytil, Chlumecký, Brandl, Bretholz, Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I.—XV., Brno, 1836—1903 (C. M.).
- Brandl, Kniha Drnovská, Brno, 1868.
- Brandl, Kniha Rožmberská, Praha, 1872.
- Brandl, Kniha Tovačovská, Brno, 1868.
- Brandl, Libri citationum et sentenciarum, I.—VII., Brno, 1872—1911 (Libri cit.).
- Brandl, Žerotinovy zápisy o soudě panském, Brno, 1866—1872.
- Čelakovský, Codex juris municipalis regni Bohemiae I. (1886), II. (1895).
- Emler, Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae I.—II., Praha, 1870—1872 (R. t. t.).
- Erben, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I.—IV., Praha, 1855 n. (Regesta).
- Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I., II. (1907, 1912) (C. B.). Fontes rerum Bohemicarum = F. R. B.
- Jireček, Codex juris Bohemici, I.—V., Praha, 1867—1898 (C. j. B.). Podle vydání Jirečkova citováno: Majestas Carolina, Řád práva zemského, Ondřej z Dubé, Zemská zřízení česká 1530, 1549, 1564, Obnovené zřízení zemské. Dále Brikcí, Práva městská, Koldín, Práva městská.
- Rössler, Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen u. Mähren I., II., 1845, 1853.
- Sněmy České I.—XV.
- Zemské zřízení moravské 1535, 1604.

b) rukopisných:

- D. Z. = desky zemské.
- D. Z. m. = desky zemské menší (číslo označuje kvatern).
- Nálezky = Nálezové rozliční soudů zemského a komorního v Čechách z let 1487—1582. Rkp. univ. knihovny v Praze, sign. XVII., C. 30. (Srov. Truhlář, Katalog českých rukopisů (Praha, 1906) č. 108).
- Rkp. N. M. = rukopis archivu Národního Musea v Praze (číslo uvedené značí signaturní označení archivní).

§ 1. POJEM KRÁDEŽE A LOUPEŽE.

V českém právu zemském, právě tak jako o jiných otázkách z trestního práva, nebylo u nás dosud pojednáno o krádeži a loupeži. Velmi skrovné jsou poznatky, které přináší o tomto předmětu Jireček,¹ Jičínský² a pro právo městské Winter.³ Jiní autoři zmiňují se o tomto předmětu jen velmi stručně nebo jen v souvislosti s jinými předměty.⁴

Pokoušíme se tudíž o vylíčení krádeže a loupeže v českém právu zemském po prvé. Právě z toho důvodu je nám třeba uváděti některé podrobnosti, kterých by bylo lze jinak pominouti a stejně tak jsme nuceni zmiňovati se o některých právních pojmech, které ještě u nás vysvětleny nejsou, ač ovšem i tyto zmínky budou se zdáti nadbytečnými. A z týchž důvodů opětně budeme nuceni některých otázek se dotknouti velmi stručně.

Jsme si vědomi toho, že látku úplně vyčerpati nelze. Hlavní překážkou toho jest, že nemáme dosud vydány velmi důležité právní památky 16. století, bez nichž nelze vylíčiti právní vývoj úplně. Mnoho právního materiálu je uloženo v zemských deskách, hlavně pühonných a v kvaternech obeslání, ale ještě více pro náš právní ústav obsahují právní památky úřadu hejtmanského, před nějž se v 16. století látka týkající se krádeže a loupeže soustředila, a pak památky soudu komorního. Pokud bylo nám možno, čerpali jsme i z těchto našich právních památek.

Ačkoliv víme, jaké důsledky plynou z uvedené skutečnosti, přece doufáme, že přineseme několik nových poznatků k dějinám našeho zajímavého

¹) Slovanské právo v Čechách a na Moravě (1864), II., 256 násl.; Über Eigenthumsverletzungen nach dem altböhmischen Rechte, Wien, 1858.

²) Vývin českého právnictví, 226 n. Velmi málo nalezneme i ve Slavíčkově Úvodu ve studium trestního hmotného práva, II. Část historická (1866).

³) Kulturní obraz českých měst, II., 808 násl.

⁴) Rieger, Zřízení krajské, I. (1889); Lippert, Socialgeschichte Böhmens, I. (1896); Kadlec, O prawie karnem u zachodnich Slawian, Encykl. Polska, IV.; Vacek, Sociální dějiny české doby starší (1905); Vacek, Soudnictví v Čechách, městské a vrchnostní až do XV. stol. Čas. pro děj. venkova, XII.; Stieber, K vývoji správy (1901); Hanel, Obecná poruka v právu slovanském, Právník, XII.; Hanel, K otázce o recepci německého práva v českém právu zemském. Pocta Randova; Solnař, Z dějin českého zemského práva trestního (1921). Jiná díla budou citována v textu.

právního vývoje v oboru trestního práva, který v mnohém doplňuje i jiné obory starého českého práva. Týká se to i doby starší, z níž některé poznatky doplňujeme, po př. pronášíme několik nových mínění vlastních.¹

Dlužno říci, že krádež a loupež ve svém pojetí ve starém českém právu liší se od pojetí moderního. Neboť při krádeži a loupeži ještě více než při usmrcení člověka vystupuje do popředí zájem soukromý před zájmem veřejným. V krádeži a loupeži shledáváno bylo především porušení držby movité věci a klade se důraz na škodu, která pro osobu soukromou z toho vzniká. A tato škoda způsobovala, že bylo úkolem osoby soukromé, aby žádala za nápravu porušení svého soukromého zájmu. Jen v některých případech bylo také úkolem moci veřejné, aby hájila porušení držby movitých věcí soukromých. Zásady zde vyslovené platí původně velmi obecně a teprve poněmáhle nabývá převahy zásada, že má zasahovati ve stíhání krádeže a loupeže moc veřejná více a více.

Krádež a loupež byly pokládány nikoli za trestné činy obyčejné a všední. Ač vyskytaly se hojně, byly považovány za trestné činy velmi těžké, těžší často než usmrcení člověka v širším smyslu. A proto také o krádeži a loupeži nalézáme velmi hojně předpisů v našich pramenech. Krádež a loupež byly trestné činy, které vzbuzovaly svou povahou pohoršení společnosti a měly za následek, jak uvidíme, újmu na cti. Byly proto v rozporu s pojmem stavovské cti stavů vyšších. I z této povahy jejich plynou některá zvláštní ustanovení našeho práva.

Abychom snáze poznali pojem obou těchto trestných činů v dějinném vývoji, budeme sledovati nejprve jednotlivé naše právní památky v časovém postupu. Uvidíme, že v historickém vývoji se pojem těchto trestných

¹⁾ Pro srovnání uvádíme několik dat bibliografických z práv jiných. V právu německém: Köstlin, *Der Diebstahl nach dem deutschen Rechte vor der Karolina*. Kritische Übersicht, III. (1896); Schreuer, *Die Behandlung der Verbrechenkonkurrenz in den Volksrechten* (1896); Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte*, II. (1928), 825 n.; Knapp H., *Das alte Nürnberger Kriminalrecht* (1896) jedná o krádeži (str. 233 násl.) a o loupeži (str. 160) na podkladě norimberského práva; His, *Das Strafrecht der Friesen im Mittelalter*, 1901, str. 334 násl., ukazuje na rozdíly, které byly mezi loupeží a krádeží v trestním právu Frísů, zároveň ovšem také, jaké rozdíly byly od pojetí moderního. Velmi podrobně učinil tak též spisovatel v novém svém díle *Geschichte des deutschen Strafrechts bis zur Karolina*, München, 1928, na str. 153 násl. Uvedl zde všechny delikty proti věcem. Pro právo uherské srov. Timon, *Ungarische Verfassung und Rechtsgeschichte* (1909), str. 456, pro dobu starší, která je zajímavá i pro země naše. Na př. nerozlišování mezi krádeží a loupeží, některá ustanovení o stíhání a p. Ani v právu polském není tato otázka krádeže a loupeže řešena monograficky. Z toho však, co je uvedeno v díle: Kutrzeba, *Dawne prawo sadowe w zarzysie*² (1927), str. 33 a 38, je patrné, že právo polské je pojetím těchto trestných činů velmi blízkým právu českému. Zvláště rozeznávání těchto trestných činů podle toho, staly-li se na silnici a veřejně nebo staly-li se tajně, je velmi analogické a stejně tak i široké pojetí škod na majetku.

činů vyvíjel a měnil od doby nejstarší až po 16. století a k Obnovenému zřízení zemskému. Je právě zajímavé, že krádež a loupež možno tak sledovati. A jako v jiných právech, tak i u nás měla krádež a loupež význam neobyčejný. Neboť vznikající škoda z krádeže a z loupeže pro osobu poškozenou hrála velkou roli při úpravě stíhání krádeže a tudíž při hledání právních předpisů, nejen které hleděly napravití vzniklou škodu, nýbrž i pro vznik předpisů procesních. Budeme mít příležitost, jak se domníváme, ukázati právě na původní procesní předpisy práva českého při stíhání krádeže, neboť ani bez rozřešení otázek čistě procesních se pro úplnost líčení neobejdeme.

Nejstarší naše listiny nevytýkají pojmu krádeže nebo loupeže. Staví oba pojmy vedle sebe a spojují je tím, že o obou trestných těchto činech, o jich trestání a stíhání ustanovují totéž. I výrazy, kterých je použito pro tyto trestné činy, nejsou ustáleny. V řadě listin vytýká se *fur vel predo*,¹ nebo *furtum vel rapina*,² nebo konečně *fur et latro*³ a *furtum seu latrocinium*.⁴

Jaký je mezi nimi rozdíl, zvláště pokud jde o obsah trestné činnosti, není z našich nejstarších právních památek patrné. O obou těchto trestných činech je ovšem jisto, že bylo mezi nimi rozeznáváno a rozdíl jevil se asi především ve stíhání po př. při procesním projednávání žaloby na oba tyto trestné činy.

Kromě uvedených výrazů vyskytá se i výraz *rapina seu furtum*,⁵ nebo *furtum vel rapina*.⁶ Je však právě charakteristickým, že toto spojení a výrazy vyskytají se v nejstarší době jedině v listinách, které vydávány jsou od osob duchovních nebo se zřetelem k duchovním osobám neb ústavům, a nelze tudíž pochybovati o tom, že právě toto spojení výrazů dostalo se do našich pramenů vlivem práva římsko-kanonického.

Statuta Konráda Oty zmiňují se o krádeži velmi hojně⁷ a to ovšem opětě potvrzuje, že trestný čin tento byl velmi častým. Mluví o krádeži ovšem při otázce jejího stíhání, ale přece jen můžeme i v těchto předpisech pátrati po vlastním pojmu krádeže. Při krádeži podle Statut jde o odnětí cizích věcí movitých.⁸ Pro toto odnětí užívá se termínu »subtrahere« nebo

¹⁾ C. B., II., 230—1 (1222), Regesta, II., str. 1161, č. 2644 (1236).

²⁾ C. B., II., 201, č. 216 (1221).

³⁾ Regesta, I., č. 860 (1234), č. 862 (1234).

⁴⁾ Regesta, I., č. 1304 (1252), II., 240, č. 619 (1268), 764, č. 1777 (1298).

⁵⁾ C. B., II., 71, č. 76 (1208), 276, č. 281 (1226), 349, č. 339 (1230).

⁶⁾ C. B., II., 201, č. 216 (1221), 204, č. 217.

⁷⁾ Jsou to články: (1222), čl. 3., 4., 5., 6., 7., 10., 11., 12., 13., 15., 18., 20.; ve znění 1229 k tomu přistupují další: čl. 21., 22., 26.

⁸⁾ Čl. 5. ... sua bona amisisse ... 6. Quando aliquis pauper venit de propria re conquerendo ...

»furari.«¹ Z výrazů těch je patrné, že toto odnětí cizí věci stalo se způsobem tajným, skrytým.

Kromě tohoto způsobu odnětí cizí věci znají Statuta ještě jiný, kterým se rovněž odnímají cizí věci. V článku 19. mluví se o »spoliatio per wybog«. Termínu spoliare užívá se ve Statutech samých o úřední činnosti knížecích úředníků, ve které zabavují, odnímají a konfiskují movité věci těm, kteří spáchali určitý trestný čin a kteří byli úředníky zadrženi při činu. Do svědčuje tak čl. 20. Statut.²

Chceme-li proniknouti k významu tohoto výrazu, musíme podotknouti, že není žádnou vzácností jen pramenů českých právě uvedené dvojí používání tohoto výrazu. Spoliatio značí i v jiných pramenech středověkých odnětí věci movitých ve smyslu trestného činu i ve smyslu úřední činnosti úředníků.³ Česky zněl tento termín zcela jasně plenem. Máme to rovněž dosvědčeno v pramenech,⁴ a to jak pro trestnou činnost, tak také pro úřední činnost úředníků.

Tento plen jako trestná činnost se dál podle Statut výbojem. I při výkladu tohoto slova jsme dosaváde v nejistotě.⁵ Není sporu o tom, že při výkladu výboje jest vykládati tak, že se jednalo o násilné plnění, t. j. při odnímání věci bylo použito násilí. Kromě toho v témže článku Statut objevuje se výraz hrdost. Při výkladu tohoto výrazu jest vzíti zřetel k tomu, že

¹) Čl. 11. Si quis equum vel equos, boves vel vaccas vel aliqua majora subtraxerit... čl. 18. Si alicui subtrahuntur jumenta vel famuli, apes furantur...

²) ... nullus de illis, qui custodiunt silvam, debet spoliare aliquem in via vel in foro...

³) Srov. Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis VII. (1886), heslo spoliatio, str. 560, ale zvláště také prameny polské Hube, Prawo polskie w wieku trzynastym (1874), str. 250, kde se mluví o spoliatio úředníků a kde předměty, které byly úředníky neprávem odňaty, musí býti vráceny. Srov. též velmi charakteristický článek Statut Višlických ve vydání Jirečkově, Svod zákonů slovanských, str. 534, De rapinis aut pignoribus, který je charakteristický i pro naše právní poměry.

⁴) Plenem nazývalo se i úřední odnímání věci při přistižených pachatelích. C. B., II., č. 378, str. 420... confiscationis sententia, quae plen dicitur... Že jde tu o odnímání věci, svědčí také listina: Regesta, II., č. 2727, kde staví se souřadně vedle sebe spoliatio a usurpatio: propter detentionem talis hominis in crimine uel delicto siue in bonis episcopalis siue alias occupati bona eiusdem detenti uel uicinorum ipsius spoliare uel usurpare praesumat. O tomto výrazu bylo také v naší literatuře již pojednáno. Srov. Rieger, Zřízení krajské, I. (1889), str. 53, Koss, Forschungen zur mittelalterlichen Gerichtsverfassung Böhmens und Mährens (1919), str. 50, p. 1, a Vaněček, Konfiskace a plen v nejstarším českém právu, Sborník »Naše právo a stát«, 1928, str. 62 násl.

⁵) Jest tu výklad Jirečkův, Slovanské právo, II., 256, který ovšem neřešil svůj výklad tak, že se zde vlastně jedná o bližší určení širšího pojmu plnění, nýbrž, že jde zde o trestnou činnost samu, tedy, že výboj a hrdost jsou trestnými činy. Výraz výboj udržuje se v našem jazyku velmi dlouho v témže významu. Srov. A. Č., XIII., 48, č. 1289. Jakož jest jej Voldřicha vinil z vajboje, že jest mu člověka jeho nočně vybil etc....

jde opětně o plnění, které se děje hrdostí, t. j. se zlým úmyslem poškoditi druhého, tudíž tolik jako škoda, provedená pychem a hrdostí¹ v témž smyslu, v jakém se užívá tohoto výrazu později zvláště v pramenech moravských. Označují se tudíž těmito výrazy, pychem a hrdostí, zvláštní okolností přitěžující, zdůrazňující způsob provedení trestné činnosti, ale také i psychické rozpoložení toho, kdo trestnou činnost podnikl.²

Proti krádeži jde tudíž při plenu o odnímání cizí věci způsobem zřejmým spolu ovšem s použitím násilí, plynoucího s psychického rozpoložení pachatelova.

S výrazy označujícími krádež a loupež setkáváme se dále od dob nejstarších v púhonech. Není však ani v těchto pramenech nikde vytknut pojem loupeže a krádeže abstraktně a tím méně jsou zde pozitivní ustanovení, která by nás vedla k stanovení pojmu obou těchto trestných činů. V nejstarších nám zachovaných púhonech uvádí se jednak spolium in via pacis,³ rapina,⁴ jednak se mluví o škodě, která byla učiněna »furtive«,⁵ »quia fecit sibi dampnum cum suo posse furtive«. Jde o púhony osob soukromých a tím je řečeno, že klade se v nich důraz na vzniklou škodu, která byla způsobena určitou trestnou činností. Jsou to púhony, které náležejí ke skupině púhonů ze škod vůbec.

Na tomto místě jde nám o otázku, zda je možno zjistiti, jak lišily se od sebe uváděné příčiny, z nichž vznikaly škody. Neboť je ovšem nesporné, že se mezi nimi činil rozdíl. Při uvádění škod vidíme i rozlišování předmětů, na nichž škoda povstává, i způsob, kterým škoda vznikla.

Při spolium in via pacis jako výsledek trestné činnosti uvádí se zpravidla škoda, která povstala takto: perdicio equis, armis bellicis,⁶ perdicio vestibus, denariis,⁷ perdicio in pannis,⁸ perdicio in equis, vestibus et in argento.⁹ Jde tu tudíž zcela patrně o trestnou činnost, která záleží v násilném odnímání movitých věcí na cestě mimo dům. Věci tyto jsou především koně,

¹) Srov. k tomu výklad Brandlův v Glossariu, Jičínského Vývin, str. 225, Jireček, Slovanské právo, II., 256.

²) Nejlépe jest patrné z púhonu Libri cit., I., 284, č. 708... ze C. hř. g., že mi jest mů čeled bil kyji a nohami tlačil pychem a hrdostí nemaje k nim ani ke mně žádné viny, potom neměv na tom dosti, bil kyji mého hotaře i obecního pychem a hrdostí... Srov. k tomu také eod. I. 157, č. 205, 280, č. 681, 682.

³) R. t. t., I., 10, č. 24, 11, č. 26, 12, č. 32, č. 35, 22, č. 72, 24, č. 77, 26, č. 86, 88, 28, č. 93, 36, č. 121, 40, č. 141, 42, č. 150 a j.

⁴) R. t. t., I., 12, č. 34, 13, č. 36, 19, č. 63, 25, č. 81, 28, č. 92, 32, č. 108, 109, 110, 35, č. 118 a j.

⁵) R. t. t., I., 11, č. 27, 13, č. 38, 15, č. 44, 45, 16, č. 50, 26, č. 86, 26, č. 96 a j.

⁶) R. t. t., I., 11, č. 26, 22, č. 72, 26, č. 88, 36, č. 121, 40, č. 141.

⁷) R. t. t., I., 12, č. 35.

⁸) R. t. t., I., 28, č. 93.

⁹) R. t. t., I., 42, č. 150.

zbraně, šaty a pod. Jsou to tytéž předměty, které byly předmětem zabavování úředníků při výkonu úředním. Vidno z toho, že tento trestný čin nazýval se česky plenem a že zde charakteristickým znakem bylo, že trestná činnost stala se právě na mírné cestě, t. j. v době, kdy v zemi byl mír a klid.

Při trestném činu »rapina« nazývaném uváděna je vzniklá škoda takto: *perdicio equis, pecoribus, diversis domesticis rebus.*¹ Formulář púhonů je po této stránce stabilní a pravidelný. Na rozdíl od plenu záleží skutková podstata v protiprávním odnímání různých movitých věcí cizích z držby nikoliv na cestě, nýbrž z domu za účelem osvojení si těchto věcí.² Zdali použito jest při tomto protiprávním rušení držby také násilí, z púhonů uvedených zřejmo není. Vysloviti však možno mínění, že i rapina měla jako náležitost skutkové své podstaty použití násilí.

Kromě tohoto výrazu »rapina« jsou zde púhony, které uvádějí svůj obsah takto: *quia fecerunt sibi dampnum cum suo posse per excussionem in ... hereditate ...*³ I tu se jako výsledek trestné činnosti uvádí: *perdicio equis, peccoribus, diversis domesticis rebus.* Není tu tudíž rozdílu, pokud jde o výsledek trestné činnosti od loupeže, přece však odchylné označování naznačuje, že jde o násilný, ozbrojený útok na dům, který měl za následek vybití domu a vyloupení ho.

Vedle uvedených púhonů je ještě řada nejstarších českých púhonů, které prostě uvádějí, že škoda vznikla »furtive«. I tu se vytýká ztráta a porušení úrody,⁴ obilí,⁵ lesa⁶ a pod. Výrazu »furtive« je zde použito však v jiném smyslu než ve významu, že trestná činnost byla způsobena krádeží. Plyne tak z toho, že nalézáme ho i v jiné souvislosti, v níž tohoto významu mítí nemůže. Neboť praví se na jiném místě na př.: »*quia cremaverunt sibi furtive castrum suum*«.⁷

Ve výrazu »furtive« zdůrazňuje se, že trestná činnost byla provedena skrytě a tajně. Je to označení znaku, který se právě při krádeži u nás zdůrazňuje, jak ještě opětně uvidíme, a jest přijmouti i zde, že uvedeným výrazem označované způsobování škody mělo odlišiti ony případy od plenu a od loupeže, při nichž právě této skrytosti a tajnosti nebylo. Zdá se nám, že i zde objevuje se charakteristický znak trestné činnosti při krádeži v našem právu, t. j. tajnost a skrytost.

¹) R. t. t., I., 12, č. 34, 13, č. 36, 19, č. 63, 25, č. 81, 28, č. 92, 32, č. 108, a j.

²) R. t. t., I., 61, č. 204 ... *hoc ipse suscipit et utitur* ...

³) R. t. t., I., 14, č. 42, 16, č. 49, 33, č. 111, a j.

⁴) R. t. t., I., 15, č. 44.

⁵) R. t. t., I., 16, č. 50, 42, č. 149.

⁶) R. t. t., I., 39, č. 132.

⁷) R. t. t., I., 58, č. 204, eod. l. 38, č. 127 ... *quia quando occurit sibi in via pacis cum suo posse interfecit sibi equos suos furtive* ...

Pohledme nyní na pojímání těchto trestných činů v knize Rožmberské. Kniha tato uvádí nám je dosti často, ale nikde opět nevytýká jejich pojmu. Je zde uváděn na prvním místě plen, který koresponduje latinskému výrazu *spoliatio in via* a pojmu, jak jsme ho vytkli.¹ Že je zde míněn týž pojem a týž trestný čin jako *spoliatio in via*, patrně jest i ze zařazení púhonu o plen mezi jiné púhony: púhon o plen učiněn jest v knize Rožmberské vzorem pro púhony o loupež a zlodějstvo.

Kromě plenu však kniha Rožmberská zná ještě loupež, zlodějstvo, přeboj, výboj a pak porušení držby věci protiprávním odnětím podle jednotlivých věcí.²

Vysvětlení, jak se rozeznávaly trestné činy označené těmito různými názvy, v knize Rožmberské není. Jen v čl. 175. a pak v čl. 176. blíže určuje se pojem zlodějstva. Zlodějstvem se zde uvádí, lovili kdo na cizím pozemku, pak také, ukradněli kdo strážního psa.³

Není sporu o tom, že také kniha Rožmberská klade důraz na vzniklou škodu, která povstala různými uvedenými trestnými činy.⁴ Různý trestný čin, kterým byla způsobena škoda na věci, má význam především na procesní řízení, o kterém ještě se zmíníme, a které má za účel ztížení řízení procesní podle toho, byli spácháni podle současného názoru těžší trestný čin.

Památky 14. století v Čechách i na Moravě přinášejí rovněž zajímavé zprávy k poznání pojmu loupeže a krádeže. Latinský tekst *Majestas Car.* mluví o púhonech »*super spolio, rapina et furto*«. V tekstu tohoto článku mluví se o škodě způsobené plenem (*illatum sibi damnum per spolum*) a pohanějíci žádá za odčinění této škody (*restitutionem rerum ablatarum*), ale opětně není patrné, v čem činí se rozdíl mezi případy různé trestné činnosti zde uvedené, a zdá se tudíž, že je tu tentýž rozdíl, jako dříve byl uveden.

Zvláště uvádí se v *M. C.* vybití domů (*excussio seu effractio domorum*) v čl. CV., spasení obilí dobyt看em, čl. CVI., posečení lesa, úrody,

¹) V čl. 69. a 154. Dosavadní literatura nebyla tu jednotná. Jireček, *Slovanské právo*, II, 258, vyslovil velmi opatrně, že není možno smyslu tohoto výrazu se dopátrati. Brandl ve slovníku připojeném ke knize Rožmberské a pak v *Glossariu* vysvětloval plen ve smyslu pozdějšího polního a lesního puchu. Výklad tento podle našeho mínění je vadný, neboť kniha Rožmberská sama zná vedle plenu také lesa posečení. Kadlec, *Přísežní pomocníci v právu slovanském*, *Sborník věd práv. a stát.*, XV., 272. K pojmu plenu srovnati je také C. j. B, II., 2, 49 ... ani zajmón ani plenón ...

²) Kniha Rožmberská, čl. 69, 71, čl. 154 násl. Výraz přeboj vyskytá se na př. v kronice Dalimilově (vydání Jirečkově, 1877, str. 185). Přeboj se zde klade na rozdíl noční krádeže.

³) Čl. 175. a čl. 176., srov. čl. 133.

⁴) Srov. na př. čl. 213., 219. a j.

⁵) Čl. CII.

vylovení ryb a p. Při těchto trestných činech opětně hledí se jen ke vzniklé škodě a ovšem určuje se zvláštní řízení procesní.¹

Proti dřívějším pramenům nutno vytknouti, že se v *Majestas Car.* nevyskytá více zdůraznění pojmu plenu, jako tomu bylo v pramenech předcházejících a *spolium*, *rapina* a *furtum* uváděny jsou souřadně vedle sebe.

Řád práva zemského v čl. 43., v českém textu, mluví jen o loupeži, která byla spáchána na pokojné cestě. A český termín loupež odpovídá v latinském textu výrazu *spoliatio*. V latinském textu v čl. 50. se vytýká: *Et similiter in causis factis per rapinam, furtum, sublationem censuum, procedentur per omnia, ut superius est expressum*. Článek tento není přeložen z českého textu, nýbrž byl dodán ještě mimo původní text český a nevíme tudíž, v jakém poměru a v jakém smyslu bylo užito výrazu *rapina* k výrazu *spolium*.² Jisto jest ovšem, že v českém textu mluví se o loupeži na mírné cestě, o plenu se více nemluví.

Podobně jako v *Majestas Car.*, tak i Řád zvlášť uvádí noční násilí v čl. 51., spasení obilí dobyt看em v čl. 54., škody způsobené na štěpích, loukách, při lovení ryb, při poškození lesa v čl. 55., vzetí úroků v čl. 61. a škodu na štěpích, na včelách, na sveřepicích, na zlatu a zároveň s nimi i škody na chromotě a v tvář posečení v čl. 62.

S hlediska nového trestního práva bylo by mezi uváděnými případy z našich pramenů velmi pečlivě rozlišiti, jednali se o krádež či loupež na jedné straně a o trestnou činnost zahrnutou ve veřejném násilí, po př. i v jiných trestných činech. Uvedli jsme však případy z našich pramenů, zdůrazňující, že zde jde především o vzniklou škodu, která byla způsobena různou trestnou činností. Bylo nutno uvést tyto případy také, aby bylo možno porozuměti i vývoji dalšímu. Že ovšem právě tu odlišuje se náš právní řád od moderních ustanovení trestního práva, netřeba ani poznamenávati.

Knih *Ondřeje z Dubé* vůbec nevytýká uvedené trestné činy zvlášť. Zmiňuje se na př. v § 8. jen o ukradení zlata a púhonu z kobyliho pole, ale není zde toho rozdělení, jako tomu bylo v předcházejících právních památkách na jednotlivé trestné činy. *Ondřej z Dubé* zná jen púhony a žaloby o škody všeobecně. Klade se zde opětně ještě větší důraz na výsledek trestné činnosti, na škody, které určitou trestnou činností vznikly. V tom je nesporně další vývoj nazírání, který jeví se také, že škody začaly býti přesně děleny podle jiného hlediska, vznikly-li z účinku, z příjmu nebo z kázání.³ Jisto je ovšem, že i toto rozlišování bylo známo dříve již v době

¹) Srov. zvl. o vdání, Brandl, O vdání v právé českém, Právník, IX., 829 násl. Kapras, K dějinám českého práva zástavního (1903), 6 násl.

²) Stejně tak tomu je v latinském a českém textu, čl. 79.

³) Čl. 25. O tomto rozlišování srov. Vacek, Sociální Dějiny, str. 160. C. j. B., II., 2, 327., Rozličné formy písaře Mařika.

knihy *Rožmberské*¹ a zvláště v době *Řádu práva zemského*.² Ale v době dřívější bylo rozeznáváno také podle předmětů, na nichž škoda byla způsobena, po př. kterou trestnou činností škoda povstala, jak bylo uvedeno. Že v době *Ondřejově* bylo novotou rozlišování nové, patrné z knihy samé.³ *Ondřej* klade změnu do doby *Karlovy*, ač rozhodnutí *Karlova* o tom neznáme. Proti době dřívější je to zjednodušení, které vyplynulo právě z reformy *Karlovy*ch o procesním řízení, zvláště ze zrušení ordálů, které byly právě ve své různé podobě užívány při procesním řízení o uvedené trestné činy v knize *Rožmberské*.

V knihu *Ondřejovu* je však ke konci připojen nále z r. 1402, který týkal se zvláště loupeže.⁴ V tomto nálezu obecném, jednajícím o ochraně zemského míru, se praví, že mají přestatí všecka brání moci, všecko násilí, odpovědi, stráže i všecky nátisky, které se dějí buď s odpovědi nebo bez odpovědi. A stejně mají přestatí i strahování, loupeže na silnicích, násilí, výboje a jímání. Jisté pod termín brání moci dlužno zařaditi odnímání cizích věcí movitých použitím násilí proti osobě držitelově, tudíž loupež. Loupež zde zařaděna mezi jiné trestné činy, které se daly mocí a násilím a neodlišena od nich. Ale proti době dřívější zdůrazněno zde bylo právě použití násilí, nazvané moci.

Nález z r. 1402 měl neobyčejný význam nejen pro dobu současnou,⁵ nýbrž i pro dobu příští, neboť na něm byl budován právní řád, pokud jde o uvedené trestné činy, po celé 15. i 16. století.

Knih *Všehrdova*, která tak mistrně jedná o soukromém právu, zmiňuje se o krádeži a loupeži mezi různými púhony⁶ před zemským soudem. Rozeznává pak v nich opětně loupež na cestách a na druhé straně jest krádež doma. Mezi krádeží a loupeží jest mu tudíž rozdílem, zda trestná činnost, t. j. protiprávní odněti cizí věci stalo se doma či na silnici. *Všehrd* zvláště mluví o výboji, t. j. o vybití domu v noci,⁷ ale i zde se hledí ke vzniklé škodě, neboť púhon o výboji je *Všehrdovi* vzorem pro púhony o všechny škody. Škody dělí *Všehrd* podle toho, vznikly-li mocí nebo jako náklady na vedení sporu.⁸ Jak široce je tento pojem škod pojímán, je patrné z toho, že *Všehrd* právě při púhonu o výboji praví: »A takovýž způsob práva ve-

¹) Srov. čl. 167., 211., 247.

²) Čl. 78.

³) Srov. § 1. ... že žaloby mají v sobě jedno tři škody mieti, a nic viece ...

⁴) Čl. 86. *Ondřejovy* knihy, vydání *Palackého*, A. Č., III., 507, má nadpis »Nález o bránie, násilí a loupež«. Nález C. j., B., II., 2, 45—46.

⁵) *Rieger*, Zřízení krajské, I., 51.

⁶) Kn. III., 21, 4.

⁷) Kn. III., 24.

⁸) Kn. III., 21, 3. Jiní púhonové jsú ze škod nebo moci učiněných nebo svévolně skrze přitažení k sídu uvedených ...

denie jest při všech škodách, při spasení, zžetí, zsečení luk a obilie všeli-
kého, při lesův, luhův, stromův a štěpův zsekání, při ryb z rybníkův po-
kradení, při zatopení gruntův, luk, dědin, při ryb v rybníciích, v řekách,
v potociích, v toniích lovení nebo kradení, při zkopání hrází nebo rybní-
kův ztržení, při úrokův vybrání, včel a kobyl pokradení nebo zbití, zlata
nebo pokladův z země vykopání, ruky, nohy nebo jiného údu utětí nebo
kyjem zbití, nebo ranění, a při všech jiných škodách, kteréž by se tím nebo
jakýmžkoli obyčejem staly od kohokoli.¹ V této souvislosti mluví se tudíž
již o nejrůznějších škodách ještě v širším smyslu, než tomu bylo u Ondřeje
z Dubé. Ve formulářích žalob² Všehrd uvádí žalobu ze škod,³ které stavi
po bok žalobu z moci. Žalobu z moci odlišuje od žaloby ze škod tím,
že při moci jde o ozbrojený útok na nemovitost, při čemž dochází k za-
jmutí pohánějícího i k zbití čeledi.

Současné Vladislavské zřízení zemské je rovněž po mnohých stránkách
zajímavé, pokud jde o krádež a loupež. Není tu vytčen pojem jejich, ale
přece jen na hojných místech se o těchto trestných činech zde mluví. Vladi-
slavské zemské zřízení v článku 408., který náleží v odstavci nadepsaný
»O cti ztracenie«, mluví o tom, »co má za moc počteno býti proti právu«. Je to
především případ, »ktož by komu statek bral, v odpovědi neb bez od-
povědi, mocí a násilím, když práva jdú«. Podle vysvětlení latinského pře-
kladu Doubravského, který je zde velmi obšírný, jde zde o násilné rušení
držby nemovitostí,⁴ ač z nejasné stílisace českého textu mohlo by se zdát,
že zde šlo o loupež. Druhý případ zde vytknutý týká se zhárství a třetí
konečně je vytknut takto: »Kdož by na koho v stráži stával, chtě jej jieti
a škodu mu učiniti aneb jej zamordovati.« I toto ustanovení připomíná nále-
z r. 1402, který je ovšem sám zdůrazněn i v textu.⁵ Ale i zde se nám vy-
skytá řada otázek. Neboť uveden je zde vlastně pokus loupeže a loupežné
vraždy a na něj jsou zde ustanovovány tresty. Vztahují se tyto tresty také na
činy dokonané? Přihlédneme k dalším ustanovením Vladislavského zřízení.

O dokonaných mordech a o dokonaných nešlechetných zlodějstvech
na silnicích nebo, jak se jinde praví, o loupežích na silnicích, zmiňuje se
Vladislavské zřízení jen v těch člancích, které jednájí o stíhání těchto trest-
ných činů při přistížení pachatelově.⁶ Jde tu právě o rozdíl mezi pachatelem
obžalovaným a pachatelem přistíženým a známým, o čemž budeme ještě

¹) Vs. III., 24, 8.

²) II., 10.

³) II., 10, 5. . . učinil škodu mocí . . .

⁴) . . . hoc est si quis se in castra, in munitiones, in oppida, in villas, curias, piscinas
hereditarias, feudi, vel oppignoratas, cui intromitteret, subditos capiendo taxaret, piscinas
dirueret. Srov. k tomu A. Č., V., 510–511 (1499).

⁵) Srov. A. Č., IV., 422 (1453), kde je pokus loupeže zdůrazněn.

⁶) Jsou to čl. 538. násl.

mluviti. Zde třeba opět jen upozorniti, že se mluví a vyzdvihuje lupičství
a zlodějství spáchané na cestách a na silnicích.

Současné s těmito předpisy Vladislavské zřízení zemské přináší však
nový pojem, který určuje a který vyhraňuje část škod, způsobených určitou
trestnou činností. V článku 444. zřízení Vladislavské mluví o t. zv. pychu.
Pojem zde vytčený je nejen velmi široký, nýbrž je také neurčitý. Praví se
zde totiž: »jestliže by se kto v cizie grunty uvázal, buďto lesy, louky, dě-
diny, řeky, potoky aneb kterýchkoli jiných věcí užívati mu nedal, a jemu
škodou činil, aneb rybník na grunt cizí topil, anebolito také louky a lesy
přesekal, aneb se v podacie cizie uvázal, aneb v grunty poddacieho, a o to
pře byla: ktož by to držal, a těch gruntuov po napomenutí postupiti ne-
chtěl, ten aby jeho pohnal z pychu, ne z moci.«¹

Srovnáme-li toto ustanovení s tím, co jsme řekli o moci, jak je její ustano-
vení vykládáno v latinském textu, vidíme, že je zde značná podobnost, ba to-
tožnost,² a že ovšem muselo se v budoucnosti pomýšleti na nápravu, jak o tom
ihned uslyšíme. Tím ovšem také je řečeno, že nelze ztotožňovati tuto trestnou
činnost, zvanou pychem, s trestným činem, který nazývá se také pychem dnes.

Bylo uvedeno, že pych podle Vladislavského zemského zřízení má ne-
obyčejně široký význam. To je patrné, probereme-li další předpisy Vladi-
slavského zřízení.

Neboť za pych se také pokládá trestná činnost, která podle nálezu
z r. 1489 určena jest takto: »kdož by komu v potociích, neb tuniích neb
řekách, pychem ryby lovil neb lovití kázal, bez vuole a vědomie toho, číž
by ten potok, tuoně aneb řeky byly, ten tu pokutu propadne vedle svolenie
prvnieho o pychu.«³ Tím ovšem setkává se pojem pychu s krádeží, neboť
i zde jde o protiprávní odnětí cizí věci movité.⁴ Nahlédneme-li do součas-
ných pramenů, je zcela zřejmo, že pychem nazývána polní neb lesní krádež.
Příklady toho jsou velmi hojné⁵ a nalézáme v pramenech i příklady, které
dnes bychom zařadili prostě v pojem krádeže.⁶

¹) Pojem tohoto trestného činu vidíme na př. ze zprávy A. Č., XIII., 245, č. 1576 (1510).
R. t. t., I., 318, č. 269, 270; A. Č., V., 511 (1499).

²) V obou případech jde o násilné rušení držby nemovitostí. V tomto případě jde
o pole, v prvém o vsi, města a hrady. V latinském překladu zní tento článek: si quis . . . se
in fundum alterius intromitteret, aut silvas aut prata secaret et meteret, aut si se in flumina
et riuos intromitteret et in his piscaretur . . .

³) Čl. 445.

⁴) Srov. o tom Slavíček, Úvod, II., 252.

⁵) A. Č., XXXII., 37, č. 3193, 63, č. 3225, 79, č. 3285, 120, č. 3421, 123, č. 3432, 133,
č. 3474, 136, č. 3488, 384, č. 4175, 465, č. 4412, str. 589–590. A. Č., XXXIII., 148, č. 5585, 149,
č. 5587, 150, č. 5589, 152, č. 5597, 335, č. 6195.

⁶) Na př. A. Č., XXXII., 116, č. 3402 . . . že táž Appolena svévolně pychem svým vzala
jest témuož Jiříkovi Pavlínovi z domu toho, v kterémž jest týž Jiřík Pavlín tehdaž bydlel,
dvě peřiny bez přítomnosti jeho.

Za pych však pokládá se i jiná trestná činnost, vytčena v čl. 446. a 447., ale pod pojem pychu zahrnut je i případ, uvedený v čl. 477., který týká se protiprávního zájmu dobytka, nebyl-li vydán, ač náhrada škody tomu, kdo ho zajal, byla nabídnuta.¹ V souvislosti s tím však možno opět uvést, že pychem nazývá se i pobrání koně na silnici, ač zde o zájmu mluví se nedá.²

Pojem pychu podle zpráv současných pramenů byl ovšem tak neurčitý, že muselo býti vytčeno, co za pych pokládáno býti nemá. Máme totiž nález tohoto znění: »Za pych mordu a loupeže nepokládej žádný.«³ Positivně možno usuzovati, že byla loupež za pych leckdy považována.⁴ Možno nahlednouti do pramenů k jednotlivým příkladům a zjistiti, že pojem pychu se často i s pojmem loupeže kryl.⁵

Důležito jest, že při určení pojmu pychu bylo stanoveno i zvláštní procesní řízení, kterým se spory o pych projednávaly. Byla ustanovena náhrada peněžítá, o níž bylo možno žádati. Proti přísným předpisům o krádeži a loupeži, i při jejím projednávání soudním, se tyto předpisy velmi lišily. Uvedeme je ještě níže. Možno však vysloviti domněnku, že také v otázce stíhání tkvěla nová změna, proč pojem pychu se tak určuje.

Ze škod v nejširším slova smyslu, jak jsme je viděli v právních památkách starších, vyhraňuje se zde určitá trestná činnost, která odlišuje se od jiných, jichž výsledkem byla rovněž škoda způsobená na cizích věcech i škoda způsobená protiprávním odnětím věci, jak bylo úhrnem pojímáno dříve.

Shledáváme v tom další stupeň vývoje, že se zde přesněji určuje trestná činnost, která dříve splyvala s jinými případy. Zdá se ovšem, že pojem pychu určený Vladislavským zřízením zemským souvisí s krádeží a loupeží jen nepatrně. Ale je jisto, že pojem tu vytčený není ještě dosti přesně vyhraněn a že pychem často nazývala se i pak i jiná trestná činnost než právě vytknutá, která pojala a obsáhla v sobě i krádež a loupež, jak bylo patrnó z příkladů nahoře uvedených.

Sledujeme-li líčený právní vývoj od Řádu práva zemského ke Všehrdovi a k Vladislavskému zemskému zřízení v pozůstalých zbytcích pühonných desk, vidíme tu, že pühony na různé trestné činy a na škody z nich plynoucí mizí. Přestává se rozlišovati, z jakého důvodu škoda vznikla, a hledí se podobně, jak vytčeno v knize Ondřejově, k tomu, zda kdo škodu

¹) A. Č., XXXII., 470, č. 4429.

²) A. Č., XXXIII., 376, č. 6326, 476, č. 6651.

³) A. Č., XIX., 621 [38].

⁴) Snad by bylo možno uvést příklad A. Č., XIII., 183, č. 1505 (1509). Obsah pychu zde určen: »pobrala jest jí na královské silnici statek její svévolně...«

⁵) Srov. úvod Čelakovského, A. Č., XIII., str. XX.

učinil, zda kdo škody užívá, nebo kdo dal k způsobení škody podnět.¹ V 15. století mluví se o škodách vůbec v širším slova smyslu, tak jak je zná Všehrd.²

Je zajímavó, že v zachovaných památkách z 15. a z 16. století úplně mizejí pühony z pühonných desk zemského soudu z krádeže a loupeže a tyto výrazy vyskytají se jen v pühonech z nářku cti. Tento zjev je až příliš nápadný, než abychom naň neupozornili. Vtírá se tu otázka, kde se projednávaly případy krádeže a loupeže, které právě se v 15. století rozmáhají měrou nebývalou,³ a zda se tu také nejeví vliv ze současného pojetí krádeže a loupeže.

Ukážeme ještě níže, až budeme probíratí stíhání krádeže a loupeže, že spory o tyto trestné činy v 15. a v 16. století vyskytají se hlavně před jinými soudy než před soudem zemským, před soudem komorním i před soudem hejtmanským.

Příčinou těchto zjevů jest, že se zdůrazňuje již během 14., pak zvláště 15. století, že krádeží a loupeží porušuje se zemský mír v zemi a stíhání těchto trestných činů víc a více dostává se do kompetence úřadů, které mají právě dbáti o ochranu zemského míru. Stálým upravováním této otázky nabývá krádež a loupež povahy trestných činů, které se stíhají mimo soud. Na druhé straně právě proto vznikají nové pojmy pro trestné činy, které zahrnují v sobě i krádež a loupež a jsou jako takové před soudy projednávány.

Vývoj tento pozorovali jsme ve Vladislavském zřízení a pozorujeme ho i v dalších zemských zřízeních českých.

Stejně tak, jako jsme viděli dříve, ani zemská zřízení česká ze 16. století nevytýkají pojmu krádeže a loupeže. Mluví o pühonech ze škod,⁴ uvádějí podrobně stíhání krádeže mocí veřejnou,⁵ o čemž budeme ještě podrobněji mluvíti, ale zemské zřízení z r. 1549 přináší nový pojem pro označení trestné činnosti, kterou byly působeny různé škody tak, jak jsme o tom slyšeli. Jest to nový pojem výtržnosti v čl. Q. 14.—20. Porušení držby věci ovšem týkají se především články Q. 14. a Q. 20., ostatní týkají se poranění. Tyto články ovšem svým ustanovením připouštějí opět široký výklad a zahrnují v sobě

¹) R. t. t., I., 81, č. 19 ... fecit ei dampnum suo posse sine jure ... et ipse hoc dampnum ab eo suscepit et utitur. R. t. t., I., 85, č. 30 ... quia mandavit posse suo facere sibi dampnum ... R. t. t., I., 87, č. 2, 89, č. 5.

²) Na př. R. t. t., I., 146, č. 5, 157, č. 41, 169, 174, č. 110, 173, č. 113.

³) Svědčí o tom Všehrd, III., 21, 4, str. 148. I kvaterny pühonné z 16. století obsahují pühony o spory civilněprávní, o urážek cti, zřídka o mordu, ale o krádež a loupež nikoli. Srov. D. Z. m., č. 1.

⁴) Z. zř., 1549, K. 8, M. 18, 19, P. 9. Zvl. čl. C. 32. Jestliže by kdo chtěl ze škod z jaké summy pohnáti ...

⁵) Na př. čl. R. 29.

s dnešního hlediska trestné činy různé.¹ Vidíme však, že nejsou ničím novým svou povahou, nýbrž shodují se s předcházejícím vývojem. V čl. Q. 14. se praví: »Najprvé, kdož by na čí grunty zbrojně přišel neb přijel, aneb na místě svém vyslal, a na těch gruntech jakou škodu učinil na čemžkoli, ježto by těch gruntův v držení a užívání nebyl.« Skutková podstata, která se zde vytýká, uvádí především ozbrojený příchod na cizí pozemek buď vlastní neb těch, kterým bylo tak nařízeno. Na cizích pozemcích musí býti způsobena škoda. Vytčení toto jest opětne neurčité. Zdálo by se, že se zde jedná jen o poškození cizího majetku, aniž by tu bylo nějaké souvislosti s krádeží po př. s loupeží. Ale nahlédnutím do nálezů zemského soudu z 16. století je patrné, že jde o škodu v širším slova smyslu, která obsahuje i případy násilného odnětí věcí movitých z cizích nemovitostí.² Setkává se tu pojem výtržnosti s trestnou činností, která je skutkovou podstatou u krádeže.

Ale pojem výtržnosti je v zemských zřízeních ještě daleko širší. Neboť čl. Q. 20. (1564) týká se rušení držby nemovitostí a setkává se tu opětne pojem výtržnosti s pojmem moci, který je zemským zřízením vytčen.³

Jako jsme právě viděli, že zemské zřízení z r. 1549 přináší nám nový pojem výtržnosti, tak také mění pojem pychu. V článku Q. 21. vytýká se tento trestný čin takto: »Co se pychu dotýče, jestliže by jej kdo buď z panského, rytířského, neb městského stavu jeden druhému učinil, buď lesy nebo louky přesekal, nebo v řekách, potocích, struhách, poltrubích, v tůních ryby anebo raky lovil, aneb po záповědì bez myslivosti kdo komu po jeho gruntech jakýchkoli na který den (kolikrátkoli) jezdil a chodil, krom cest a stezek svobodných...«

Na rozdíl od výtržnosti neuvádí se zde násilný příchod na nemovitost a ovšem vytýká se zde také způsobení škody na movitých věcech na nemovitosti se nalézajících. Vytčení škody je opětovně v širším smyslu než

¹) Je jisto, že pojem pychu a výtržnosti byl teprve určen podrobněji na uvedeném místě Z. zř. Je tak patrné ze zpráv pramenů, které nám sdělují, že se tyto pojmy musely teprve tvořit, srov. Sněmy České, I., 634 (1545).

²) Nálezy tu velmi jasně hovoří: Nálezy 148a: Seno pobrali prodané zase když dal, vejtržnost učinil... 216 a (1533)... viníc jej, že jest jemu pobral dříví, kteráž jemu Václavovi vezeno bylo na dvou vozech i s vozy i s koňmi... 219a... viníc jej z výtržnosti, že jim voves pobrali... 224 a... , pobralí pšenice. Z doby před zemským zřízením z r. 1549, jak se pojem výtržnosti tvořil, je tento příklad: Rkp. N. M., b. č. 98. Zlomky register půhonných soudu komorního z let 1545–1548, fol. B. 5 b (1545)... že... přišel jest do jeho domu Adama tu v městečku B., když jest jeho ani manželky doma nebylo, dveře do komory vylámal, zámky otvíral, truhly i almáry a z nich jest jemu... to všechno jest on pan J. pobral a jiným, jakožto rychtáři též pobrali rozkázal vejtržně mimo řád práva a zřízení zemského toho učiniti nemaje...

³) Článek tento zní: »Kdož by se jeden druhému v řeky, potoky, dědiny, louky, lesy svévolně bez vědomostí toho, číž jsou, uvázal, anebo gruntův jeho užívati mu nedal a v ně se vkládal, kromě artikuluov o moci vyměřených.«

poškození věcí, neboť zahrnuje v sobě především i odnětí věci movité z cizí nemovitosti. Důkazem pro to jsou opětne půhony a nálezy 16. století, které velmi často skutkovou podstatu pychu takto charakterisují.¹

K pychu v tomto vytčení náleží podle článku Q. 23. také zajetí cizího dobytka za stejných okolností jako ve Vladislavském zemském zřízení.

Je pozoruhodno, že výtržnost i pych podle našeho výkladu setkávají se s pojmy krádeže i loupeže. A není nemožno vysloviti opětne domněnku, že oba tyto pojmy byly vytvořeny v 16. století proto, aby v určitých případech pro odnětí cizích věcí movitých vytvořeny byly i nové způsoby procesního projednávání otázky způsobené škody v případech nejčastěji se vyskytávajících a přece vyhovujících novým potřebám projednávání těchto otázek před zemským i jinými soudy.

Výraz pych překládán jest v Obnoveném zřízení výrazem »Hochmuth«² a tím je řečeno, že se zde hledí k psychickému rozpoložení pachatelů, které pramení ze zlého úmyslu spáchatí škodu na cizích nemovitostech. Vytčky jsme tuto skutečnost již nahoře a nemůžeme než říci, že i po staletích, kdy výrazu pych bylo použito pro označení trestné činnosti vytknuté ve zřízeních zemských, byl zachován jeho vnitřní obsah, jako tomu bylo dříve. Uvidíme to i z pramenů moravských, kde se výraz pych také často vyskytá.

Je však jen dalším stupněm vývojovým, vytvářeli se ještě jiné skupiny škod, které oddělují se od původního souborného pojmu škod v širším slova smyslu. Vytváří se nové pojmy pro označení přesněji vymezené trestné činnosti, která přináší také škodu pro poškozenou osobu, která však se odlišuje od škod v širším slova smyslu. Z příkladů vybraných z pramenů je patrné, že nebylo tak snadným, aby se nové pojmy vžily a dobře se jim rozumělo proti všeobecnému pojetí doby dřívější.

O loupežnicích a zlodějích mluví zemské zřízení z r. 1549, v souborné kapitole, jež jedná »o mocech, o hrdla, cti a statkuov ztracení a zhoubcích zemských, o jich fedrovnicích, o psancích a povalecích etc.«³ Je tu tudíž tentýž systém jako ve Vladislavském zemském zřízení. Neboť v těchto člán-

¹) V Registrech černých půhonů a obeslání k soudu komornímu (1560–1564). Rkp. N. M., b. č. 657., A. 20 a, pychem jest: vrby posekati a ke dvoru svému k potřebám svým odvésti dal...; B. 1a... pychem dříví posekal a k tomu se přiznal, než to za vejmluvu měl, že jeho přeč neodvezl...; B. 6a... několiko dřev dubových pychem stal a pryč odvezl... D. 17b... dříví posekané v lese... pychem pobrali a pryč odvezli...; podobně E. 19b, K. 4b, M. 6b, S. 7b, S. 20 b, W. 12 b. Nálezy F. 234 b... že mu kůň vzal. Srov. R. t. t., I., 278, č. 104.

²) Obn. zř. z., W. I. Srov. Brandl, Glossarium, výraz pych. V latinském překladu Vl. zř. nazývá se pych contumelia. I z pramenů 16. století je tak patrné; na př. A. Č., XXXIII., 335, č. 6195... někteří poddaní lidé jich pobrali jsú Jakubovi židu z Trnovan, poddanému téhož Viléma, peníze a tele a k tomu jej ubili a svouj pych nad ním ukázali.

³) Jsou to články T. 20.—U. 12. V Zemském zřízení, 1564, jsou tak nadepsány články L. 1.—L. 14. Články L. 16.—L. 33. jsou nadepsány »O vpádu do země a o honění«.

cích mluví se zde nejprve o moci, která rozděluje se na dvě kategorie, a pak se probírají způsoby stíhání pachatelů zřejmých a mezi nimi také o stíhání lupičů a zřejmých zlodějí.

Není-li pojem krádeže a loupeže v zemských zřízeních českých určen, je to jistě jejich nedostatek, ale pojmy tyto byly patrně tak vžity, že zemská zřízení, používající jich na místech, kde jednají zvláště o veřejnoprávním jejich stíhání, nepokládala za nutno pojmy jejich stanoviti. Velmi názorný doklad toho poskytuje nám srovnání mezi článkem Z. zř., 1564, L. 42. a L. 43. V prvním jde o spáchání pychu, v druhém článku, ač jde o ustanovení téměř shodná, jde o spáchání krádeže, jejímž předmětem jsou tytéž věci jako pychu článku předcházejícího. A přece jen není zde pojem krádeže přesně určen, aby rozlišení bylo plně provedeno.¹ Klade se zde důraz na to, zda uvedená trestná činnost byla spáchána ve dne či v noci. Byla-li spáchána v noci, tudíž způsobem tajným, jedná se o krádež a pachatel je také trestán jako zloděj.² A zde opět vidíme nejen, v čem se pojem krádeže lišil, ale také, v čem se pojem pychu krádeži blížil.³

Výtržnost a pych lišili se od krádeže a loupeže tudíž způsobem provedení trestné činnosti, která náležela ke skutkové podstatě krádeže a loupeže, ale lišily se i tím, že při výtržnosti a pychu zlý úmysl pachatelův směřoval k vykonání škody, třeba by mohla škoda vzniknouti i tím, že pachatel odňal věci movité na cizí nemovitosti se nalézající. Při krádeži a loupeži, byť i výsledek jejich přinášel rovněž škodu poškozenému, bylo úmyslem pachatelovým zmocniti se cizích věcí movitých za účely ziskovými. A v tom právě spatřován tak značný rozdíl mezi krádeží a loupeží na jedné straně a pychem a výtržností na straně druhé.

Dlužno poznamenati, že v Zemském zřízení, 1549 i 1564, byl nově upraven i pojem moci podle sněmu svatohavelského z r. 1510.⁴ Podle něho

¹) Stůž zde srovnání obou článků: 1564, L. 42 . . . Což se lidí poddaných osedlých i neosedlých a čeledi jich i jiných obecních dotýče, jestliže by který z nich kterému pánu neb rytířskému člověku aneb měštěninu lesy nebo louky přesekal, anebo v řekách, potocích, struhách, tůních, poltrubích ryby neb raky lovil, aneb po záповědi (bez myslivosti) po jeho gruntech jakýchkoli, na který den a kolikrátkoli jezdil neb chodil (krom cest a stezek svobodných): takového každého kdož by postihl, muož jej vzíti a do vězení dáti (v dalším mluví se o pychu). Článek L. 43. praví: Kdož by z výš dotčených lidí poddaných i jiných obecních kterému pánu, rytířskému člověku neb měštěninu nočně v lesích dříví sekal, neb sekané bral, neb v lukách trávy sekal, v řekách, potocích, rybnících, halterích, struhách, poltrubích, tůních ryby neb raky lovil a kradl, a při skutku byl postizen: takového každého kdož by jej v tom postihl, bude moci vzíti a k němu se jako k zloději chovati.

²) Srov. k tomu Processus juris municipalis Pragensis, C. j., B., IV., 5., str. 70., Qui de nocte taliter delinquent, furti supplicio tenentur, si fuerint subditi.

³) Je zajímavé, že městská práva Koldínova vedle pojmu krádeže uvádějí pojem pychu podle zemského práva. Srov. čl. P. I. a Q. I.

⁴) Rieger, Krajské zřízení, 132—133, Z. zř., 1549, T. 20—33, 1564, L. 1—14.

moc rozdělena na dvě kategorie.¹ V druhou kategorii moci náleží i strahování, o kterém bylo ustanoveno takto: »Kdož by na koho v stráži stával, chtěl jej jíti a škodu mu učiniti, aneb jej zamordoval, anebo na koho zoumyslně šel nebo jel, chtěl jej zamordovati a jej zranil, by mu pak žádné škody neučinil, ani jeho nezranil a to dostatečně by bylo naň provedeno na schválení soudu podle práva.«²

Zřetelem k tomu, že i zde možno pokládati pojem škod za pojem označující i odnětí věcí movitých, možno v těchto ustanoveních spatřovati i ustanovení o loupežném přepadení, které tvoří zde zvláštní kategorii moci.

Tomuto právnímu vývoji v Čechách odpovídá právní řád na Moravě. Z púhonných knih máme zachovány neobyčejně velkou řadu púhonů, které týkají se náhrady škody, jež byla způsobena různým protiprávním jednáním na vlastnických věcech movitých. Trestná činnost se zde vytyká velmi všeobecně: »že mi jest pobral . . . a já naň žádné péce neměl . . .«

Není sporu o tom, že výrazu »pobral« je užíváno všeobecně o protiprávním odnětí cizí věci movité v nejšířím slova smyslu. Je tohoto výrazu na př. užíváno i při sporech o dědický nárok³ a o sporný nárok civilněprávní mezi dvěma osobami vůbec.⁴ Výrazu toho užívá se ovšem nejen na Moravě, nýbrž i v pramenech českých, kde vysvětlován je zpravidla ještě výrazem pokrásti.⁵

Na jiných místech však výraz tento označuje odnětí věci movité z držby osoby druhé proti její vůli ovšem opět v širším smyslu, než je krádež nebo loupež ve smyslu dnešním.⁶

Možno však přece rozeznávati dvě velké skupiny púhonů, v nichž se o škody pobráním věcí pohání. V jedné vytyká se, že pobráním stalo se násilím na veřejné cestě⁷ a v tomto případě mluví se také o loupeži a o lou-

¹) Toto dělení spočívalo vlastně na rozdělení moci na vis publica a vis privata, jak patrně z Obnoveného zř. z., čl. S. I. a S. XV.

²) Čl. T. 31, 1564, L. 12.

³) Příkladem Libr. cit., VI., str. 311, č. 1888 . . . ze VI set zl. uh. etc., že pobral statek, totiž vína, koně a jiné svrchky p. Jana Puklice, ujce mého, v domu jeho i jinde v městě svém v Jičíně po jeho smrti, k kterémužto já lepší právo mám, než p. Petr dřivepsaný.

⁴) Lib. cit., II., 350—1, č. 1403.

⁵) D. Z. m., 1., A. 20b, 21 a . . . že jsi pobrala a pokradla . . . Rkp. N. M., č. 643, F. 18 b (289 b) . . . že jest jemu . . . na svobodné královské silnici mimo řád a právo pobratí dal . . . Podobně tamtéž fol. F. 19.

⁶) K tomu srov., jak se vyjadřuje landfríd, 1412: Také bylo-li by kde v zemi bráno, aby bráno žádný nekupoval . . . Kn. Tovač., str. 26.

⁷) Na př. Lib. cit., II., 308, č. 1335 . . . nemaje ke mně žádné viny . . . na svobodné silnici pobral mi krámnú věc a mé zboží . . . III., 290, č. 62 . . . že mi jest vzal na cestě čtyři koně s vozem a s obilím moci v této jednotě a v mírné zemi nemaje ke mně nižádné viny. III., 585, č. 844 a j.

pení.¹ Toto násilí se také vytýká jako »moc a kvalt«,² ale tu opět není vyloučeno, aby týmiž pŕuhony nebylo poháněno zároveň i v případech, kdy moc a násilí projevila se i jinými trestnými činy, na př. zhárstvím,³ a ovšem není překážky, aby s pobraáním věci nebyly při uvádění příčin, z kterých vznikla škoda, vytýkány současně ještě jiné trestné činnosti proti majetku, ale i proti tělu a zdraví osob.⁴ A netvoří tu ani zvláštní skupinu trestná činnost, kterou způsobena škoda na majetku lesním a polním.⁵

Druhou velkou skupinou je opět velká řada pŕuhonů, v nichž se vytýká, že pobraání movitých věcí stalo se bez použití násilí, zpravidla v noci⁶ a tajně bez vědomí držitele věci. A v těchto případech pŕuhony zpravidla mluví o ukradení věci a o krádeži⁷ a lze tudíž právě označiti opět tento termín za termín, který obsahuje jako podstatný znak tajnost a skrytost v odnímání cizí věci z držby proti vůli držitele.⁸

Knihy Tovačovská zná také pŕuhony o škody v širším slova smyslu, v témže významu, jako jsou známy v českých právních knihách a v témže významu, jako jsme viděli právě v deskách pŕuhonných.⁹

Na Moravě ještě lépe než v Čechách z pŕuhonů je patrné, že jde tu především o škodu, která byla způsobena trestnými činy a to i krádeží i loupeží i jinou trestnou činností.

V pŕuhonech spojují se prostě různé trestné činy a uvádějí se jako příčiny způsobené škody. Vedle pŕuhonů, v nichž, jak jsme viděli, je vytčeno veřejné násilí vůbec, jsou pŕuhony, v nichž jde pouze o krádež nebo o loupež ve vlastním slova smyslu. Po stránce formální i obsahové se však tyto pŕuhony od sebe neliší, neboť v nich pohánějící osoba soukromá žádá

¹) Lib. cit., III., 222, č. 1007 ... v této jednotě a v mírné zemi na svobodné silnici pravým lúpežem koně a dvě klisně mně vzal ... III., 561, č. 711, 590, č. 878 a j.

²) Lib. cit., III., 228, č. 1049.

³) Lib. cit., VI., 55, č. 324 ... že mi jest spálil a pobral v Šumvaldě na Zábřeh lidem mým, nemaje ke mně žádné viny.

⁴) Příkladem opět možno uvést: Lib. cit., II., 170, č. 691 ... že jemu á jeho lidem pobral v Lestně koně, krávy, svině, ovce i jiný vešken dobytek i nadbyt, což on tu měl i jeho lidé a k tomu jeho lidi zejména, šacoval a mučil, ... Srov. též Lib. cit., III., 116, č. 586, V., 271, č. 21, VI., 27, č. 142.

⁵) Srov. na př. pŕuhony, Lib. cit., VI., 43, č. 246 ... že mi jest pobral dobytky na úlehli i lidem mým a ty jedny zbil a druhé poděl, kam chtěl, a člověka šacoval ve XXX žencuov a seno mi na lúce spálil.

⁶) Na př. Lib. cit., IV., 27, č. 168 ... že mi jest pobral noční věci ve vsi M. i ve dvoře a já naň žádné péce neměl.

⁷) Lib. cit., III., 562, č. 720 ... že mi jeho služebníci svině pokradli ... srov. Lib. cit., IV., 278, č. 75, 284, č. 98, 302, č. 218 a j.

⁸) Bylo by možno uvést řadu příkladů, kde se tato tajnost velmi zřetelně vytýká. Na př. Lib. cit., III., 355, č. 297 ... že noční věci na mé dědině ... ukradli krávu a jiné věci ... Stejně tak je patrna tajnost provedení, Lib. cit., VII., 279, č. 1381.

⁹) Kniha Tovač., kap. 37.

vždy určitou náhradu škody, kterou odůvodňuje uváděním různých trestných činů.

Na Moravě rovněž došlo k tomu, že z tohoto širokého pojmu škod vytvářely se jednotlivé trestné činy s pevně stanovenou skutkovou podstatou nikoli však tou měrou jako tomu bylo v Čechách, s pojmy pychu a výtržnosti.¹ Neboť v moravských pramenech uvádějí se prostě všeobecně pŕuhony tohoto obsahu a nevytýkají se v 16. století na Moravě zvláště na př. když »kdo co komu na gruntech jeho vezme«² a mluví se pak o pŕuhonech a nálezech o pobraání trávy, o pobraání dobytčův, obilí,³ o zajetí dobytka.⁴

Jde tu ovšem o spory, které plynou z toho, že někdy právní řád současný připustí svémocný zájem, jak bude ukázáno a také někdy proto, že jde tu o sporné právo vlastnické k určitým nemovitostem, o němž v nálezech na uvedené pŕuhony se také rozhoduje.

Jak bylo řečeno nahoře, v pŕuhonech moravských v 15. století vyskytá se ovšem výraz pych ve smyslu starším jako způsob provedení trestné činnosti, z níž vznikla škoda. Na př.: »že jim strhl stav s mlýna v Řeznovicích pravým pychem«⁵ a j.⁶ Pojem tento označoval rovněž i škodu způsobenou na nemovitostech, ale v pramenech moravských není tento pojem takovým způsobem stanoven jako v pramenech českých.

Na Moravě však vidíme tentýž zjev jako v Čechách. Těchto pŕuhonů o škody v širším slova smyslu poněnáhu v pŕuhonných knihách ubývá během století 15. až ke konci století, pokud máme tyto knihy vydány, je jich čím dále tím méně.

Také v knize Tovačovské a Drnovské není pojem krádeže a loupeže stanoven, ani není tu přesných ustanovení o pŕuhonech pro krádež a loupež. A tentýž zjev máme v zemských zřizováních moravských. V tomto poněnáhlém ubývání pŕuhonů zajisté že můžeme spatřovati následek těchž příčin jako v Čechách, neboť i na Moravě pozorujeme poněnáhlé ubývání případů stíhání krádeže a loupeže pŕuhonem osob soukromých.

Příčinu tohoto vývoje shledáváme v tom, že stíhání krádeže a loupeže dostává se během století 15. a ve století 16. převážně do rukou orgánů veřejných a je pak zcela jiný způsob stíhání a trestání těchto trestných činů,

¹) Lib. cit., III., 84, č. 390 ... že v mírné zemi a v landfrídu vylovil mi ryby z mého rybníka ... Lib. cit., III., 146, č. 661; 249, č. 1179, VI., 53, č. 313; ... že mi jest rúbal svévolně v lesích mých a přeč vozil ... III., 12, č. 56 ... že mi letos mé lúky noční věci i ve dne kázal spásti ...

²) Rkp. N. M., č. b. 966. Manuál právní: pŕuhony a nálezy moravské z let 1406—1560, fol. 172 b.

³) Eod. I. f., 173 a, b, 174 a, 190 a, b.

⁴) Eod. I. f., 175 a.

⁵) Lib. cit., III., 218, č. 983.

⁶) Lib. cit., II., 419, č. 261, 262, 429, č. 327.

než tomu bylo dříve. Krádež a loupež stává se trestným činem veřejně stíhacelným a tím ovšem také povaha tohoto trestného činu se mění.

Abychom opět ukázali, že náš úsudek je správný, budeme sledovati právě uvedený vývoj opět od počátku. Neboť je jisto, že i po této stránce vývoj u nás jest od dob nejstarších až po dobu novější. Dlužno ovšem podotknouti, že s otázkou stíhání krádeže a loupeže setkáme se ještě zvláště v jedné z následujících kapitol a že na tomto místě jde nám o vysvětlení jen pojmu a vývoje krádeže a loupeže.

Již od doby nejstarší rozeznává se při krádeži, zda jedná se o trestný čin zřejmý či tajný. Prameny mluví o *furtum manifestum* a *furtum occultum*. V prvním případě jde o případ, kdy pachatel byl přistižen, v druhém pachatel zůstal neznám.¹ Jde tu tudíž o rozdíl, který plyne z přistižení nebo nepřistižení pachatelově při trestné činnosti. Liší se tu pojmově též trestný čin podle této skutečnosti. Jisto jest, že již v nejstarších zprávách je toto rozlišování patrné a že s pojmem krádeže zřejmé a zřejmé loupeže spojuje se polapení při činu, kdežto s pojmem krádeže a loupeže tajné je spojováno obžalování a usvědčování pachatelovo.²

Uvedené pojetí a rozdělení na *furtum manifestum* a *furtum occultum* je známo především i městskému právu českému ve 13. století³ a není tudíž jen zvláštností práva, které ve 13. století platilo mimo zakládané obce městské.

Velmi jasně a přesně charakterisuje tyto rozdíly však zvláště teprve brněnský *Manipulus*: »duplex est furtum quoddam: manifestum, sicut cum res subtractae inveniuntur vel cum fur rapitur in actu furti vel cum homo conservat res subtractas fure scienter. Aliud autem furtum occultum est, cum non in actu rapitur, sed tantum de furto inculpatur.⁴ Toto rozdělení a toto pojetí, které se pak objevuje v dalších pramenech našeho městského

¹) C. B., II., 316, č. 320 (1228); Regesta, I., č. 402, č. 860 (1234), C. M., II., č. 248 ... si fur vel latro in bonis ecclesiae praememoratae fuerit deprehensus in furto manifesto, vel de aliquo occulto accusetur ... Statuta, čl. 15 ... si aliquis capitur in manifesto furto ...

²) Listiny C. M., II., 537, č. 292 (1238) a ibidem 296, č. 262 (1235) připouštěly by výklad jiný. Neboť v nich se praví: Jus autem, quod datur pro capite, eis concedimus, hoc de fure statutentes, ut si deprehensus fuerit in furto in possessionibus ecclesiae occulto uel manifesto, et coram iudicio convictus fuerit, bona furis eidem remaneant ecclesiae integraliter; fur uero, secundum quod placuerit principi uel beneficiariis, puniatur uel absoluatur. V tomto případě mluví se tudíž i o postížení při krádeži tajné a naopak mluví se o usvědčování pachatele při krádeži zřejmé. Všechny ostatní listiny a zprávy těmto textům odporují, zvláště texty listin C. B., II., č. 320, 321 (1228), které jinak jsou těmto listinám vzorem.

³) V právu jihlavském z r. 1249, čl. LV. a čl. XXX., C. j., B., I., 99 a 110. Rozdíl tento je patrný i z práva Brněnského z r. 1243, ač jedná se zde o jiný trestný čin, C. j., B., I., 73 a 74.

⁴) Rössler, Die Stadtrechte von Brünn, 1852, str. 138, č. 301.

práva¹ až do 16. století, je ovšem znám i jiným právním památkám současným, zvláště t. zv. *Summę legum*,² a zná je ovšem i starší právní literatura středověká.³

Právě zřetelem k různému stíhání pachatele při krádeži zná tento rozdíl také právo německé, které mluví tu také rovněž o *furtum manifestum*,⁴ a je známo, že právě na postížení nebo nepostížení zloděje bylo závislo různé stíhání zloděje, o němž budeme míti příležitost ještě s hlediska srovnávacího se rovněž ještě zmíniti.⁵

Právo německé zná právě různé stíhání ukradené věci, které souhlasí se shora uvedeným rozdělením. V pramenech práva německého jsou tyto způsoby velmi jasně patrné. Literatura práva německého také tyto případy podrobně zpracovala a my analogii rovněž použijeme pro právo v našich zemích, majíce ovšem na paměti, že o přímé recepci právních norem z německého práva lze mluvit jen s opatrností.⁶

Skutečně ve 13. století na četných místech se takto pojem krádeže dělí dle toho, zda jde o krádež tajnou či zjevnou, t. j., zda jde o pachatele přistiženého či nepřistiženého.⁷ Při tomto rozdílu ovšem nejde pouze o procesní rozdíly, nýbrž jde tu také o rozdíly trestání a nelze o tom pochybovati, že tu jde o pojmový rozdíl.

Tento základní rozdíl mezi krádeží zjevnou a tajnou je patrný i ze Statutu Konráda Oty, neboť v nich je jiný způsob stíhání předepsán pro zloděje přistiženého a jiný opětně při pachateli nepřistiženém.⁸ Statuta mají stejná ustanovení, jaká se vyskytají v imunitních listinách, a okolnost tato nasvědčuje, že je nelze pomíjeti při vzájemném vysvětlení souhlasných těchto ustanovení.

Ten, kdo byl spáchal veřejně trestný čin a veřejnost jeho se projevovala tím, že byl při trestném činu přistižen, porušoval zemský mír a klid

¹) Brikcí z Licka, kap. XXV., art. VII., Koldín, čl. P. III.

²) Gál, *Summa legum brevis, levis et utilis* (1926), III., kap. 29., str. 546.

³) Gál, l. c., úvod, str. 49.

⁴) His, *Geschichte des deutschen Strafrechts bis zur Karolina*, 1928, str. 155. Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte*, II., 637 násl.

⁵) Srov. Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte*, 2, 481 n., 495 n.; Hübnér, *Grundzüge des deutschen Privatrechts*, 357.

⁶) Srov. zvl. Laband, *Die vermögenrechtlichen Klagen nach den sächsischen Rechtsquellen des Mittelalters*, 1869, str. 68. násl. Meyer Herbert, *Entwerung und Eigentum im deutschen Fahrnisrecht*, 1902, str. 8 násl. Pro právo české mluvil přímo o recepci Hanel, *K otázce o recepci práva německého v českém právu zemském*, Pocta Randova, str. 131 násl.

⁷) C. B., II., str. 53, 103 (1213), 105 (1213), 201, č. 216 (1221), 204 (1221), 231, č. 239 (1222), 304 (1227). Regesta, II., 41, č. 106 (1256), 240, č. 619 (1268), 288, č. 743 (1271), 597, č. 1392 (1286), C. M., IV., 322 (1286), V., 114, č. 111 (1299), C. B., II., 408, f. XIII. st., 425, f. XIII. st., 357, f. XIV. st.

⁸) Srov. čl. 3. a 5. O tom, co jest rozuměti nárokem, bude pojednáno později.

v zemi způsobem jiným než ten, kdo spáchal svůj čin tajně a skrytě, takže bylo jen na poškozeném, aby se ucházel o odstranění vzniklé škody.

Tento názor objevuje se již ke konci století 13. velmi jasně v zachovaných listinách¹ i v předpisech zákonných.

Ve stol. 14. a násl. jsou zprávy o krádeži a loupeži v zákonodárství a v nálezech, týkajících se ochrany zemského míru. I v nich rozeznává se mezi krádeží, loupeží veřejně známou a opakem, kde trestný čin není veřejně znám² a musí býti tudíž dokazováno, že obviněný se krádeže a loupeže dopustil.

I v těchto nálezech a v zákonodárství mluví se úhrnně o loupeži, krádeži a plenu, po př. o dalších trestných činnostech porušujících cizí věci movité pohromadě, aniž by pojem krádeže, loupeže, po př. jiných trestných činů byl uváděn a rozlišován.³ Krádeží a loupeži při činu přistizené rovná se pak zloděj a lupič, který byl dopaden, když byl zdvižen pokřik.

Z tohoto rozdělení trestných činů vzniká ovšem také různý způsob jejich stíhání před zemským soudem nebo před úředníky, kteří jsou k tomu zvláště ustanovováni, aby stíhali pachatele zřejmé a zvláště zřejmé zloděje a loupežníky.⁴ O tom budeme mluvit až později.

Na počátku 15. století se začíná však mluvit v nálezech, týkajících se úpravy bezpečnosti v zemi, o zločincích vůbec a o zlodějích a lupičích zvláště,⁵ aniž by se rozeznávalo, zda jde o pachatele přistizené nebo nepřistizené, ovšem že šlo o pachatele známé a podezřelé.⁶

Tento charakteristický rys při krádeži a loupeži vystupuje pak i při poskytování moci popravčí se strany panovníka, neboť i zde se zdůrazňuje zřetelnost a známost krádeže a loupeže a odlišuje se od případů skrytých a ovšem nezdůrazňuje se již přistizení pachatele při jeho trestné činnosti.⁷

¹) Názor ten projevuje se v listině Regesta, II., č. 2727, str. 1191–2 (1289). Názor tu vyslovený je patrný i ze zprávy o sněmu v Litoměřicích r. 1249 (Fontes rerum boh., II., 254), kde zakázány byly: omnes injuriarum molestiae, spolia villarum et rapinae — sub obstantu gratiae regalis ac poena sententiae capitalis ...

²) Srov. C. j., B., II., 2, 25, náleží 1355, resp. 1356, cf. M. C., čl. XXVIII.

³) C. j., B., II., 2, 25 ... pro crimine furti, latrocinii, seu rapinae ... C. M., XI., č. 451 ... widersagen, nemen, rauben, wahren oder brennen ... Srov. Palacký, Formelbücher, II., č. 138 ... spoliatores profugos, fures seu alios quoscunque pacis turbatores ac proscriptores ... C. M., XI., č. 529, str. 448 (1388) ... raubte, neme, fienge, mordet und schaden tete ...

⁴) Srov. Rieger, Zřízení krajské, I. str. zvl., str. 45 násl.

⁵) K tomu je srov. nálezy z r. 1402, C. j., B., II., 2, 45, 1404, C. j., B., II., 2, 49.

⁶) Rieger, I. c. 59. I v artikulech pražských je vytkeno: Všichni hñiechové smrtdlní a zvláště zjevní skrže ty, na kteréžto slušie, ... budte stavováni ...

⁷) C. M., XIV., 117, č. 127 (1410), Václav dovoluje městu Jihlavě stíhati: notorios invasores, fures, maleficos et pacis turbatores ... C. M., XI., 449 (1388). V prvním landfridu moravském se také praví: Were aber, das imand nemé oder raubte von seinem hause oder reuber hilde uf seinem hause stat oder vesten ... Není tu vytknuta ani známost a zřejmost, ač ovšem ji nutno předpokládati.

Tím ovšem případy, kdy krádež a loupež je stíhána mocí veřejnou, jsou častější a častější, neboť pojem této krádeže a loupeže veřejně stíhatelné se rozšiřuje.

Vývoj tento vidíme velmi zřetelně v 15. století v Čechách. Je přirozeno, že k tomuto vývoji přispěly i poměry, které během století 15. se vyvinuly. Byly to nejen okolnosti, které způsobily velmi časté případy krádeží a loupeží v Čechách a to více než na Moravě, ale také zvláštní vývoj krajského zřízení a vznik nových orgánů, které zdůrazňovaly své postavení na ochranu veřejného pokoje i vůči zlodějům a lupičům.

V zákonodárství 15. století se ovšem stále uvádí ještě, že při krádeži a loupeži je důležité, je-li pachatel přistizen »s jistinú duovodnú«,¹ ale na jiných místech se zdůrazňuje učiněný pokřik, nebo konečně povinnost všech stíhati zloděje a lupiče bez učiněného pokřiku, kdo zví, že kolem něho uvedení pachatelé nesou nebo ženou uloupené a ukradené věci.² Na těchto i na jiných místech se již nezdůrazňuje jako dříve, že krádež a loupež se měla státi jen na silnicích, nýbrž kdekoliv jinde.³

Velmi důležité předpisy o krádeži a loupeži pro veřejnoprávní stíhání v zemích českých přinesly zemské míry a pak řády o policejním řádu. Jak v krajských mírech v Čechách, tak v zemských mírech na Moravě⁴ i v policejních řádech v Čechách⁵ ustanovují se souhlasná pravidla pro stíhání loupeže a krádeže zjevné a loupež a krádež uvádí se vedle jiných trestných činů rovněž zřejmých. Není mezi nimi rozlišováno a úhrnnými přepisy vytvořován je pojem zřejmého pachatele.

Nutno ovšem říci, že naše prameny znají výrazy krádež a loupež a že je staví vedle sebe. Proti krádeži, o které, jak jsme viděli, se mluví tenkrát, byla-li odňata cizí věc movitá z držby tajně a skrytě, o loupeži se mluví zpravidla tam, kde trestná činnost, záležející v odnětí cizí věci z držby, stala se na silnici s použitím násilí.⁶ Je příliš nápadné stále zdůrazňování spáchaní loupeže na veřejné cestě, na silnici a p., než aby na tuto skutečnost nebylo upozorněno.⁷ Je tak patrné z různých pramenů našich, zákonných

¹) A. Č., II., 280, 294, XVIII., 485, č. 170 (1509).

²) A. Č., IV., 421 (1453), 436 (1462), 458 (1472)

³) Srov. A. Č., I., 250. Zápis kraje Boleslavského. A. Č., I., 257 (1440).

⁴) Srov. mé Zemské míry na Moravě (1919).

⁵) A. Č., V., 440 n. Z. zř. VI., čl. 538–543, 544–550, Instrukce krajských hejt., A. Č. VI., 380–384, Z. zř., 1549, R. 29, T. 35, 36, U. 8.

⁶) A. Č., IV., 442 (1453) ... kteří odvrhli právo a řád a chtěli svých věcí mocí, bezprávím neb lúpežem dovoditi ...

⁷) V pramenech mluví se o loupeži na silnici, i když je jisto, že nebylo tu násilí učiněné za tím účelem, aby se kdo zmocnil věci movité. Je tak patrné z případu, kde pohání se pán, aby postavil poddaného, protože ... týž statek židuo nadepsaných na svobodné král. silnici loupežem s vozu svého pobratí mimo pořad práva dopustil a pokřiku po týchž loupežních podle zřízení zemského neučinil ... Rkp. N. M., b. č. 95, A. 7b (1527) (148b).

ustanovení i zpráv soukromých, které nejsou řídké.¹ I pozdější naše prameny však mluví o krádeži a loupeži, uvádějice oba tyto trestné činy vedle sebe.² Muselo tudíž býti mezi oběma rozeznáváno a rozeznávání to záleželo v tom, bylo-li užito při odnímání cizí věci násilí, či nikoli, ale také, stalo-li se způsobem zřejmým nebo tajným. Prakticky však rozeznávání neznamenal nic, protože pro oba trestné činy stanovily se shodné předpisy jak pro stíhání, tak také i pro tresty. A právě z těchto názorů vznikají nejasnosti a nepřesnosti rozlišování mezi loupeží a krádeží.

Nevyjasněnost a nepřesnost mezi loupeží a krádeží je v našich právních památkách patrna i z vyjadřování. Neboť prameny ty neuzívají ani přesného terminologického rozlišení mezi krádeží a loupeží a mezi zlodějem a loupežníkem. Velmi dobře charakterisuje tento stav vyjádření: »... na silnicích lúpežové a mordové od zločincův a zlodějuov se dějí«³ nebo »zlodějsky a loupežně pobral«⁴ a jiné výrazy, se kterými se stále a stále v pramenech setkáváme.⁵ Této neurčitosti vyhovuje český výraz »brak«, kterého užívá se nejen v púhonech, a konečně i jiné výrazy v latinských textech, které jsou překlady českých výrazů zloděj a lupič. Na př. v latinském překladu Vladislavského zemského zřízení překládá se výraz zloději prostě výrazem praedatores.⁶ Totéž vidíme i na Moravě, kde pojem zlodějství je vyloženo takto: »... aby všechny silnice byly svobodny, aby chudý i bohatý jimi mohl jeti i jíti, bez škody své potřeby jednatí, tak aby žádný pro žádnú nepřízeň na nich nepřekázal. Pakli by kto na nich komu překazil, aby jemu to bylo za zlodějství položeno i k němu popraveno.«⁷ Všeobecně se také pro kradenou věc užívá názvu nejen krádež (maskulinum), nýbrž i výrazu vzatek.⁸ Ale výrazu vzatek je použito i pro označení loupeže.⁹

¹) A. Č., VIII., 6 (1470) ... lúpil vaše chudé lidi po cestách ... A. Č., XII., 307, č. 165 (1530) ... kterak když ji loupili na cestě a silnici svobodné ... Lib. cit., III., 567., č. 753 ... ze XXX hř. gr. dob., že mi jeho lidé zlúpili mé lidi na svobodné cestě. Lib. cit., III., 590, č. 878 a j.

²) Na př. A. Č., II., 280, 294, IV., 421, 423, 522.

³) A. Č., V., 444.

⁴) A. Č., XII., 477, č. 1089 (1501).

⁵) A. Č., V., 426 (1485) ... Item také jestliže by kto lúpili anebo brali a po nich pokřik byl ... Item kdož by takové zloděje chtěl přechovávatí, a lúpeže k sobě přijímatí ... VI., 381 (1508) ... Když by se morduov nebo lúpežuov na silnicích nebo na cestách přihodilo ... (a v témže odstavci se pokračuje dále) ... a těch zhůbcí zemských nebo zlodějuov nehonil ... Podobně A. Č., V., 440 a 443. A. Č., XXII., 101 ... Pokradili by kdo něco komu aneb že by zlodějsky zlúpil ... Srov. také A. Č., I., 252.

⁶) Z. zř. VI., 1500, čl. 532.

⁷) Kniha Tovač., str. 26.

⁸) Na př. A. Č., XIII., 90, č. 1355.

⁹) Rkp. N. M., 859, N. 3b.

Výraz zloděj nebo zloděj zemský je pak užíván v úplně jiném významu, než jaký bychom rozuměli dnes. Neboť zloděj v tomto významu je označení pro člověka, který skutečné zlo dělá v nejšířším smyslu a s výrazem zloděj zemský¹ koresponduje označení zhoubce zemský a rušitel pokoje zemského. S tímto výrazem a vytčeným významem setkáváme se opět velmi brzy v našich pramenech² a to nejen v Čechách, nýbrž i na Moravě.³

Za zloděje je pokládán pak také ten, kdo by za hranicemi sloužil proti králi a proti zemi a je-li prohlášen psancem.⁴

Že tu jde o výraz, který nemá označovatí pojem pachatele krádeže, je jisto. Že vlastně pak označuje se jím člověk zlo působící, je patrné i z toho, že výrazu zloděj koresponduje výraz »ubelteter« v německých textech.⁵

Naopak výrazu loupežník užívá se ve významu zlý člověk, nad svou ctí zapomenutý, tudíž opět v neurčitém označení trestné činnosti a v širokém smyslu.⁶

V dosavadním líčení snažili jsme se o proniknutí k pojmu krádeže a loupeže, přihlížejíce i k historickému vývoji našich pramenů. Bylo zřejmo, že pojmy tyto žily u nás, nejspíše přesně vytýkány v pramenech zemského práva. Byly uvedeny některé znaky těchto trestných činů, jaké plynou z jednotlivých právních ustanovení, při čemž bylo také jasno, proč o obou trestných činech mluvíme zároveň. Možno stručně říci, že krádeží v našem právu bylo skryté protiprávní odnětí cizí věci movité k svému užitku bez svolení držitelova,⁷ kdežto loupeží bylo od-

¹) A. Č., V., 396 (1479) ... Také jestliže by kto v tomto našem slavném pokoji a jednotě koho jal aneb komu pobral, tehdy všickni veřejně v tomto kraji ... aby vzhuoru byli a honili ... aby bez milosti ty všechny rušitele pokoje dali zvěsiti.

²) Ondřej z Dubé, § 6., 106 ... O honění zhůbce zemského anebo zloděje ... C. j., B., II., 2, 45. A. Č., I., 258.

³) Na př. A. Č., X., 348, XI., 295 (1516). V knize Tovač. v zemském míru, str. 26, se praví o těch, kteří překážejí na silnicích: »Pakli by kto na nich komu překazil, aby jemu to bylo za zlodějství položeno i k němu popraveno.

⁴) C. j., B., II., 2, 45 (1402). Z. zř. VI., čl. 409 ... »Pakli by ktokolivěk ven z země slúžil proti králi J. M^{ti} neb zemi ... A ten každý k tomu aby odsúzen byl práva všeho, cti, jako psanec a za zemského škuodci a zloděje ... Z. zř., 1549, U. 17. Sněmy, Č. III., 503 (1569–70).

⁵) Srov. C. M., XI., 449 (1388) a A. Č., X., 248. A také O. Zř. Z. čl. T. XXXIV., český text a německý text: aby před takovými škůdci a zloději lidé dobří na silnicích i v domích svých s sebou bezpečně býti mohli. V něm, »dass der gemaine Frid und Wolstand im Land vor dergleichen bösen Leuten erhalten und ein jeder sowol auff der Landstrassen als in seinem Hauss sicher seyn könnte.

⁶) A. Č., X., 322 (1496), XI., 287–8 (1516), Z. zř. 1535, fol. C. X., VI. b, C. X., VII. a, Z. zř. 1604, fol. X. b, XI. a.

⁷) Tato skutečnost je v pramenech našich vytknuta takto: Rkp. N. M., b. č. 643, G. 1a (262a) ... vinití ho chce z toho, že jest on Ch. mimo pořad práva na tvrzi B. z truhlic oukradil bez vuole a vědomí téhož Albrechta vzal XIII zlatých uherských, tři zlaté prsteny, ...

něti cizí věci movité, při němž byla trestná činnost vykonána zřejmě a zpravidla na silnici a s použitím násilí. Ale není na překážku, aby se nemluvalo také o »tajném lúpeži«, t. j. o loupeži vykonané skrytě.¹ Mezi oběma těmito trestnými činy nebylo často rozeznáváno nejen při sporech před soudem, nýbrž i při stíhání jich mimo soud. A zvláště při něm bylo vytvořeno pojetí zemského škůdce a zloděje, které zahrnovalo oba tyto trestné činy v sobě.

Aby byl pojem obou trestných činů podrobněji charakterisován, probereme ještě některé jeho znaky.

Krádeže dopouští se podle názorů současných nejen ten, kdo odnímá věc cizí, ale také ten, kdo zcizuje dále věc mu svěřenou,² po případě, kdo věc svěřenou si přivlastňuje.³ Jde tu o případy, kdy osoba úřední věci svěřené jí jako takové zcizuje, ale také odnímá-li a přisvojuje-li si věci cizí osoba, které byly tyto věci svěřeny k věrné ruce.

I na věcech nalezených páše krádež nálezce, který věci neodevzdá tomu, kdo se přihlásil jako vlastník. Neručí však, přihlásil-li se někdo, ač vlastníkem nebyl.⁴

Protože při krádeži a loupeži kladl se důraz na vzniklou škodu, bylo rozeznáváno od doby nejstarší, pokud šlo o krádež, také podle předmětů, které byly ukradeny. Tak Statuta Konráda Oty se zmiňují o krádeži dobytka⁵ zvláště a o krádeži ovcí, sluhů a včel a lesní krádeži na druhé straně.⁶

A stejně tak i kniha Rožmberská mluví o různých druzích krádeže podle ukradených předmětů: vzebrání úroků, krádež zvířete lovné, krádež psa, krádež včel, krádež koní a dobytka.⁷ Stejně tak mluví se v pramenech, zvláště o vykopání pokladu, zlata.⁸

¹) A. Č., X., 322 (1496): »... nebo lúpežem tajným se obchodili.«

²) A. Č., XIII., 113, č. 1392 (1506). Máme příklad, kdy kněz postupuje věci zádušní třetí osobě. Patron kostela pokládá ho za zloděje podle úvahy: »A to dání jeho knězovo jemu Malovcovi mocné není; neb čehož jest kněz neměl, toho jest dání nemohl; ale že jsou to věci zádušní, kostelní a božské, k kostelu Netvorskému příslušející, kteréhožto kostela on Jan s bratrem svým pán poddaci jest; a ten kněz že jeho člověk poddaný a farář byl, a jsa tu v městečku jeho v Netvořicích a maje vosadní obecní k tomu kostelu příslušející klenoty sobě svěřené a poručené, ty jest bez vůle a vědomí jeho Jana jakožto pána svého poddacieho, i také té vosady odpuštění nevzav, počtu jim neučiniv, zlodějsky pobrav, pryč vezl.« Srov. Lib. cit., II., 493, č. 496.

³) Lib. cit., III., 458, č. 129.

⁴) Rkp. N. M., b. č. 859, A. 20 b, B. 1 a. Srov. Koldín, čl. N.

⁵) V čl. 11. Si quis equum vel equos, boves vel vaccas vel aliqua majora... Srov. Jireček, Slovanské právo, II., 260.

⁶) V čl. 18., 20.

⁷) Srov. čl. 156., 157., 159., 175., 176., 179., 143. násl.

⁸) Kniha Rožmberská, čl. 161. Řád pr. zem., 62. Ondřej z Dubé, čl. 15.

Rozlišování toto bylo způsobeno procesními formami, které při různých ukradených předmětech byly různé. Že rozdily tyto později mizejí, je patrné z ustanovení a z textu Všehrdova, který případy různých předmětů uvádí již bez rozdílu¹ a jen příkladem.

Podle způsobů provedení rozeznává se krádež a loupež také podle toho, byla-li spáchána v noci či ve dne. A podle toho mluví se také často o krádeži »nočně«² provedené nebo o krádeži spáchané »noční věcí«.³ Uvádí se zde tento způsob provedení krádeže, aniž by ovšem krádež a loupež v noci provedená tvořila zvláštní kategorii, odlišnou od krádeže a loupeže provedené ve dne.

Z téhož důvodu mluví se také o krádežích a loupežích silničních a domácích⁴ a také i o zlodějích krčemních,⁵ o loupežnicích lesních.⁶

Při krádeži a při loupeži je uznáno v českém právu zemském odněti věci pro svůj užitek. Znak tento není ovšem v našem právu dosti vytknut a zdůrazněn. Soudíme však, že i v našem právu byl, z jednotlivých případů se vyskytujících. Dovědčuje to nejen okolnost, že v púhonech je zdůrazňováno, že pohnaný požil a užil pobraných věcí. Je tomu tak zvláště v případech, kde pobraní věci je provedeno osobou třetí, od služebníků pohnaného,⁷ jak o tom budeme ještě mluvit. V tomto případě vyjadřují se prameny také charakteristicky: »že mi jeho služebníci pobrali v pravém landfrídě na Odry v jeho držení.«⁸

Tento podstatný znak, náležející ke krádeži, je patrný i z příkladu, který nalezli jsme v pramenech z počátku 16. století.⁹ Jde o případ, kdy okradená pohání toho, kdo k sobě přijal ukradenou věc. »Vinila ho z toho, jakož jí Dorotě sukně ukradená jest, kteréž ona padesáte kop grošuv míšenských pokládá, zlodějsky ukradená jest, i k tomu se jest on Ambrož podvolil dobrovolně a k ní, k Dorotě, mluvil, chtěla-li by mu úplatek VII kop grošuv českých dáti a štuk kmentu, že by tu sukni jí zase zjednatí chtěl.« Na to pohnaný se vymlouval: »když sú tu sukni k němu přinesli, že jest jí vzal a jí sehnal, ale že jest jí sobě neosobil, ani chtěl těm zlodějóm pomoci jí prodati...« A za uschování žádal na okradené úplatek

¹) Všehrd, III., 24, 8.

²) A. Č., XIII., 84, č. 1346, 85, č. 1347 (1504).

³) Lib. cit., II., 48, č. 239, III., 547, č. 616, 555, č. 670, 616, č. 1034, IV., 27, č. 168, 98, č. 574. Že »noční věcí« značí tajně, je zřejmo z příkladu, Lib. cit., VII., 148, č. 765. Srov. Rkp. N. M., č. 642, B. 2.

⁴) Z. zř., 1549, R. 29.

⁵) A. Č., II., 295.

⁶) Lib. cit., VI., 321, č. 1945.

⁷) Na př. Lib. cit., IV., 315, č. 305 a j.

⁸) Lib. cit., III., 506, č. 353.

⁹) A. Č., XII., 550, č. 1195 (1503).

a soud uznal jeho jednání za správné. Z tohoto případu je zřejmo, že při krádeži a loupeži i v českém právu hrála důležitou roli aspoň v době pozdější okolnost, zda odňatá věc byla vzata k svému užitku, aby si ji kdo přivlastnil.¹

Pobraní muselo býti protiprávním, t. j. ten, kdo pobral věci, neměl k tomuto svému jednání oprávnění plynoucí z určitého právního důvodu, zmocňujícího ke svépomoci. Tato okolnost je zdůrazňována v pŕihonech slovy, v nichž pohánějící praví: »protože nemaje ke mně žádné viny, tu mi pobral...«²

A tato formulace je zvláště v pŕihonech moravských obvyklou,³ v nichž se také zdůrazňuje, že poškozený »neměl žádné pŕeče« vůči pachatelí⁴ nebo »pobral na mém zboží bez viny.«⁵

Právním důvodem pro pobraní cizích věcí movitých byl svémocný zájem, zvláště svémocný zájem věcí přistížených zlodějů a svémocný zájem dobytka, který byl přistížen při škodě na vlastních pozemcích.⁶

Vyskytají se pak i takové případy, kdy pohánějící pohání druhou osobu proto, že mu tato odňala věci, které pobral při krádeži jeho vlastních služebníků. Uvádí se tu tudíž toto pobraní věcí movitých jako zcela oprávněný důvod, proti němuž nemohl vlastník pobraných věcí vystoupiti zpŕetným odnětím svých věcí.⁷

Samo vyjadřování pramenů a pŕihonů svědčí o tom, že byla-li tu vzájemná pŕeče, vina mezi stranami, že mohly býti věci movité zabavovány zcela právně. Souvisí to s tím, že byla u nás dovolena odpověď (opověď) mezi stranami a byla-li podle ustanovení právních vyhlášena, pak ovšem mezi stranami mohly býti odnímány věci movité, způsobovány i jiné vzájemné škody, aniž strany mohly vzájemně se pohánĕti z protiprávního jednání.⁸ Šlo tu rovněž o pobraní věcí movitých z držby, avšak toto pobraní opíralo se o právem dovolený a připuštěný důvod.

¹) Příkladem možno uvĕsti případ z r. 1526 (Rkp. N. M., č. 103 f, 7b), kdy zdůrazňuje se přijetí kradenĕ věcí k svému užitku: ... a tu je u sebe mĕv, od nich jest k sobĕ přijal kozích kuní a nětco hotových penĕz a zlatých, vĕda o tom, že sou je tak krádežem pobrali ...

²) Lib. cit., II., 209, č. 926.

³) Lib. cit., II., 105, č. 442, 308, č. 1333; III., 96, č. 458, 103, č. 491, 103, č. 493.

⁴) Na pŕ. Lib. cit., III., 210, č. 942.

⁵) Lib. cit., II., 544, č. 728; III., 313, č. 202.

⁶) Kapras, K dějinám českého zástavního práva (1903), 37 násl.

⁷) Lib. cit., III., 397, č. 429 ... z padesáti hř. gr. dob. etc., že mi jest pobral konĕ mocí, kteréž jsem já byl jeho lidem pobral v lese, ježto mi muoj les kradli a k tomu mi jest mocí muoj vuoz ztlukl, šle pobral, sekyry i braň služebníkom mým, sedlo mé v této mírnĕ zemi a jednotĕ.

⁸) Srov. Glossarium Brandlovo, Odpověď, Odpovědník a Odpovědní list. Srov. mé Usmrcení človĕka (1926), 36–37.

Jisto jest ovšem, že velmi často vystřídalo protiprávní jednání jednání právem dovolenĕ a že odnímání věcí movitých stávalo se velmi často skutečnou krádeží nebo loupeží, trestným činem.¹ I tím ovšem nabyla krádež a loupež v našem právu odlišného rázu proti právnímu řádu dnešnímu. Vznikalo tak lapkování, které záleželo právnĕ v násilném odnímání movitých věcí pod záminkou, že jde o právní svémocné zajímání věcí movitých.² Je přirozeno také, že pŕed soudem se projednávaly i spory o to, zda zájem věcí movitých, zvláště dobytka, stal se právnĕ nebo protiprávnĕ.³ Je také zajímavo, že v pramenech našich vyskytají se i případy, že ve vzájemném pobraní z obou stran je spatřováno vzájemné vyrovnání a soudem proto odmítnuta žaloba jedné z nich.⁴

V moravských pŕihonech setkáváme se také s tím, že se tu zdůrazňuje porušení landfrídu. Při pŕihonech z krádeže a loupeže se praví, že se tento trestný čin stal »v pravĕm landfrídu« a se ovšem byl porušen landfríd.⁵ Dosvědčuje se tím, že landfríd stal se základem právního řádu a podle ustanovení landfrídních byly vynášeny i nálezy zemského soudu.⁶ Ale také se tím potvrzuje, že krádež a loupež nabyla nové povahy tím, že stala se trestným činem, který nepřinášel pouze škodu stranĕ pohánějící, nýbrž porušoval i řád právní, stanovený veřejnou smlouvou stavů v zemi.

V právu našem již od doby nejstarší liší se také krádež podle ceny ukradeného předmĕtu. O tomto rozdílu mluví již Statuta Ducis Ottonis, která rozeznávají krádež věcí větších (aliqua majora) a věcí menších.⁷ Příkladem věcí větších uvádĕjí se kůň neb konĕ, volí neb krávy neb skot. Za menší věci pokládají se plášť nebo věci podobné. I v dobách pozdějších zajisté tento rozdíl byl znám, ač prameny práva zemského o něm nemluví. Zmiňují se však o tomto rozdílu prameny práva městského, které

¹) Na pŕ. Lib. cit., III., 598, č. 934 ... že mi pobral mé zboží na svobodné cestĕ a řka právnĕ, že jsem já zboží Kašparovo pobral na Strážnici.

²) A. Č., II., 364 (1404) ... aby ižádný človĕk nepřijímal ani kupoval ižádných věcí válkami anebo lapkováním braných ...

³) Rkp. N. M., b. č. 103 f, 12 b, 13 a »vini ho z toho: kterak by on Hync jemu dobytek jeho všecken, kterýž na dvoře svĕm jmĕl pod zpuosobem snad zájma jest pobrati dal ...«

⁴) Lib. cit., IV., 202, č. 270 ... ponĕvadž pánĕ Jaroslavovi služebníci brali Janovi Budčovskĕmu a jeho lidem a Budčovský zase jeho služebníkom pobral, proto jedno za druhé aby minulo a lidi Budčovský aby pánĕ Jaroslavovy propustil.

⁵) Lib. cit., I., 191, č. 415, II., 105, č. 442, 308, č. 1333, III., 90, č. 422, 92, č. 435, 96, č. 458, 200, č. 883, 290, č. 62, 458, č. 133, 134, 135, 459, č. 137, 463, č. 171, 465, č. 181, 183, 470, č. 214, 474, č. 242, 500, č. 315, 509, č. 370, 472, č. 228, 506, č. 353, 518, č. 431, VI., 11, č. 68, 18, č. 87 a j.

⁶) Lib. cit., II., 225, č. 242. Jakož jemu vinu dáva Jan, že jemu na svobodné pobral silnici, když bude po semnu páni chtí landfríd ohledati a podle toho súditi.

⁷) Čl. 11. a 13. (1222).

z něho dovozují nejen rozdíly procesního řízení, nýbrž i rozdíly ukládání trestů.¹

Později se liší krádež a loupež podle vzniklé škody, přesahuje-li deset kop grošů, podle rozdělení těchto sporů vůbec.²

K dosavadnímu líčení našemu dlužno říci ještě několik slov. Nám jde v přítomné studii jen o právo zemské, tudíž o to právo, které týkalo se trestných činů, rozsuzovaných na soudech stavů vyšších. Bylo však již zřejmo, že museli jsme se při krádeži a loupeži dosti často zmiňovati i o předpisech zvláště práva městského.

Krádež a loupež však jako trestné činy zvláštního druhu vymykají se z tohoto omezení na předpisy jen zemského práva. Neboť při pachatelích přistížených při krádeži a loupeži není třeba hleděti, o kterou příslušnost stavovskou při pachateli jde. A stejně tomu tak jest i při zlodějích a lupičích známých. I při nich nejsou předpisy trestněprávní omezeny na určité stavy nebo stav, nýbrž týkají se stavů všech.³ A právě z těch důvodů také musíme se ve své studii zmiňovati i o předpisech zvláště práva městského.

Abychom proto doplnili některé naše úsudky a také pro srovnání, uvedeme zde ještě některé předpisy našeho městského práva pouze v největší stručnosti.

Neboť i pro městské právo české je právě vylíčený vývoj charakteristický. I městské nejstarší památky naše neznají rozdílu mezi krádeží a loupeží. Nejcharakterističtější po této stránce jsou ustanovení Manipulu, který nezná v kapitole »de furtis«⁴ rozdílu mezi rapina, furtum a spoliium. Nikde není vytknut rozdíl mezi loupeží a krádeží a táž ustanovení platí pro oba případy protiprávního odnětí držby cizí věci. Vytýká se rovněž škoda trestnou činností vzniklá⁵ a mluví se rovněž jen o rozdílu, je-li pachatel přistížen či nikoli a je-li pohnán.

Tytéž předpisy jako Manipulus má ovšem i Brikcí, který tu přejímá je úplně. Nadpis jeho XXV. kapitoly pak zní »O krádeži a loupeži vůbec« a naznačuje se jím plně, že tytéž předpisy platí jak pro krádež tak i pro loupež. Vedle sebe se souřadně kladou výrazy loupež a krádež a nikde není naznačeno, v čem tkví pojmový rozdíl mezi označením různých trestných činů.

¹) Na př. Regesta, II., 276, č. 711 (1270).

²) Řád práva zemského, čl. 43. latinského textu: Petrus spoliavit Johannem in via pacis sine iure, et recepit vestes et promptos denarios et equos suos, qui se extendunt in valore ad X marcas argentí minus uno lotone. Srov. český text M. C., čl. CII. O lúpeži a o zlodějství ve zkráceném znění.

³) Zásady zde vytčené musely býti uvedeny i ve smlouvě Svatováclavské z r. 1517 v čl. 6.

⁴) Čl. 300.—318.

⁵) Čl. 304.

Teprve Koldínova Městská práva přinášejí vytknutí pojmu krádeže a loupeže. Krádež definují městská práva Koldínova takto v článku P., I.: »Krádež jest lstné dotýkání věci cizí mohovité, kteréž působí a děje se bez povolení pána té věci, k nabytí jakéhožkoli zisku z požívání jejího.« Není třeba ani dokazovati, že zde jde o vytčení podle práva římského.¹

I Koldínova Městská práva znají rozdíl mezi krádeží zjevnou a tajnou² po způsobu starším.

Koldínova Městská práva přinášejí i pojem loupeže. Vytýkají ho jen mimochodem, ale přece jen stanoví přesně jeho znaky. O loupeži mluví v kapitole jednájící o vraždě a mordu, v článku N., XXVIII.: »Avšak ten, kterýž, nezabíje člověka, statek druhému poběře, z šatův svlece, obloupi, loupežník toliko slove.« Městská práva však vytýkají také pojem nákeřníků a loupežníků silničních, tvoříce tak z loupeže na silnicích zvláštní trestný čin, v článku P., XXI.: »Všichni ti, kteříž po silnicích lidí loupí, statky přes pole pracujícím mocí odjímají, nákeřníci aneb loupežníci slovou a šibe nicí se trescí.« Ale v kapitole o krádeži vztahují se časté předpisy i na krádež i na loupež zároveň, aniž se přesně rozdíly vytýkaly.³

Je ovšem pozoruhodno, že Koldínova Městská práva přijímají pojem pychu,⁴ pojem moci,⁵ výtržnosti⁶ i násilí, způsobeném násilným vpádem do domu.⁷

Pro pojetí krádeže a loupeže je důležité, že ani v Obnoveném zřízení zemském nebyl pojem těchto trestných činů přesně určen. Obnovené zřízení zemské přejala plně systém těchto předpisů z předcházejících zemských zřízení. Naprosto pomíjí abstraktně vytknouti pojem krádeže a loupeže všeobecně a obsahuje jen kapitolu »o nákeřnicích a zlodějích« (Čl. T., XXXI. až XXXV. »Von denen Strassenraubern und Dieben«), ve které mluví se o stíhání lupičů a zlodějů v širším smyslu mocí veřejnou. Jeví se tu tudíž vliv městského práva českého formálně, ale materiální předpisy jeho Obnovené zřízení zemské nerecipuje. V Obnoveném zřízení moravském byly recipovány právní předpisy, platné podle Obnoveného zřízení českého a nastala tu tudíž rovněž v tomto oboru unifikace právních předpisů českých a moravských.

¹) D. 47, 2, 1, 3. Paul. Srov. vytčené v Processus juris municipalis Pragensis, C. j. B., IV., 5, 75. Furtum nihil aliud est nisi contrectatio fraudulenta rei alienae, mobilis, corporalis, vel etiam usus ejus, possessionisve, quae fit animo lucri faciendi, invito domino. Je zajímavé, že zde také vysvětleno je furtum takto: Furtum dicitur a furvo seu nigro, quod clam et obscure fiat, et plerumque de nocte; vel a ferendo et a portando.

²) P., I., P., III.

³) P., V., P., X.

⁴) Q. I.

⁵) Čl. N., III.

⁶) N., XVIII. násl.

⁷) N., XI.

Obnovené zřízení zemské pocítovalo ovšem nedostatek předcházejících zřízení právě v oboru trestního práva velmi citelně. Není pochyby, že rovněž zřetelem ke krádeži a loupeži, a proto v článku R., XXXI. ustanovilo takto: »Poněvadž v prvnějším Zřízení zemském všech těch přečinění a veystupkův způsob a vlastnost zejména položena není, a ti na větším díle v Právních městských se nacházejí: protož milostivě tomu chtíti ráčíme, aby takové věci z dotčených Práv městských sem jako přinešeny, a co by se nedostávalo, odonud zde doplněno bylo.« Ustanovení toto je výslovné. Protože pak v Obnoveném zřízení nesetkáváme se s vytčeným pojmem krádeže a loupeže, lze tvrditi, že tento pojem byl nutně přenesen sem z městského práva našeho. Ale lze učiniti i zpětný úsudek, že již dříve byl u nás vžit ten pojem, který vytýká městské právo Koldínovo i v právu zemském.

Rozdílnost od moderního pojímání krádeže a loupeže je patrna i v posledním trestním zákoníku pro země české, v Hrdelním řádu Josefa I. (1708). V zákoníku tomto XIX., § 28., mluví se o krádeži, jejíž pojem se vytýká takto: *Der Diebstahl ist eine unzulässige und gewinnsichtige Entfremdung eines bewöglichen Guts, wieder den Willen des Eigenthummers.* Krádež může býti podle ustanovení tohoto článku spáchána v noci nebo ve dne, s použitím násilí nebo bez tohoto násilí, ozbrojeně nebo neozbrojeně, a záleží konečně na předmětech, které jsou ukradeny a na jejich ceně. Je tudíž v pojmu zde uvedeném zahrnut nejen pojem krádeže v novém smyslu, nýbrž i loupeže. Naproti tomuto širokému pojmu krádeže zná zákoník Josefův v XIX. art., § 31., loupež na silnici: *Die Strassenrauberey . . . wird begangen, wann jemand auff offener strassen mit offentlicher, oder auch nur ringern gewalt, angegriffen und seiner sachen (so wenig als derer auch immer seyn mögen) beraubet wird.* Odlišuje se tu jen jeden způsob provedení loupeže podle místa, kde byla spáchána a tvoří se z ní zvláštní trestný čin, odlišný od širokého pojmu krádeže.

§ 2. SPOLUČINNOST A ODPOVĚDNOST PŘI KRÁDEŽI A LOUPEŽI.

Již Statuta Ducis Ottonis vyslovila v čl. 12. zásadu: »Item fures cum sociis et fautoribus suis pari poena puniantur.«¹ Tato přísná zásada, považující všechny pomocníky zlodějů, v širokém smyslu pomocnictví, za pachatele a trestající je stejným trestem, zůstala i později plně v platnosti a trvala i později jak pro soudy, tak i pro jiné orgány. Statuta svými výrazy socii a fautores mínila nejen spolupachatele, nýbrž ovšem pomocníky ve vlastním slova smyslu. Statuta měla na mysli tu ovšem nejen pomocníky pachatelů přistížených, nýbrž zajisté i pomocníky, kteří byli spolu s pachateli poháněni před soud.

V púhonech o škody vzniklé z loupeže a z krádeže skutečně vidíme, že o tyto škody jsou poháněni nejen pomocníci sami,² nýbrž je tu pravidelně poháněno více osob v témže púhonu zároveň a odůvodňuje se púhon prostě tím, že všechny uvedené osoby způsobily škodu.³ V těchto púhonech žádá se od každé z pohnaných osob tatáž náhrada škody⁴ a tím dává se najevo táž odpovědnost za spáchanou křivdu. Ale přece setkáváme se s tím, že v těchto púhonech se vytýká odpovědnost jedné osoby více, druhých méně tím, že od jedné žádá se náhrada škody větší a od jiných náhrada škody menší. Jest to právě od osoby, která je uváděna v púhonu na místě první,⁵ a je to v případech, kdy jde o osobu pachatelovu spolu s jejími služebníky.

Tento způsob poháněti pomocníky krádeže a loupeže zvláštními púhony jest dalším stupněm vývojovým, neboť jejich trestná činnost začíná se odlišovat od pachatelství samého. Souvisí to také s tím, že se rozeznávalo při škodách vůbec, způsobili-li kdo tyto škody, dali-li kdo k nim podnět, nebo přijali-li je kdo. V púhonech 14. století právě čteme samostatné púhony na ty osoby, které přijaly k sobě předměty z krádeže nebo loupeže a užívaly-li jich.⁶

¹) C. B., 224 (1222), 330 (1229).

²) R. t. t., I., 42, č. 146.

³) R. t. t., 15, č. 44, 25; č. 84, 26, č. 86, 60, 49, č. 177.

⁴) Na př. R. t. t., I., 26, č. 86 . . . quemlibet L. marc. arg.

⁵) R. t. t., I., 15, č. 44 . . . a Vlrico L. mar. arg., a quolibet aliorum pro IX. mar. arg.

⁶) Příklad: R. t. t., I., 61 (1322). Item idem conqueritur super Hynek de Czidlini, quia quando Hawel de Czidlini quondam fecit sibi dampnum cum suo posse per rapinam in Vdrnicz et Ketnye, hereditate sua — perdicio equis, pecoribus, diversis domesticis rebus — hoc ipse suscepit et utitur pro CC. mar. arg.

Za krádež a loupež plně odpovídal také přechovavač, t. j. ten, kdo poskytl zlodějům a loupežníkům příbytek, nebo poskytoval jim u sebe »stav«. O přechovavačích¹ mluví ustanovení, která jednají vůbec o pomocnících zlodějů a lupičů a praví pak o nich, že mají býti stíháni »jako by oni to sami osobně učinili«. Z toho ovšem plyne, že okradený mohl přechovavače svých zlodějů poháněti o náhradu a žádati o náhradu škody, která mu vznikla krádeží a ovšem také tím, že pachatelé byli přechováváni na hradě přechovavačově. Nezáleží pak ani, byli přechovávaní pachatel příbuzným přechovavačovým. Máme příklad i o tom, že je poháněna matka proto, že přechovávala u sebe »na svém chlebě« syny, kteří loupili, jezdíce právě z jejího příbytku.³

O těchto ustanoveních jedná se zvláště při zemských mírech, neboť v nich sou obsažena také přísná ustanovení o trestech přechovavačů. Je tomu tak ak v Čechách,⁴ tak i na Moravě.⁵ Pojem pomoci je zde určen velmi široce, na př. ustanovením: »ktož by takové zlé lidi chovali, neb jim kterakkoli pomoc činili neb je fedrovali, neb jich nevydali k rozkázání hejtmanov«.

Velmi důležitou otázkou pomocnictví bylo při zlodějích zvaných krčmá-ních, t. j. těch, kteří se zdržovali v krčmách. O nich bylo ustanoveno, aby jich »žádný nepřechovával, ani stavuov u sebe dopouštěl, žet nad takovými bude mstěno nad jich fedrovníky i pomocníky«.⁶

Přechovavačem a pomocníkem zlodějů a lupičů je také ten, kdo přijímá k sobě nejen osoby pachatelů, nýbrž také věci ukradené ke svému užitku, jak jsme uvedli nahore. Takovíto přechovavači vědouce, že přijímají k sobě věci kradené, nazývají se příjemci.⁷ V pramenech se zdůrazňuje vědomost o krádeži⁸ a ovšem takovýto pomocník, který přijal k sobě kradené věci, je poháněn jako pachatel,⁹ neboť je jisto, že přijímání kradených věci způsobuje

¹) Výraz tento znají i prameny. Srov. Lib. cit., VI., 28, č. 154.

²) A. Č., V., 417.

³) Lib. cit., II., 78, č. 296.

⁴) A. Č., I., 250 (1440), II., 294, IV., 458 (2472), V., 416 (1484), 426 (1485), 442 (1492), Z. zř. VI. čl. 538 (1492). Z. zř. 1549, R, 29; srov. též A. Č., XXII., 221 č. Z. zř. Jiřího z Waldštejna pro své poddané.

⁵) C. M. XI., 488 (1388), A. Č., V., 416, 417, X., 249 (1421), 253 (1434), 322 (1496), XI., 289 (1516), 310 (1518). Z. zř. 1535, fol. LXXVa, CXVib, CXVIIa, 1604, fol. Xb, Xla.

⁶) A. Č., II., 295.

⁷) A. Č., V., 397 (1497). Srov. Mareš, Kniha popravčí pánů z Rožmberka, str. 1 a j.

⁸) Rkp. N. M., č. 859, B, 5b.

⁹) Rkp. N. M., č. 103, f. 7b (1526) . . . že jest týž Vilém téhož Prokopa Čermáka i s ženou jeho i s tím statkem, se vším, což jest jemu tu bylo pobráno do svého obydlí i s vozem přijal, a tu je u sebe měl, od nich jest k sobě přijal kožích kuní a nětko hotových peněz a zlatých, věda o tom, že sou je tak krádežem pobrali téměř Jiříkovi a k nim se jest jakožto k zlodějuom, podle zřízení zemského nezachoval, nébrž přijav od nich, což se jest jemu zdálo z toho krádeže, přeč je pustil a protož svrchupsaný Jiřík o to pobráni o všechno k téměř Vilémovi podlé zřízení zemského hleděti chce, kdež sobě toho pobráni pokládá . . .

rovněž škodu okradenému.¹ Při tom se také zdůrazňuje, že přijímač věděl o tom, že věci jsou kradené.²

Vpůhonech tohoto obsahu, se kterými se dosti často v pramenech setkáváme, jsou právě tyto skutečnosti vytčeny, při čemž je uváděno, že okradený žádal předem přechovavače, aby mu dopomohl k právu tím, že by přechovávané zloděje vydal.³ Když jde o přechovavače poddaného, je pán jeho vyzýván, aby ho vydal.⁴

Jak široký byl pojem pomocnictví při krádeži a loupeži, to dosvědčuje nám i městské naše právo, které vytýká jednotlivé případy způsobem velmi obšírným ve snaze zahrnouti a obsáhnouti plně pojem pomocnictví. Je tomu tak od dob nejstarších až po dobu novější našeho městského práva.⁵ Nejobšírněji o nich pojednává Koldín, který také jako jiné naše památky stanoví pro pomocníky krádeže a loupeže tytéž tresty jako pro pachatele samé. Koldín zná také jednotlivé způsoby pomocnictví: kdo zloděje fedruje, napomáhá jim radou i skutkem, kdo přijímá k sobě věci kradené, zloděje, nákeřníky i loupežníky a kdo jim dává výstrahu, ten nazývá se zatajitelem zlodějství a přijímačem. Pomocníci a účastníci zlodějství jsou ti, kdo by půjčili pachateli nástroje k provedení nebo ulehčení krádeže, kdo by jim jinak ku provedení krádeže přispíval aneb výstrahu dával, aby polapení nebyli.⁶

Zemská zřízení česká velmi podrobně se zabývala úpravou pomocnictví zlodějů, aby »každý pán i rytířský člověk, i města, kteříž na zemi mají své grunty, i v městech a v předměstí lidi zřídili, aby stavuňkuov ani fedruňkuv a přechovávaní neměli na žádného gruntích«. Ukládá se zde pánům i rytířům a ovšem i městům, aby nejen vědomě neposkytovali pomoci v širším slova smyslu zlodějům, nýbrž aby dbali i toho, aby se vůbec na jejich území zloději nezdržovali.

Otázka tato souvisí ovšem s úpravou policejního řádu v zemi. Protože však ten, který nesplnil všechny předpisy ustanovené o policejním řádu, stane-li se škoda komu od zlodějů meškajících na jeho pozemku, má plniti také náhradu způsobené škody, je jisto, že i zde je spatřováno pomocnictví zlodějů v širokém významu tohoto slova.

¹) D. Z. m. 31, B 21b . . . a to z toho, že jest se přiznala před dobrými lidmi, že jest k škodě přijímala věci kradené, což jsou tu v Velenicích téměř Vilémovi a dceři jeho nebožce Marianě kradli a brali v komorách a truhlách . . .

²) Rkp. N. M., b. č. 95, A. 20b (161b).

³) Srov. půhony Lib. cit., II, 78, č. 296, 425, č. 303, III., č. 650, IV., 54, č. 318, V., 395, č. 660, VI., 28, č. 154, A. Č. XII., č. 477, č. 1089 (1501).

⁴) A. Č., XII., 382, č. 302 (1530).

⁵) Srov. Manipulus čl. 302. De celatoribus et coadjutoribus furium. Brikcí XXV. art. III. Zlodějstva nápomocníci a přechovavači.

⁶) Čl. P. V., P. VI.

⁷) Z. zř. VI., čl. 532. Z. zř. 1549, U, 5.

Při stíhání zloděje může být zloděj dopadený obstaven samotným okradeným aneb, když je zloděj přistižen na území jiného pána, má být obstaven na požádání okradeného tímto pánem. Ten, kdo brání okradenému, aby sám obstavil zloděje, nebo po př. když zloděj byl přistižen u cizího pána, pán ho na požádání neobstaví,² po př. když byl obstaven ho propustí,³ může být poháněn od poškozeného o náhradu škody, která mu vznikla krádeží, a odpovídá tudíž za totéž, co utrpěl poškozený krádeží.

Právní pravidlo toto bylo v užití především na Moravě, kde ovšem dostalo se i do zemského zřízení.⁴

V Čechách platil předpis, že zloděj, který prchá a odebere-li se k někomu na jeho hrad neb zámek, má být vydán, aby na něm spravedlnost mohla být vykonána. Kdyby ho nevydal, nebo vydati nechtěl, pak je nařízeno, »aby (k takovému) hledieno bylo takovúžto pomstú, jako k těm zlodějuom, kteříž jsú tu škodu učinili.«⁵

Učiní-li kdo pokřik, komu byla věc ukradena, pak všichni, kdož pokřik uslyšeli, byli povinni honiti zloděje a lupiče.

Zvláště i města, kterým bylo učiněno oznámení, že poblíže nich byla spáchána loupež, měla povinnost honiti pachatele. Neučinila-li tak, pak mohla být poháněna ze škody, která poškozenému vznikla přímo z trestného činu. Odpovídá tudíž zde ten, kdo nepřispěl při honění pachatele poškozenému za trestný čin sám, že musí mu hraditi vzešlou škodu.⁶

Z povinnosti, která byla obvyklou, aby při pokřiku byl zloděj honěn každým, koho pokřik dojde, vyvinula se i právní povinnost způsobiti pokřik, viděli kdo pachatele při činu. A naopak může být poháněn ten, kdo těmto povinnostem nedostojí. Spatřuje se tu spoluvina v jednání těch, kdo nepřispějí k dostižení zloděje, neboť podle zpráv pramenů lze zde shledávati do-

¹⁾ Lib. cit., III., 219, č. 985 . . . že v této jednotě a v zemi mírně ztratil jsem koně na svobodné silnici a ty jsem u jeho lidí našel a na právo jsem je obstavil a on mi na své dědině práva neučinil. Srov. též Lib. cit. III., 225, č. 1029.

²⁾ Lib. cit. III., 512 č. 388.

³⁾ Lib. cit. III., 314, č. 206, 452, č. 90, 592, č. 896 . . . že jsem zloděje svého muže a svého u něho obstavila a prosila jsem jeho, aby mi jím jist byl, jakožť muožť najlépe a on ubezpečiv mne tím i pustil jej. Lib. cit., VI., 27, č. 145.

⁴⁾ Z zř., 1535 fol. LXXVa . . . A kdož by zloděje s jistinou popadeného zúmyslně pustil, aby o to hnán byl.

⁵⁾ A. Č., I., 252 (1440), A. Č., IV., 421 (1453), 436 (1462), 458 (1478).

⁶⁾ A. Č., XI., 512, č. 999 (1500). Vinil je ze XXIV kop grošuoiv míšenských jemu u téhož města lúpežem vzatých, kterýžto loupež jim oznámiv jich žádal, aby vedle zřízení a svolenie zemského honili, ale oni Tepelšti toho zanedbali, toho neučinili a nehonili jsú a jej Ondřeje tudy ke škodě té pripravili.

⁷⁾ A. Č., V., 443 (1492) . . . tehdy o ty škody, komu jest se stalo, k takovému hleděti, a před soud zemský . . . aby obeslán byl listem od úřadu ten, kdož by nehonil a řu aby vinen byl. — A. Č., XXXII., 46 (1519). V pramenech se přímo praví: . . . a pokřiku po týchž loupežních podle zřízení zemského neučinil. Rkp. N. M., č. 642, A. 14a, č. 95, A. 7b (1527).

mněnkú dorozumění s pachateli. S tím souvisí, že může-li kdo lapit zloděje — ujistiti se jím — a neučiní-li tak, pak rovněž může být poháněn a odpovídá za krádež samu. Neboť je mu nařízeno, aby postavil buď zloděje aneb aby, neučiní-li tak, dal náhradu poškozenému za ukradenou věc.¹ Stejně jest, lapí-li kdo zloděje a pustí-li ho, neodevzdav ho úřadu.²

Velmi přísné ustanovení o tom bylo na Moravě, kde se ukládá povinnost i oznamovati pachatele a stíhati je, zvěděli by kdo o nich.³

Za krádež a loupež svých služebníků a lidí poddaných odpovídá jejich pán. Musí totiž na žádost poškozeného postavit služebníky neb poddané před soud,⁴ po případě je vydati přímo poškozenému před jeho soud.⁵ Jinak odpovídá před soudem sám.⁶ I když spáchali služebníci a poddaní krádež a loupež navzájem na sobě, pohánějí se páni jich vzájemně.⁷

Ve všech těchto případech je pravidlem, že okradený obrací se na pána pachatelova. Je to vyjádřeno nálezem: »kdož by chtěl čieho člověka zlodějství (sic) viniti, že má toho předkem u jeho pána hledati.«⁸

Pán služebníků a čeledí se pohání přímo v tom případě, stala-li se krádež a loupež s jeho vědomím a také, byly-li odňaté věci odneseny na jeho hrad,⁹ do jeho obydlí a pán těchto věcí užil a požil. Tyto skutečnosti se opět velmi charakteristicky zdůrazňují v púhonných knihách moravských. Na př. pán pohání druhého pána a praví: »že jsú mi jeho služebníci vešli na mů tvrz T. noční věci a že jsú mi pobrali stříbro, pasy stříbrné i sukně a k němu na jeho zámek nesli a on toho požil.«¹⁰ A púhon toho druhu není ojedinělým.¹¹ Zdůrazňuje se, že pobrání věci stalo se »s jeho chleba na jeho chleba.«¹² Je to zajisté velmi charakteristické rčení, které velmi dobře vystihuje současné právní poměry.

¹⁾ A. Č., IX., 552, č. 776 (1491).

²⁾ Rkp. N. M., 643, A. 9a. Než téhož zloděje mimo pořad práva jest jeho upustil, toho učiniti mimo tejj pořad práva nemaje. — A. Č., XI., 310 (1518), Z zř. 1535, fol. LXXVa.

³⁾ A. Č., X., 278 (1475).

⁴⁾ A. Č., X., 552, č. 981 (1500), XI., 45 (1531), XII., 307, č. 165 (1530).

⁵⁾ Rkp. N. M., č. 643, G. 5 b (266b) mimo pořad práva nočně zlodějsky ukradl jest, a nabral vuož pšenice z stohu . . . a oni bratři nemohli se toho dožádati, aby se . . . týmž jistým zlodějem ujistil a právo útrpné naň pustil.

⁶⁾ Na př. Lib. cit., III., 518 č. 431, VI., 11., č. 68; Rkp. N. M., č. 643, D. 1b (64b).

⁷⁾ Lib. cit., III., 567, č. 753 . . . ze XXX hř. gr. dob., že mi jeho lidé zlúpili mé lidi na svobodné cestě. A. Č. XIII. 84. č. 1346 (1504) a 85, č. 1347. Lib. cit., IV., 302, č. 218.

⁸⁾ A. Č., XI., 45 (1531).

⁹⁾ Lib. cit., II., 542, č. 718; III., 471, č. 219, 710, č. 1432.

¹⁰⁾ Lib. cit., IV., 315, č. 305. Srov. též R. t. t. I., 217, č. 252, pán má přísahati: »že jest o těch škodách a lúpežích skutkem ani radú ani vědomím nevěděl . . . ani kterýžkoli užíváním užil.«

¹¹⁾ Na př. Lib. cit., VI., 11., č. 66.

¹²⁾ Lib. cit., II., 118, č. 511, 183, č. 763, 416, č. 248, že jeho střelci s jeho chleba . . . pobrali mi mé listy i peníze a to na jeho tvrz a na jeho chleba nesli . . . III., 39, č. 191.

I otec je poháněn za syna, který spolu se služebníky spáchal krádež a loupež, a připojuje se tato odpovědnost otce k odpovědnosti za trestnou činnost při krádeži u služebníků pánových.¹

Za krádež a loupež odpovídá ovšem také pán poddaných, který dal jim rozkaz, aby trestnou činnost vykonali. Tu se mluví v pramenech, že škoda vznikla kázáním pánovým a to opět nejen v pramenech z Čech,² nýbrž i z Moravy,³ a opět v moravských památkách jsou časté toho doklady.

I návodce odpovídal za krádež. Dlužno připomenouti, že naše právo zná tento termín návod velmi brzy.⁴

Mezi poškozenou osobu a mezi pachatele vstupovala třetí osoba se svou odpovědností také, byla-li u ní věc ukradená nalezena a nebyla-li od ní na žádost poškozeného vydána. Bude ještě ukázáno, že poškozený pravidelně pátral po ukradené věci a našel-li ji u někoho, mohl žádati za její vydání. Nebyla-li věc ukradená vydána, mohla být osoba, u níž věci byly nalezeny, poháněna,⁵ po př. vlastník může pohánět pachatele a vedle něho toho, u něhož byli věci ukradené nalezeny, ale nebyly vydány.⁶

Velmi důležitá ustanovení byla v našem právu o koupi kradených věcí. Neboť koupí věci kradené vstoupila mezi pachatele a mezi poškozeného osoba třetí, která mohla se státi účastnou také krádeže. A právě proto je řada ustanovení, která přenáší také zde odpovědnost za krádež na osoby třetí. Zpravidla nastával v těchto případech t. zv. svod, o němž budeme mluvit později. Ale jde tu o případy, kdy soukup nemůže být jmenován. Je to nejčastěji v případech, kdy je koupěna věc na tržišti.

S počátku není tato otázka upravena. Zmínují se o ní již t. zv. Práva soběslavská, která určují, že obviněný z krádeže má přísahati, že věc koupil a že nezná svého soukupa.⁷ Pro případ, že odpřisáhne, že věc koupil a nezná soukupa, není v pramenech ustanovení.

Neupravenost této otázky vyplývá také ze zpráv, v nichž se dovídáme, že klášterům je poskytováno právě privilegium, že, bude-li u nich nalezena ukradená věc, má jim být dána náhrada, zač právě věc, zvláště koně a jiné zvíře, koupili.⁸ Je-li však poskytováno privilegium toto, vidíme, že již ve 13. st. uplatňuje se pravidlo, že ukradená věc, jsouc nalezena vlastníkem, má být

¹) Lib. cit., III., 666, č. 1262.

²) Jde tu již o právní památky ze 14. stol. Rád práva zem. čl. 78. Ondřej z Dubé čl. 25.

³) Na př. Lib. cit., III., 24., č. 96, 39, č. 191, ze sta., hř., že sú mi jeho vlastní s jeho chlebu a jeho kázáním . . . pobraли mi chudým lidem . . .

⁴) Lib. cit., II., 9, č. 21. J. z R. Z. z U. poh. ze XXX hř. gr. proto, že jejím návodem pobraeno jeho dvěma člověkoma tu v Uhřinově dobytek malý a velký i nadbyt.

⁵) Lib. cit., I., 164, č. 248.

⁶) Lib. cit., I., 288, č. 727, 728.

⁷) C. B., I., 257.

⁸) Regesta, I., č. 777 (1232), str. 366.

vrácena bez náhrady. Neupravenost a složitost této otázky vidíme i později při poskytování městských privilegií. Neboť v nich musela být dotknuta i otázka, jak má být řešen případ, vyskytne-li se na trhu kradená věc a je-li koupěna. Tržní svoboda tu působila, že koupěná věc kradená na tržišti se nemusela vraceti, ani když byla žádána vlastníkem a obžalovaný kupec věci kradené neutrpěl újmy ani na své cti. Předpisy tyto platily ovšem, jen byla-li věc koupěna na tržišti v trhový den. Jiné předpisy platily, byla-li koupěna věc v jinou dobu než v den trhový a také na jiném místě než na tržišti. Rozhodovalo zde, zda věc kdo koupil, věda o tom, že je kradená, nebo zda o této skutečnosti nevěděl. V tomto případě ztrácí cenu věci, v onom považován je za pachatele.¹

Tato zásada o veřejné důvěře tržiště proniká již ovšem z ustanovení statut Konráda Oty v čl. 7., kde se mluví o svědectví obecného tržiště při obvinění z krádeže. Uvádíme tuto zprávu statut v souvislosti se zprávou uvedenou nahoře. Setkáme se s ní, až budeme mluvit o obžalobě z krádeže a z loupeže později.

Ani Rád práva zemského nepřináší ještě zvláštních ustanovení pro tuto otázku. V čl. 88. zmínuje se o otázce,² najde-li kdo ukradenou věc u třetí osoby, která věc bezprávně drží, nebo která věc koupila u zloděje. Nerozeznává mezi nimi a určuje i zvláštní řízení, kterým se vlastník věci musí domáhati nalezené věci. Je připuštěno, aby ten, u něhož věc byla nalezena, prováděl protidůkaz, že věc jemu náleží po právu.

Z roku 1406 máme obecný nález, který upravuje tuto otázku velmi podrobně.³ Neboť stanoví se zde, že žádný nemá kupovati kradených věcí, věda o tom, že jsou ukradeny. Tímto ustanovením zajisté mělo se předejítí dalším sporům, ale také, aby nebyla ztížena možnost nalézt ukradenou věc. Kdo by koupil ukradenou věc, věda o tom, že je kradena, bude pokládán právně za zloděje. Předpokládá se ovšem, že úmysl kupce koupiti věc kradenou je dokázán.

V tomto případě je tudíž právně pokládána za zloděje osoba třetí, která věc kradenou koupila.

Nevě-li kupec o tom, že věc je ukradena, pak musí věc vrátiti bez náhrady okradenému, který věc u něho našel a ovšem v tomto případě, se dále nestíhá.

Zásada tato zůstala v užití právním řádem v Čechách i na Moravě. Byla pak na Moravě přijata zvláště v zemských mírech moravských, které právě

¹) Regesta, II., 276, č. 711 (1270).

²) Latinský text se ovšem liší od českého tím, že praví: »Item si quis equum vel aliud animal suum, aut aliam rem quamcunque deperditam quoquomodo, apud alium repertam, voluerit arrestare . . .

³) C. j., B., I., 52.

zdůrazňují, aby nikdo kradených věcí nekupoval, a koupil-li je, aby je vrátil bez náhrady.¹ V Čechách dostala se rovněž do zemských mírů zvláště krajských.²

Uvedený nález z r. 1406 byl také v Čechách přijat do Zemského zřízení Vladislavského v čl. 438. a do zemských zřízení 16. století vůbec,³ když byl před tím během 15. století stále a stále zdůrazňován a upravován.⁴ Zůstalo tudíž pravidlem, že kupec věci kradené odpovídá za krádež, ví-li o krádeži věci.

Vytváří se pak zásada, že ti, kteří koupili kradené věci, nevědouce o tom, mají nejen věci vydati bez náhrady, nýbrž i také jmenovati soukupa⁵ a tato zásada pak uplatňuje se tou měrou, že ti, kteří koupili kradené věci a u nichž byly tyto věci nalezeny, pokládají se za zloděje do té doby, dokud »nevystaví soukupa«, od kterého kradené kupovali.⁶ V tomto případě tudíž odpovídá kupec kradené věci velmi přísně a jest to zbytkem staršího vývoje, jak ještě ukážeme.

A stejně platí, přistihne-li okradený, že někdo věc jeho prodává. I tu prodávající ukradenou věc musí postavití svého soukupa, chce-li býti čist.⁷

Když vlastník věci pravidelně pátral po věci a ptaje se, našel ji u osoby třetí, mohl žádati, aby mu ji vydala jako věc jeho. Nevydala-li mu ji, mohl ji poháněti a v púhonu uváděl cenu věci ukradené a poháněl pak tuto osobu vlastně o náhradu škody, která mu vznikla krádeží a loupeží. S púhony takto konstruovanými a s odpovědností osob třetích za krádež a loupež, u nichž byla věc nalezena, setkáváme se zvláště v moravských púhonech.⁸ Jako vzor, kromě případů dole uvedených, může nám posloužit tento púhon: pohánějící praví: »že sem u něho kón svůj poznal, ježto mi jest vzat na slobodné cestě v mírné zemi; tu jsem jej obsílal i pán mój, aby mi jej vrátil, toho učiniti nechtěl a ten kón pokládán XXX kop gr.«⁹ S púhony tohoto

¹) Brandl, *Kniha Tovačovská*, str. 26, A. Č., X., 248 (1421), 251 (1434).

²) A. Č., I., 253 (1440), 261.

³) Z zř. 1539, U. 3.

⁴) A. Č., IV., 423 (1453), 498 (1479). Vydá-li věc kradenou, nebo chce-li ji vydati, nemůže býti poháněn. A. Č., XIII., 209, č. 1540.

⁵) A. Č., IV., 498 (1479) . . . aby vrátil darmo, bez úplatku toho, což jest bylo, a k tomu aby súkupa jmenoval u koho jest kúpil.

⁶) A. Č., XVIII., 461 (1508). Zajímavé jsou předpisy Koldínových Práv městských čl. P., XVI. Také ne hned ten, u kteréhož by se věci kradené našly, za škůdci aneb za zloděje držán aneb počten býti má. Než mohli by soukupa, od něhožby takových věcí prodajem, půjčkou, dáním aneb jakýmžkoli jiným způsobem dosáhl, vystaviti: k soukupu o to hledino buď. Srov. příklad D. Z. m. 3., B. 14 b.

⁷) A. Č. XIX. 610 (1501).

⁸) Lib. cit., I., 164, č. 248, 288, č. 727 . . . »že když jemu brali mocí a násilím, tehdy jeho koni jsú nalezeni na jeho dědině; tu jsem k němu slal, prose by jemu zase jeho koně vrátil, toho neučinil a jest toho škoden o XXX hř. g. I. Lib. cit., I., 357, 1052, č. III., 314, č. 209, V., 183, č. 737, VI., 152, č. 784.

⁹) Lib. cit., VI., 16., č. 83.

druhu setkáváme se i v pramenech českých 16. století a v nich uvádějí se podobně tyto skutečnosti. Příkladem možno uvéstí púhon: Jiřík . . . pohání . . . Viléma . . . viniti ho chce z toho, jakož jest jemu Jiříkovi Otmarovi před rokem klisna dobrá souhřebí z pastvy ukradená, kteréžto klisny i s hřibětem on Jiřík Otmar u něho Viléma Černína se uptal a ji poznavši za navrácení té klisny s hřibětem požádal, ale on Vilém té klisny s hřibětem jemu Otmarovi navrátiti zanedbává až posavád.¹

Při odpovědnosti osob třetích, u nichž ukradená věc byla nalezena, jsou důležitá ustanovení i o židech. I o těchto předpisech se musíme zde zmíniti v souvislosti s předpisy právě uvedenými. U židů velmi často se stávalo, že jim byla prodána věc ukradená a ještě častěji, že jim ukradená věc byla zastavena. A proto právě již privilegium židovské z r. 1254 této otázky se dotýká. Obvinil-li křesťan žida, že věc, kterou má zastavenou, byla mu ukradená, má žid přísahati, že když přijímal zástavu, nevěděl o krádeži.² Očistil-li se, pak křesťan musí mu dáti náhradu za zástavu. V době pozdější ovšem tyto předpisy byly přísněji stanoveny a postavení židů zhoršováno. Je tak patrné z práv staropražských,³ kde ustanoveno, půjčil-li žid na věc kradenou a zapřel-li, že peníze půjčil, naleznou-li se věc zastavená u něho, musí ji bez náhrady vrátiti.

V patnáctém století se předpisy tyto ještě zpřísnují. Nejen, že je určeno, že židé ukradenou věc mají, přijali-li ji a byla-li u nich nalezena,⁴ beze všeho úplatku navrátiti, ale je tu také ustanoveno, že žid, přijal-li v zástavu věc kradenou, má dáti náhradu škody okradenému, po případě oznámiti mu zloděje. Nemluví se zde již o tom, zda žid ví, že věc je kradenou či nic a naopak se přísně stanoví, že bude moci okradený hleděti k statku i k hrdlu židovi, který nesplní předepsané ustanovení.

Jak patrné, ustanovení o židech a jejich odpovědnosti za kradené věci kolísalo. Další vývoj to potvrzuje. Neboť i ustanovení sněmovního snesení z r. 1494 nezůstalo trvale. Privilegium židovské, které dal židům král Vladislav r. 1497,⁵ předpisy tyto změnilo a naopak zavedeny předcházející předpisy mírnější. Protože zde jsou velmi podrobně uvedeny také důvody těchto změn, budiž dovoleno uvéstí ustanovení toto doslovně: »Což se pak kradených věcí dotýče, kteréž se k židům nosie a jim zastavují, poněvadž známe, že na ně těžké věci při tom přicházejí najvíce z těch příčin, že což kto ukradne a k nim přinese o tom o mnohém nevědie, by kradené bylo a peněz na to puojčují, a křesťané ptajíce se po svém, hledají svých věcí u nich, a židé jich

¹) Rkp. N. M., č. 657, L. 2 a (237 b).

²) Regesta, II., str. 8 (1254) . . . furtim ablatum vel raptum ignoraverit.

³) Bondy-Dvorský, *K historii židů*, I., 111 (1440).

⁴) A. Č., V., 456 . . . kdož by kolivěk kteréj své věc jemu ukradenou v Židech optal u kteréhožkoli Žida . . .

⁵) A. Č., V., 478 n. C. j. m., I., 297 n.

zapřieti nesmějí, bojiece se, jestliže by toho zapřeli, aby to tré na svém statku neztratili, a pravie o tom a oznamují křesťanóm, kteříž se na to ptají, ale zase navracují podle starodávnieho uloženie a zřiezenie, leč kto vyplatí, ale mnozí na tom přestati nechtie, chtiec na nich vždy mieti a toho dosáhnúti, aby jim toho, ktož jest zastavoval, jmenovali aneb postavili. Kdež jest to židom učiniti těžká a jako nesnesitelná věc, neb ktož takovú věc činí, mnohý bude, že jest jeho žid jak jest živ neviděl ani znal, a druhé, že takový nerad práva sečká, aby jeho právo zasáhlo, než jde odtud, což najdále muož. A také, co jest užitečnějše křesťanóm, nebudúli židé na takové věci puojčovati, ten, ktož co ukradne, puojde s tím dále, a ten, komuž se ta škoda stane, moha se svého mezi židy s malú škodú doptati, nebude-li toho mezi židy, ten vo to přijde. A druhdy se také trefí, že přijde mezi ně lotr a voni znajíc jeho, rádi by jeho prázdni byli a jemu nepuojčovali, rozličné jim pohruožky činí, nepuojčíli jemu na ten základ. A nadto by také býti mohlo, že někdo potrebuje náhle peněz pro svú znamenitú potrebu, poslal by svoúj klenot aneb šaty zastaviti, a voni bojiece se, by kradené nebylo, nesměliby lidem na to puojčovati, kteráž by věc lidem velmi obtiežna byla. A protož nám se lépe a užitečněji zdá, aby židé na takové věci puojčovali podle obyčeje prvnějšieho. Item. By žid měl na klenot aneb na šaty puojčovati, jakby to zpuosobeno býti jmělo, tak se nám zdá, aby ta věc také při prvnějším běhu zuostala, neb se tu velikých škod znáti nemuož, proto že ktož klenot aneb šat zastaví, má na to mysliti, bude-li to moci vyplatiti čili nic, aby se jemu v židech neprošlo, a srozuměli by tomu, že by se jemu prostáti mělo, radše to prodaj, aby toho škody neměl.¹

V tomto ustanovení tutíž měl se právní řád vrátiti k právnímu obyčeji dřívějšimu a to z důvodů, které tu jsou velmi podrobně uvedeny, ale prakse byla silnějši.

Ukazuje to nejen prakse moravského zemského soudu,² kde ustanoveno, že zastavená ukradená věc má býti od žida vrácena bez náhrady, ale dosvěčuje to i současná prakse městských soudů u nás.³ A ovšem i Vladislavské zřízení v čl. 550. vrací se k usnesení dřívějšimu a stanoví se zde opět přísný předpis, že žid má bez náhrady kradenou zástavu vydati a oznámiti zloděje. Jinak ručí majetkem i hrdlem okradenému. A tento předpis se pak zachovává i v dalších zřízeních zemských.⁴ Zásady, které vytklo pro Moravu uvedené rozhodnutí soudní z roku 1500, jsou základem i pro další léta a pro další usnesení na Moravě.⁵

¹) A. Č., V., 480, C. j. m., I., 300, Bondy-Dvorský, I. 170.

²) A. Č., X., 327 (1500).

³) Bondy-Dvorský, I., 185 (Plzeň 1501).

⁴) Z. zř. 1530, čl. 209, 1564, X. 14.

⁵) A. Č., X., 352 (1513), XI., 325 (1520).

Protože je zakázáno, že nikdo nesmí poskytovat zlodějům a loupežníkům glejtů, proto ovšem je také nařízeno, že glejtovní pán odpovídá za škodu způsobenou zločincem, vydá-li jim glejt a nechce-li je vydati králi nebo poravčím.¹ Zemská zřízení tu velmi jasně vyslovují zásadu, že glejty zlodějům a zhoubcům zemským nemají býti poskytovány bez přivolení krále, hejtmánů neb soudu zemského. V případě, že poskytl kdo glejt bez svolení uvedených osob, má se k němu hleděti jako k zemskému zhoubcí a zloději.²

Pro škodu způsobenou loupeží a krádeží mohla býti poháněna i třetí osoba rozdílná od pachatele, vydala-li nikoli pachateli, nýbrž i poškozenému předtím glejt, v němž byl mu zaručen bezpečný průvod před osobami, které právě poškozenému věci odňaly. Jde tu vlastně o případ ručení glejtovního pána za provedení glejtu, ale protože ručí tu glejtovní pán za to zpravidla, že osobě glejtem chráněné nebude odňato zboží a jiné věci movité krádeží, loupeží neb jiným způsobem, že mu věci nebudou poškozeny, musíme se v souvislosti o ručení za krádež a loupež zmíniti i o tomto případě. Příklady v pramenech našich jsou a nikoli odjedinele i v Čechách i na Moravě.³ Jest ovšem podmínkou, aby glejt se svým obsahem vztahoval na osoby, které krádež a loupež spáchaly. Nevztahuje-li se na pachatele, pak ovšem ani glejtovní pán neručí za spáchaný trestný čin.⁴

Odpovědnost třetích osob za krádež jde v českém právu tak daleko, že odpovídá v žalobě před soudem i dědic pachatelův, který uvázal se ve jmění jeho. Pohánějící přímo vytýká, že pohnaný drží po pachateli nápad, na kterém by se mohl pohánějící hojiti.⁵ A ovšem odpovědnost dědicova jde také na případy, kdy poddaný zůstavitelův ukradl věci pohánějícího a zůstavitel nevydal pohnaného a neučinil pohánějícímu zadost. I v tomto komplikovaném případě je dědic poháněn ze škody, která vznikla z krádeže toho, kdo ještě při spáchání krádeže jeho poddaným nebyl.⁶

Jest dále řešiti otázku, byla-li v našem právu kolektivní odpovědnost při krádeži. V našich pramenech je o tom velmi málo zpráv a i ty zprávy z doby starší, jež máme zachovány, nejsou určité a přesné. Z počátku 13. stol. je zachováno ustanovení, bude-li zloděj přistižen ve vesnici, že má býti kon-

¹) A. Č., IV., 522 (1487).

²) Z. zř. 1549, U. 12.

³) A. Č., XII., 486, č. 1101 (1502), 488, č. 1103, 541 (1503). Lib. cit., II., 49, č. 244, 286, č. 1212. Srov. Kliment, Glejty v českém státě (1928).

⁴) Lib. cit., III., 476, č. 253, 481, č. 78.

⁵) Lib. cit., III., 538, č. 555 ... že mi nebožtík p. Jiřík, bratr jeho, pobral na Podstátském zboží v pravém landfrídě a on drží nápad bratra svého, ježto bych já měl svého na tom postřihati.

⁶) Lib. cit., IV., 278, č. 75 ... z dvaceti hř. gr. dob. etc., jakož mi otce jeho člověk ukradl puol kopy sviní a to mi vráceno není, on uvázav se v zboží otce svého i nechce mne odbyti. Cf. Lib. cit., IV., 284, č. 98.

fiskován či rozbořen jen dům, v němž byla ukradená věc nalezena, ostatní domy však mají zaplatit pokutu 300 denárů.¹ Jde tu tudíž o kolektivní odpovědnost při přistížení zloděje ve vesnici. Jinou je zpráva Statut Konráda Oty, která mluví o případu, povedou-li stopy ukradené věci do vesnice, zda má být tato trestána kolektivně. Statuta rozhodují tento případ záporně, takže zde kolektivního ručení není.² Tím ovšem nejsou zprávy o této kolektivní odpovědnosti vyčerpány. Jistě že zůstala i nadále. Svědčí tomu zprávy z pramenů z doby pozdější. Protože však šlo již o vesnice poddanské, bylo jistě na vrchnosti, aby po případech o kolektivní odpovědnosti rozhodla.

Máme zachovánu však řadu zpráv z moravských pramenů ještě ze 16. stol., které ustanovují, že budou-li v které vesnici trpěni zloději a vzejde-li škoda od nich někomu, pak »o takovou škodu k té dědině hleděno buď«. A proto se také určuje: »každý pán na dědinách svých fojtóm i lidem příkaz a to opatř, aby věděli, kdo se na dědinách přechovává«.³ Je to nesporně dokladem kolektivní odpovědnosti ještě z doby velmi pozdní, která plyne však z názoru, že jde o společnou odpovědnost přechovavačů v té které vesnici.

I pokud jde o krádež a loupež, objevuje se u nás kolektivní odpovědnost měst.⁴ V pramenech našich velmi často se vyskytají púhony, v nichž jsou poháněni purkmistr, konšelé a všecka obec městská proto, že neučinili zadost svým povinnostem, které měli v případech stíhání zloděje a loupeže. Všichni obyvatelé města měli pachatele, na něhož byl učiněn pokrik a který byl městu oznámen, stíhati. Za zanedbání této povinnosti je poháněn nejen purkmistr a konšelé jakožto výkonné orgány města, nýbrž i také celá obec, při čemž v pramenech je zdůrazňováno, že obec představuje kolektivní odpovědnost celého města.⁵

¹) C. B., II., 212 (1222) Výraz »publicetur« v listině není určitým a může značiti obojí, jak jsme v textu uvedli. Spíše se zdá, že jde o konfiskaci. Srov. na př. M. C. čl. XXVIII. seu bonorum publicationis . . .

²) C. B., II., 331 (1229), C. j. B., I., 71 (1237).

³) A. Č., XI., 310 (1518). Z. zř. 1535, fol. LXXV.

⁴) Uvádějce kolektivní odpovědnost měst, jsme si vědomi rozdílu kolektivní odpovědnosti vesnic. Že však nejde jen o odpovědnost orgánů měst jako právnických osob, je z našich pramenů zřejmo. Otázce této nemůžeme věnovati zde větší pozornost, lze však upozorniti na analogie v právech jiných, kde otázka tato rovněž nemůže býti řešena jednoduchým zamítavým stanoviskem. Srov. Hübner, Grundzüge³, 124, 130, Gierke, Das d. Genossenschaftsrecht I., (1868), 72, II. (1873), 386, His, Geschichte des d. Strafrechts bis zur Karolina, str. 21 n.

⁵) Rkp. N. M., č. 859, B, 10 a . . . Proti kterémužto obeslání poručník Berounských pravil, že k tomu obeslání povinni odpovídati nejsou. A to z té příčiny, že toto obeslání o upuštění nějakého zloděje se jest stalo, ježto samým purkmistru a konšelóm taková věc k opatření náleží, ale ne obci a obec že jest jemu nic neprovinila. Srov. k tomu Ač., XI., 512., č. 999 (1500) a též púhon Lib. cit., III., 526, č. 482, Št. z V. poh. Pavla Napajedlského, konšela Hradišského i jiných všech konšeluov a měšťan města Hradiště ze dvů stů hř. gr. dob., jakož mi byl Šmikovský pobral v landfrídě, tu jsů jej oni na své město pustili, ježto jinudy probiti nemohl.

§ 3. STÍHÁNÍ A TRESTÁNÍ KRÁDEŽE A LOUPEŽE.

Sledujícíce opětně zvláštní povahu našeho práva trestního nemohli jsme odděliti procesní předpisy o stíhání krádeže a loupeže od předpisů, které ustanovují o trestání těchto trestných činů. Během dalších výkladů bude zřejmo, že majíce cílem zachytiti především předpisy hmotného práva, zabýváme se přece formálním právem jen z toho důvodu, že v našem právu oboje předpisy úzce mezi sebou souvisí, ale také ovšem, že vyžaduje tak povaha našeho práva.

Bylo uvedeno výše, že naše prameny od nejstarších dob rozeznávají, byli-li pachatelé při loupeži a krádeži lapeni či nikoli. Toto rozlišování mělo neobyčejný vliv na otázku stíhání a trestání pachatele, které se také dělí na dva rozdílné způsoby, zda pachatel byl při činu přistížen nebo ne. Naším úkolem bude především probírat otázku stíhání a trestání pachatele při činu přistíženého.

Byli-li pachatel přistížen při činu, pak následovalo řízení velmi krátké. O tom se nám zmiňují Statuta Konrada Oty v článku 15. (1222), který platí pro šlechtice, a v čl. 3. a 4., které týkají se nešlechticů. Podle článku 15., je-li lapen šlechtic (nobilis) při krádeži a je-li oběšen a nemá-li potomků, připadá jeho majetek králi. Je-li kdo přistížen při zjevné krádeži, žena jeho obdrží třetinu.

Již z podání tohoto článku plyne, že je zde mnoho nejasností a neurčitostí. Zásadou zde vyslovenou jest, že postiženého stíhá trest na hrdle a konfiskace majetku, která se zde omezuje podle toho, má-li či nemá-li pachatel potomků, po př. manželky. Zdá se, že v tomto případě konfiskace nenastává úplně.¹ V člancích 3. a 4. (1222) stanoví se zásady stíhání a trestání krádeže sice jasně, ale opětně je zde řada nejasností. Podle ustanovení zde obsažených, vyskytne-li se u šlechtice nebo u vlastníka vesnice zloděj a odevzdán-li je soudu panovníkovu, pak výkon hrdelní pravomoci náleží panovníkovi a majetek zlodějův vlastníkovi uvedeného pozemku. V článku 4. je řešen případ opačný. Bude-li přistížený zloděj oběšen pánem

¹) K tomu srov. posledně: Vaněček, Konfiskace a plen, I. c. 59–60.

pozemku, pak ovšem připadají panovníkovi pachatelovy pozemky kromě plodů, jež na nich ještě zůstaly.¹

Je zde řada nejistot, spočívajících v tom, že není určeno, jde-li o osoby poddané či nepoddané pánovi, na jehož pozemku se krádež stala, či jde-li vůbec o osoby nešlechtické. Zdá se, že jde o posledně uvedený případ. Ko-
nečně není jasno, co se stávalo s plody, které zůstaly na pozemku.

Je ovšem možno, že ustanovení Statut směřovala právě k omezení vý-
konu svépomoci.

Neboť je s počátku připuštěna svépomoc v obsáhlé míře, je-li přistížen zloděj při činu. Je to jistě zbytek ještě širší svépomoci starší. Byl-li pachatel přistížen při činu, pak zpravidla nastal pokřik, aby byl pachatel stíhán. O tom zmiňují se také Statuta Konráda Oty v článku 24. z r. 1229: Pokřik děje se známými slovy »Nastojte«, avšak neukládá se zde ještě povinnost obyvatelstvu, aby stíhalo pachatele, nýbrž každému je ponecháno na vůli, přispěje-li poškozenému. Tato povinnost teprve později se vyvinula a byla rozšířena.²

Zda před úřadem panovníkovým bylo upraveno řízení proti postiže-
nému pachateli, není ze Statut patrné. Zdá se, že tu ani zvláštního řízení
nebylo, nýbrž přistížený a známý pachatel byl svým činem usvědčen a jako
mohl být na místě usmrcen, tak také býval na něm prováděn hrdelní trest
úředně, byl-li odevzdán soudu panovníkovu.

O zvláštním případě přistížení zloděje zmiňují se prameny v případě,
byl-li pachatel přistížen v lesích panovníkových úřední osobou, která má
opatrovat tyto lesy, tudíž lovčím. Podmínkou tu je, že pachatel byl při-
stížen přímo při činu, tudíž když sekal dříví, a nedostačovalo, byl-li přistí-
žen snad, když odvázel dříví.³ Jen tomu, kdo byl přistížen při sekání dříví,
mohl být na místě zabaven vůz a kůň. Otázka tato, která byla řešena již
Statuty Konrádovými, byla později opět upravena i v Majestas Car.,
která opět nařídila, že člověk postižený v lese královském s vozem

¹) Vaněček, Studie o immunitě, 42—43 a 76, míní, že t. zv. viselec je označení
případu, kdy dopadený zloděj propadl oběšení a majetkovým následkům s tím spojeným.
Odporoval tím dosavadním výkladům. Zdá se však, že výklad dosavadní je správný, že
se zde jedná o oběšeného a o půhoň z oběšení. Vražda oběšením byla konstruována vedle
jiných případů usmrcení člověka i později jako případ zvláštní. Byly k tomu důvody, že
spatřovalo se rozlišení v obou případech. Rozdíl tento možno nalézt i v Řádu práva
zemského, čl. 1. a čl. 86. vyd. Jirečkova.

²) Jsou tu zásady obdobné jako v právu německém. Brunner, Deutsche Rechts-
geschichte, II., 481—483. Mínilo tu, že povinnost obecného stíhání je pozdější a že ve
Statutech Konráda Oty se ještě neukládá. Mínění naše je tudíž poněkud jiné než dosá-
vadní literatury, která tvrdila, že ve Statutech obecná povinnost honit zločince zanikla,
aby teprve později byla obnovena. Srov. Rieger, Zřízení krajské, I., 54.

³) C. j. b., I., 56, čl. 20.

i s koněm, o němž byla domněnka, že chtěl krásti, musí být usvědčován
svědectvím nejméně dvou lovčích.¹

Otázka tato souvisí s tím, že movitosti přistíženého zloděje a lupiče
propadají úředníku, který pachatele přistihl. O tom mluvili jsme výše.² Je
ovšem jisto, že výkonu úřední moci vůči přistíženým pachatelům docházelo
k ničení pachatelova obydlí, aby plně vina jeho zahlazena,³ což ovšem není
zvláštností jen 13. století, nýbrž zůstává tento způsob i později.⁴

Tyto předpisy potvrzují všechny zprávy z listin 13. století, které velmi
přesně odlišují pachatele přistíženého a pachatele obviněného a usvědčo-
vaného. O tom byla již rovněž řeč. Zprávy těchto listin mluví o tom, že
pachatel přistížený má být odevzdán panovníkovi a jeho úředníkům, aby
na něm proveden byl trest hrdelní, když majetek jeho propadá pánu po-
zemku, na němž pachatel byl přistížen.⁵

Učiní-li zadosti poškozenému, komu byla věc ukradena, pak může do-
sáhnouti od panovníka milosti, pokud jde o hrdelní trest.⁶

Opět vidíme, že o soudním projednávání tohoto případu, je-li pa-
chatel přistížen, v pramenech řeč není.

Důležitým předpokladem bylo, že pachatel byl veřejně znám. Za zná-
mého byl pokládán nejen pachatel přistížený, nýbrž i ten, o němž šla pověst,
že trestný čin spáchal. Bylo tomu ovšem zvláště při jiných trestných činech
než při krádeži a mezi nimi opět při těch, při nichž nebyl porušen zájem
soukromý, nýbrž velmi zřetelně zájem veřejný. A ačkoliv opět tato otázka
souvisí s naší studií jen vzdáleně, přece musíme se o ní zde zmíniti. Pra-
meny zmiňují se nám při trestných činech uvedeného druhu, zvláště o falšo-
vání peněz. Je to známé usnesení sněmu z r. 1265 neb 1266, které právě
vytýká především jako podmínku stíhání, že pachatelé jsou veřejně známi
a jde o nich jako o pachatelích pověst mezi obyvatelstvem.⁷

¹) Čl. 11.

²) Regesta, II., č. 2727; C. M., VI., č. 249.

³) C. M., V., č. 111.

⁴) Při uzavírání spolků na ochranu zemského míru ve 14. a 15. století. Srov. Čela-
kovský, C. j. m., II., č. 851 (1412).

⁵) Srov. na př. C. B., II., 204, č. 217 ... perpetrator criminis sentencie regie potestatis
subiaceat et Pragensis ecclesia ... vendicet facultates. 230—231, č. 239 (1222) ... bona furis
fratribus remaneant et ipsi secundum consuetudinem terre a nostris iudicibus puniatur.
304, č. 305 (1227) ... ut quicumque fur suos homines ... fuerit deprehensus, collum do-
mino terre et suis beneficiariis assignet, bona vero furis claustrum integre ... statuimus assignari.
Srov. Regesta, II., 41, č. 106 (1256), 240, č. 619 (1268), 228, č. 743 (1271), 597, č. 1392
(1286), C. M., IV., 322 (1286), V., 114, č. 111 (1299) a j.

⁶) C. B., II., 103.

⁷) C. j., B., I., 157 ... Quod si fama forsan aut suspicio haberetur seu comperiretur
aliquomodo, in bonis seu hereditate alicujus baronis falsam monetarii pecuniam, vel aliqua
alia falsitas exerceri ... O tomto nálezu srov. Stieber, K vývoji správy, str. 187.

Při řízení proti pachatelům chyceným nebo zřejmým nemohlo se uplatnit pravidlo, které bylo ve starším procesu středověkém, že zpravidla především obviněný má se očistit. ¹ Neboť postizený pachatel právě tak jako pachatel známý nemohl se očistit od toho, co bylo zřejmým.

Při pachatelích postizených pochybností vůbec bytí nemohly, mohly se vyskytnouti jen při těch, o nichž byla rozšířena veřejná pověst, že pachatelé jsou. Je pak přirozeno, že právě v těchto případech začíná pronikat pravidlo, že pachatel má se nikoli očistit, nýbrž, že vina jeho má bytí prokazována. ² O prokázání viny stará se sám úřad, který má na starosti, aby trestné činy byly stíhány. A v těchto případech tudíž projevuje se činnost úřadu z jeho moci a zakročování z moci úřední.

Je-li však rozšířena jen pověst o určitých osobách, že dopouštějí se trestných činů, pak ovšem musí se úřad postarat o usvědčení těchto osob. A právě na tuto okolnost ukazuje opět zmíněné usnesení sněmu vrchnostenského do r. 1266. Neboť tu je zcela zřejmo, že dříve, než úřad zakročí proti osobám, o nichž jde pověst, že jsou falšovatelé peněz, má si opatřit svědectví určitého počtu osob rovných společensky s pachatelem, kteří přísahou odpřisáhnou vinu pachatelovu. ³ Je to již proniknutí nové zásady, která dříve známa nebyla.

Zvláště tu ovšem proniká také zásada, že určití úředníci mohou pohnat před soud, obžalovati a starati se pak o usvědčení. ⁴

Pravidla tato potrvávala v době 14. století i nadále. Protože však se zabýváme na tomto místě právem zemským, je zřejmo, že nemůžeme přihlídnouti k tomu, jak se změnila pravidla o vrchnostenském soudnictví a zvláště také k otázce, jaká pravidla platila pro konfiskaci majetku pachatelů na pozemcích pánů a rytířů.

Jisto však jest, že zůstalo pravidlem rozlišování při krádeži a loupeži, zda pachatel byl dostižen či nikoli. Ve 14. století upevnila se a rozšířila se povinnost stíhat postiženého pachatele ⁵ a vznikli také zvláštní úředníci, kterým svěřováno stíhat a trestati pachatele přistížené. A tu se ovšem setkává stíhání zřejmého zloděje a lupiče se stíháním pachatelů jiných zřejmých trestných činů, neboť jsou pro ně předepsány shodné předpisy.

¹) Srov. Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II., 374, 485–6.

²) Brunner, I. c., II., 486.

³) C. j., B., I., 157... qui jurati deponent, quod in bonis ejus id scelus fuerit perpetratum...

⁴) Tato zásada je patrna také ze zprávy Jacobi, Codex ep. Joh. (1841), č. 59 a 60... quod nullum maleficorum, qui de cetero pro spolio vel quocunque maleficio per terre consules more solito accusatus fuerit vel proscriptus, cuiuscunque status aut conditionis fuerit...

⁵) C. j., B., II., 2, 24 (1350). Ustanoven tu byl i trest na toho, kdo pachatele nehonil. Srov. Rieger, Krajské zřízení, I., 54.

Pachatel přistížený nebo známý byl od popravců prohlašován za psance a zapsán do rejstříku psanců. ¹ To ovšem mělo za následek, že psanec mohl bytí od každého usmrčen beztrestně. Jaké bylo řízení při prohlašování psanců, po případě při provádění hrdelního trestu na přistíženém zloději a lupiči, z pramenů patrna není. Původně popravci mohli prostě prohlásiti pachatele psancem sami. Otázku tuto chtěla upravití Majestas Carolina v článkách C. a Cl., takže popravci sami nemohli prohlašovati pány a rytíře za psance v případě, že byly jejich trestné činy, krádež a loupež, známy, ² nýbrž panovník. Panovník byl vázán, že nemohl ani pachateli toho druhu udělití milost. ³

A tato ustanovení byla znovu předmětem jednání zemského sněmu z r. 1355 či 1356, která znovu ustanovila, že ti pachatelé krádeže a loupeže, jichž trestné činy budou známy a zřejmy (notorii vel manifesti), mají bytí prohlášeni za osoby bezectné (infames) a ani panovník nemůže jim poskytnouti milost od bezectnosti. Milost panovníkova může se vztahovati, bude-li pachatelům tohoto druhu poskytnuta, jen na otázku trestu smrti, který ovšem jinak byl s bezectností spojen. ⁴ Toto ustanovení, kterým »nota infamiae« nemůže bytí prominuta, bylo obsaženo i v Majestas Car., ač ve zkráceném jejím textu je úplně změněno. ⁵

Stejně předpisy o pachatelích krádeže a loupeže, kteří byli známi nebo přistížení, jsou v platnosti i na počátku 15. století. Nic lépe způsob stíhání jich nevyjadřuje, než sám nále z r. 1402: »O popravě páni praví, bylo-li by, že by na koho bylo dovedeno popravcemí anebo konšely toho kraje; tehdy má se nad takým poprava státi, a práva ižádného nemá mieti, jakož svrchu psáno stojí. A nad kýmž se poprava děje, nejma ot popravci zboží to hubeno býti ani bráno, než toliko oděnie jeho a jezdné koně a což s kata jest, dosti, ale viec nic. A kdyžby nemohli takého nikde chopiti, tehdy po měsíci má taký vyvolán býti v městech i po krajích, jakož právo staré jest.« ⁶ Tu je tedy patrna zásada usvědčování se strany úředníků, vydávání chycených pachatelů na popravu katu, po případě prohlašování jich za psance.

Předpis nálezu z r. 1402 vztahuje se na všechny zřejmé pachatele a tudíž i na zřejmé pachatele krádeže a loupeže. Bylo by v dalším uvéstí všechny

¹) Kniha Rožmberská, čl. 131, 142, 152.

²) Čl. C. mluví ovšem všeobecně o trestných činech veřejně známých a těžkých: de publicis aut arduis criminibus a o pachatelích známých: diffamatos ac notatos.

³) Bylo tak již podle ustanovení z doby Václava II. Jacobi, Cod. ep. Joh., č. 59 a 60. Srov. čl. XXVIII., M. Car.

⁴) C. j., B., II., 2, 25–26.

⁵) C. j., B., II., 2, 129.

⁶) C. j., B., II., 2, 45–46. Srov. také Smila Flašku z Pardubic, v Nové Radě verš 1251 »Ale pro malú věc umíš, pro hus, kozu nebo krávu, křesťana dáš na popravu, s malú vinú v ruce katu...«

předpisy, které se na zřejmé pachatele vztahují při jich stíhání. Protože však tato otázka tvoří kapitolu pro sebe, která musí být prozkoumána samostatně, uvádíme zde jen předpisy nejdůležitější a nás se týkající.¹

Především jde o otázku, zda přistížený pachatel krádeže i pachatel loupeže mohl být na místě potrestán poškozeným smrtí právě tak, jak jsme slyšeli o tom dříve. I v době 14. století vyskytají se případy těchto ustanovení. Je tomu tak na př. v právech viničných Karla IV. z r. 1358, jichž ustanovení týkají se viničných hor kolem Prahy, ale vztahují se na pachatele i z vyšších stavů.² Práví se tu výslovně takto: »A jestliže by se stalo a že by ten zloděje, jenž by tu škodu učinil, buďto že by jeden nebo více při té také škodě zabit byl, tehdy má ten jistý, kdož by jej ranil anebo jej do smrti zabil, nic více nemá ztratiti než dva haléře, kteréžto má na čelo toho, jehož jest zabil, položiti.« Bezrestnost usmrcení pachatelova je tu velmi patrna a ustanovení to připomíná ustanovení Řádu práva zemského, čl. 21. Z doby pozdější vyskytají se ustanovení, která jsou výsledkem ochrany zemského míru. Nejen okradený, nýbrž každý, kdo přistihne zloděje a lupiče při skutku, může proti němu ihned bez soudu zakročit. Velmi jasně nalézáme vyslovenou tuto zásadu v prvním zemském míru moravském z r. 1388, která zajisté je jen formulováním obyčejného dřívějšího.³ Pachatel přistížený je člověkem mimo právo a může proti němu být jedině postupováno jako proti takovému, při čemž ovšem poškozenému, oloupenému a okradenému má být vráceno, co mu bylo odňato.

Z doby pozdější Všehrd (III., 23) příliš abstraktně uvádí pravidlo římskoprávní, že zloděj noční i denní, který by se bránil mečem, může být bez trestu zabit. Ale je jisto, že toto pravidlo trvalo i v době 16. století. Ve smlouvě Svatováclavské z r. 1517 v článku 6. je ustanovení, že může být přistížený zloděj ihned trestán bez soudu od toho, kdo by jej polapil.⁴ Z celého článku plyne, že jde o ustanovení, která se vztahují i na stavy vyšší a že tudíž náleží k předpisům zemského práva. Pramene 16. století nám zaznamenávají také zásadu, že zjevnému zastíženému zloději mohly být věci vlastníkem odňaty zpět.⁵

¹) Srov. k tomu též Wintra, I. c., II., 147 násl.

²) A. Č., XV., 511—512.

³) C. M., XI., 448. Wer der were, der uf den strozen oder anderswo, wo das were im lande zu Merhern raubte, neme, fienge, mordet und schaden tete, denselben, wo man in mit hanthafter tate uf der strasse oder anderswo, wo das were, fienge, so sal man zu im rechten, als reubers recht ist und was derselbe genommen hette, das sal man wederkeren deme, dem es genonnen ist.

⁴) Než kdož by koli v zlodějství neb v skutku zlém byl polapen, ten bez soudu bud trestán od toho, ktož by jej polapil, tak jakž o tom prvé zřízení zemské ukazuje.

⁵) A. Č., XIII., 113, č. 1392 (1506). A z té příčiny on Jan témuž knězi jakožto zloději svému v zjevném zlodějství v skutku shledanému a zastíženému na silnici odjal a pobral, a to že jest učinil a učiniti mohl právě, slušně a spravedlivě.

Když šlo ovšem o t. zv. »zloděje zemské«, t. j. o ty, kteří byli za takové prohlášení úřadem, pak ovšem mohli být tito při postižení popraveni tím, kdo měl svou popravu. O tom ovšem čteme v pramenech zprávy¹ a není pochyby, že těmito »zemskými zloději« mohli být nejen poddaní, nýbrž i příslušníci stavů vyšších. O tom nalézáme výslovné předpisy v zemských zřízeních českých, že »zločince podle zemského zuostanie« lze popraviti v každý čas, i jsou-li to osoby, které náležely ke kterémukoli stavu.²

Důležitým bylo, že poškozený mohl zdvihnouti pokřik, na nějž každý byl povinen stíhati lupiče a zloděje a lapeného vydati k potrestání.³ Ustálila se tudíž povinnost všeho obyvatelstva honiti ty pachatele, kteří pokřikem poškozeného byli učiněni známými. Úkol tento nebyl omezen na úředníky k tomu ustanovené, nýbrž všechno obyvatelstvo mělo honiti pachatele. Povinnost tato byla, jak jsme viděli, velmi přísná, takže shledáváno bylo i pomocnictví u těch, kdo nehonili. A zvláště i tenkrát, když bylo ustanoveno, že i bez pokřiku každý má stíhati pachatele, kdo by zvěděl, že loupežníci a zloději kolem něho nesou neb ženou uloupené předměty,⁴ po případě nabyli vědomost o loupežnících vůbec. O tom byla rovněž řeč. Je však patrné, že jistě případů stíhání veřejnoprávního stále přibývalo a muselo přibýti, když obyvatelstvo k němu bylo prostě donucováno.⁵

Postižení pachatelé byli vydáváni k náhlému soudu, k popravě, a byl tudíž nad nimi vykonáván trest hrdeční. Při stíhání účastní se orgány veřejné, popravci a hejtmané krajští.⁶

Při stíhání veřejného zhoubce stavu panského a rytířského je ustanoveno, že má být obeslán a postaven před zemský soud, nikoli před hejtmany krajské. A páni podle viny, která bude na něho oznámena, budou ho souditi bez milosti.⁷ Zásada tato, jak se zdá, vytváří se teprve po zději

¹) Lib. cit., III., 552, č. 650 ... ze tří set hř. gr. dob. stě., že jest přechovával protiv panskému rozkázání zloděje zemské na svém zboží v městečku H., takže mi služebníka od něho z Hustopeče oblépili a já je tam zjímal jsem zemské zloděje i tudíž své a oběsiti jsem kázal ...

²) Na to vztáhnouti jest předpis nálezu z r. 1497, který vyskytá se ve všech zemských zřízeních následujících. Z. zř. VI., čl. 436, Z. zř. 1549, čl. U. 2, 1564, L. 23, zvláštní ustanovení: A též z nahoře všech psaných stavuov, že žádnému z panského, rytířského stavu ani z Pražan, ani z měst smrti nočně nebo tajně, za řádu nebo práv dokudž jdú, bez vyslyšení před právem zemským, žádný nemá dáti učiniti, ktožby u koho nebyl a nebyl pán jeho, krom zločincuoov podlé zemského zuostanie.

³) C. M., XI., 448, Kniha Tovač., 27, A. Č., I., 252 (1440), 260 (1440), IV., 421, 436 458, X., 248, 252, V., 442—443, Z. zř. VI., čl. 540, 547, VI., 440—446, Z. zř., 1564, T., 35, 1549, R., 28, 1564, R., 21, srov. Sn. Č., I., 44, 494, 510—11, 558, 610—12, 614, II., 700—702 IV., 287.

⁴) A. Č., IV., 421 (1453), 436, 458.

⁵) A. Č., X., 278, 343.

⁶) Rieger, I., 127 násl.

⁷) A. Č., V., 441 (1492).

neboť v mnohých směrech při stíhání se dříve při zřejmých pachatelích vůbec nerozeznávalo, zda jde o stavy či nikoli.¹ Na Moravě se ani tento rozdíl nestanoví a je tu prostě zásadou, že »ti, kdož jsou to učinili, mají zjímání býti, a má nad nimi popraveno býti tu, kdež budou nalezeni, jakž na zlé slušie.«² Připomíná se zde i staré pravidlo, že těm, kdož honili zločince, dostává se náhradou kořist, která byla při pachatelích nalezena.³

Jak bylo řečeno, platí zde všeobecně předpisy, které jsou předepsány pro stíhání zřejmých pachatelů vůbec. To je také patrné z předpisů pro případ, kdy kdo loupeží a krade ze svého hradu a přechovává na svém hradě loupežníky a zloděje. V případě tomto v zemských mírech je ustanoveno dobývání tohoto hradu válečnou výpravou. Pachatel propadá pak životem i majetkem panovníkovi.⁴

Je pak o trestání pachatelově ustanoveno, že pachatele zřejmého stíhá trest na majetku⁵ i na cti a na hrdle. Stejně platí, jak bylo řečeno, i o přechovavacích a pomocnících v širším slova smyslu.⁶

Zajímavý případ stíhání pachatele zřejmého, o němž dlužno se zmíniti a který jest již na rozhraní mezi případy stíhání z moci veřejné a na podkladě pūhonu, jest, jestli kdo obviněn mučeným pachatelem zlodějem. Stane-li se tak, má býti osoba rytířská přítomna smrti odsouzeného pachatele a pak má býti obeslána, aby se očistila z obvinění. Nestojí-li, pak je ustanoveno zajímavé rozhodnutí: »aby čest, víru ztratil, a aby k jeho hrdlu hledíno bylo i k statku, nebby sám sebou vinen byl.«⁷ Je přirozeno, že i v těchto slovech se obráží názor na pachatele zřejmého, který sám svým trestným činem učinil se vinným.

V 16. století se kompetence úradů, které dříve stíhaly jen pachatele při činu přistizené nebo známé, rozšiřuje. Je tomu tak zvláště v Čechách, kde usnesení sněmovní toho jsou výmluvným dokladem. Zároveň ovšem potvrzují vývojový stav předcházející, který nebyl uspokojivým v otázce, kdy a jak docházelo ke stíhání pachatelů, kteří nebyli přistizeni, nebyli také pohnáni, kteří však byli v podezření ze spáchání trestných činů, ze

¹) Rieger, I., 128–129. Možno tak souditi také z příkladu uvedeného v A. Č., IX., 3, č. 436 (1526).

²) A. Č., X., 249, 252.

³) A. Č., X., 333 (1505); Z. zř., 1535, fol. LXXIII.

⁴) C. M., XI., 449 (1388), Kniha Tovač., 27, A. Č., X., 253.

⁵) Zprávy o tom rovněž v pramenech jsou výslovně mluvící, že zboží na krále pro zlodějstvo spravedlivě připadly. C. j., B., II., 2, str. 50 (1406). A. Č., XVIII., 241, č. 403 (1500).

⁶) A. Č., V., 363. O zhůbcích zemských, 396, 426. Item ktožby takové zloděje chtěl přechovávati, a lúpeže k sobě přijímati, k takovému neb k takovým aby hledieno bylo jakožto k záhubcím zemským.

⁷) A. Č., V., 444 (1492).

kteřých by byli poháněni, kdyby tyto trestné činy byly zřejmé. Protože jde tu opět o velmi charakteristické usnesení, budiž dovoleno citovati je doslovně: »Jestliže by se pak kdy to přihodilo, žeby se která osoba kteréhokoli stavu čeho takového, cožby dobrému řádu obecnímu i poctivosti nesloužilo, dopustila, a takový jsa v domněni aneb v podezření od žádného nařčen nebyl ani z toho obeslán, tehdy páni Jich M. z soudu zemského pro dobrý řád a spravedlnost mají takového rozkázati obeslati, aby se před soudem zemským postavil a z toho domněni, podezření a nařčení vyměřil na schválení soudu zemského. Pak liby kdo nestál aneb stoje z toho se nevyměřil, aby páni soudce Jich M. k takovému každému, tak jak nyní zuostáno i prvě zřízením zemským stvrzeno jest, zachovati se ráčili.«¹ Rozhodnutím tímto se velmi zdokonalovalo stíhání pachatelů, zvláště krádeží a loupeží, které mohly podle zřízení předcházejícího velmi často zůstat bez trestu.

Proti pachateli zřejmému byl při krádeži a loupeži postaven druhý případ, zůstával-li pachatel neznám. Poškozenému nezbyvalo nic jiného, než aby sám po věci pátral tím, že sledoval stopu odejmuté věci. Od dob nejstarších až po doby pozdější máme v pramenech našich o tom dosti zpráv, že poškozený sám nebo jeho služebníci ptají se po odňaté věci. O tomto sledování věci kradených mluví nejen již Statuta Konrádova,² ale možno je nalézt i v knize Rožberské³ a ovšem v dalších zprávách našich pramenů. Zvláště v pūhonech slyšíme o tom, že okradený ptal se, pátral po ukradené věci a naleznuv ji, žádal především za její vydání.⁴ Činil tak sám, po případě posílal osoby druhé, své služebníky, aby po věci pátrali.⁵ Je přirozeno, že při tomto sledování, které později nazývalo se zvláštním výrazem »šlakování«,⁶ bylo nutno prohledávati i cizí domy a vesnice, a že ovšem pán, šlo-li o pozemky cizí, musel býti požádán o dovolení a také svolení dáti musel. Velmi poučný příklad tohoto pátrání podává nám zápis z register hejtmanských a proto budiž dovoleno uvést jej doslovně: »Václav

¹) Srov. Z. zř., 1530, čl. 179. Sněmy České, I., 372 (1533).

²) C. j., B., I., 51, čl. 15 ... domus in qua furtum invenitur ... Srov. Hanel, Pocta Randova, 142, 143. Na to ukazuje i čl. 26. Statut (1229). Item, si vestigia rei furtivae secus aliquam villam deperierint, eadem villa occasione ejusdem furti nullatenus puniatur. Srov. Tomaschek, D. d. Recht, str. 8.

³) Kniha Rožberská, čl. 143–153.

⁴) Případy tyto jsou na př. Lib. cit., I., 164, č. 248, 357, č. 1052, III., 579, č. 804, 597, č. 929, 355, č. 297, 646, č. 1137, 667, č. 1273, V., 183, č. 737, VI., 132, č. 784, A. Č., XII., 383, č. 302. Žerotín, Paměti, I., 251.

⁵) Lib. cit., VII., 279, č. 1381 ... že když mi se krádež stal, poslal sem Duchka z Vázan, člověka páně Protivcova, samo druhého ptáti se tajně po mém krádeži, i vzat jest na mýtě ve Bzenci ...

⁶) Rkp. N. M., č. 859, L., 11b (1532). Výraz tento je v 16. století obvyklým, srov. Sedláček, Hrad a zámek, V., str. 32.

Lehnický z Malevic obsílá Jana Stčezemířského z Lub a na Stčezemici, viniti ho chce z toho, že když jest jemu Václavovi byla ukradena kráva ze dvora jeho a on sám po šlaku s lidmi svými šel až do vsi jeho St. a bratři jeho do K. a když jest šlaku dále žádného po tu ves nebylo, žádal téhož Jana Stčezemířského, aby mě dopustil v té vsi hledati a tu jest on Jan jemu to zbránil a hledati nedal.¹

Bylo tudíž u nás podobné právní řízení, pokud šlo o pátrání po zloději a po věcech ukradených, jako v jiných zemích středoevropských. V jiných právech slovanských tento způsob pátrání po krádeži nazýval se charakteristickým názvem sledu,² zvláště ve starších pramenech jejich. Není ovšem o tom sporu, že možno tu mluvit o vlivu zvláště práva německého na náš právní řád, na což bude ještě upozorněno, ale právě proto, že toto sledování věcí ukradených a prohlédávání cizích domů a vesnic za příčinou nalezení ukradené věci bylo rozšířeno ve všech právech, lze mluvit o právním ústavu indoevropském, jak bylo již upozorněno ve vědecké literatuře.³

Zprávy našich pramenů dosvědčují, že právě pro zvláštní povahu krádeže našeho práva, mělo nalezení ukradené věci svou důležitost pro domněnku, kdo je pachatelem.⁴

Byla-li věc ukradená nalezena, bylo pravidlem ve starší době, že vlastník za přítomnosti komorníkovy⁵ se věci jal, t. j. uchopil ji a tvrdil, že jest věcí jeho.⁶ I o řízení, které pak nastávalo, jsme zpraveni z našich pramenů dosti podrobně. Ten, u něhož věc byla nalezena, pravidelně tvrdil,

¹) Rkp. N. M., 643, fol. B., 5b, 6a (26b, 27a).

²) Jireček, Über Eigentumsverletzungen, 19, Jireček, Prove, 333.

³) Schwerin, Die Formen der Haussuchung in indogermanischen Rechten, 1924. Brunner-Schwerin, Deutsche Rechtsgeschichte, II. (1928), str. 645 násl.

⁴) Rkp. N. M., č. 859, L., 11b (1532) ... žádný zloděj tak nekrade, aby to zřejmě činiti měl a lidé aby viděti měli. A protož že v takových věcech dosti jest, když kdo své u koho najde, neb se i šlakování té krádeže pokazuje ...

⁵) Na toto řízení směřují pŕhony ze 14. století v R. t. t., I., 14, č. 41, 26, č. 87. Hostis de P., camerarius Prachynensis, conqueritur super Bleh de S., quia quando iuit cum Wenceslao actore de Strakonicz, volens apprehendere vaccam in Kathowicz, hereditate sua, ibi apprehendimus eam cum omni iure, ibi fuit repulsus a dicta vacca et dedit sibi CCC plagas liuidas.

⁶) Na tyto případy jest asi vztáhnouti ustanovení imunitních listin, které rozeznávají mezi pachatelem přistíženým a zlodějem lapeným později. Prameny naše se tu vyjadřují velmi opatrně a přesně. Je to řada listin, která má podobnou formulaci: C. B., II., str. 53 (1207) ... hoc statutens de fure: si in maleficio fuerit deprehensus manens in prediis ecclesie, sive capiat et coram iudicio vincatur, eius bona furis remaneant ecclesie, fur vero secundum quod placuerit principi puniatur. Mluví se zde o řízení před soudem v případě, kdy pachatel, fur, je později chycen a před soudem usvědčen. Podobně se vyjadřují i listiny C. B., II., 80 (1210), Regesta, I., č. 1313 (1252), II., 41, č. 106 (1256), 288, č. 743 (1271), 597, č. 1392 (1286), C. M., IV., 322 (1286), Regesta, IV., č. 1795 (1255).

že věc je jeho vlastní. Před soudem muselo dojít k důkaznímu řízení. Nejčastěji docházelo k těmto případům při domácích zvířatech, při nichž mohlo se vyskytnouti tvrzení, že dobytče se vylíhlo u postiženého držitele. O důkazním řízení tomto nám podává zprávy kniha Rožmberská v člancích 144., 145. a 146.

Při řízení tomto bylo pravidlem, že pohánějící, i když zvítězil, musel platit určité poplatky soudci. Poplatky lze vysvětlit jen tím, že šlo o věci kradené, které měly vlastně propadnouti soudci. O těchto ustanoveních slyšíme vlastně již ze Statut Konrádových¹ a jsou ovšem v užití i ve století 14. podle předpisů Řádu práva zemského, čl. 88. I zde slyšíme o uchopení se věci odňaté za zvláštních předpisů. Nalezne-li kdo svoji věc, pak má žádati o komorníka na ohledání i na pŕhon. Při ohledání má býti urřiznuta část ucha dobytčete, a před soudem má ten, kdo tvrdí, že jde o jeho věc, položit dobytčeti dva prsty na čelo a přísahati. Projde-li, obdrží dobytče, ale zaplatí 300 peněz úředníkům. Neprojde-li, ztratí nejen dobytče, nýbrž i 300 peněz. I ten, u něhož bylo dobytče nalezeno, přísahá, chce-li je. Projde-li, má zaplatit 300 peněz úředníkům, neprojde-li, ztratí dobytče i 300 peněz. Při tom je pravidlem opětně, že dobytče propadá soudci a 300 peněz dostává se úředníkům.

Právní pravidla zde uvedená byla asi rozšířena u nás všeobecně, neboť o nich slyšíme i z jiných právních památek.² Byla v užívání ve 13. a ve 14. století. Z právních památek 15. století o tomto řízení již neslyšíme.

Nejčastější námitkou toho, u něhož kradená věc byla nalezena, bylo, že věc koupil od osoby třetí. V tomto případě nastával t. zv. svod, t. j. t. zv. svádění za účasti úředních osob. Výraz svod je odvozen ze slova zvedsti a značí, že ten, kdo tvrdil, že věc koupil, měl povinnost svěsti obviňujícího za přítomnosti úředních osob k tomu, od něhož věc koupil. O řízení tom jsme zpraveni opětně ze Statut Konrádových z článku 10.: Quando ducitur quod dicitur zuode, debet adesse nuntius castellani, iudicis et villici et camerarii, et unus vel duo de vicinatu illo ... Šlo tu tudíž původně o skutečné vodění za asistence úřední u sousedů.³ Na tuto povahu svodu ukazují i jiné naše právní památky. Velmi charakteristické ustanovení má na př.

¹) Vysvětlujeme tak čl. 21 a 22 (1229). V prvním případě jde o to, nalezne-li kdo svůj vůz a koně u osoby cizí, pak zaplatí 40 denárů. Nalezne-li kdo svého koně raněného u osoby cizí, pak soudci nemá kŕň propadati nikdy, nýbrž soudce vždy má se spokojiti 40 denáry. Není příčiny zaměňovati výraz »vulneratus« za »oneratus«, jak chtěl tomu Jireček I v městském právu bylo pravidlem, že ukradené věci propadaly soudci. Srov. Manipulus, čl. 300, Brikcí z Licka, XXV., art. 1.

²) Srov. Právo jihlavské, Tomaschek, I. c. 316 a Hanel, Pocta Randova, str. 144.

³) Tomaschek, Deutsches Recht in Oesterreich (1859), str. 9. Stieber, K vývoji správy, str. 2. Posledně se svodem zabýval Vaněček, Studie o imunitě duchovních statků v Čechách (1928), 38.

právo jihlavské, které mluví o svodu v článku nadepsaném: De equis resp. De aneuanc equorum perditorum.¹

Tímto právním ústavem české právo připojuje se k právům jiným, která znají též právní ústav velmi vyvinutý.²

Svod byl omezen podle ustanovení Statut Konráda Oty na tři osoby, t. j. mohl se opakovat od osoby k osobě pouze třikrát.³ Svod se pak již zastavil a osoba označená po třetí musela se jako zpravce očistovat.⁴ Neočistila-li se a neprokázala-li, že věc není ukradena, pak propadala pokutou do komory královské, a to dosti značnou,⁵ a musela dosti učiniti původu, t. j. vrátiti mu věc, o kterou se jednalo. O právním poměru mezi osobou svádějíci a osobou, na kterou bylo svedeno a která se nemohla očistiti, se zde nejedná, ač ovšem upraven rovněž zajisté byl.

Měl tudíž král velmi značný zisk z tohoto řízení a právě proto se klade značný důraz na poplatky, které ze svodu plynuly a které ve stručné terminologii našich starších památek ze 13. století nazývají se také svodem. O těchto dávkách zmíníme se ještě později, jisto však jest opětně z hojných míst v našich pramenech mluvících o svodu, že svod byl velmi rozšířen.

Svod v dobách pozdějších se mění a to důsledkem úpravy otázky koupě kradených věcí. Uvedli jsme, že ještě Řád práva zemského tuto otázku neřeší jasně v článku 88. Později však obecními nálezy otázka tato je rozhodnuta. A přece ještě později se setkáváme s tím, že je nařízeno, aby postavil se před soud nejen ten, u koho byla ukradená věc nalezena, nýbrž aby přivedl i soukupa, od něhož věc koupil.⁶ Je tomu tak v případě, kdy ten, u něhož byla věc kradená nalezena, nevěděl při její koupi, že byla kradená. V tomto případě mohl se nabídnouti, že postaví soukupa.⁷

Změna svodu ovšem souvisí se změnou celého řízení procesního, které ustupuje od řízení očišťovacího a klade důraz na provádění důkazu se strany pohánějícího.

Ten, u něhož věc kradená byla nalezena, neměl, bylo-li mu to oznámeno, věc dále prodávati, i když šlo o obchodníka, neboť tím situace vlastníkova při stíhání zloděje byla ztížena. Musel by dále pátrati, kde se ukra-

¹) C. j., B., I., 103, 109. Tomaschek, Das d. Recht, 316, 320.

²) Srov. cit. článek Hanelův.

³) C. j., B., I., 56 ... in tertio remaneat ... Regesta, II., 764, č. 1777 (1298).

⁴) Osoba — auctor — nazývala se asi zpravcem; srov. Kniha Rožmberská, čl. 209. Potom o svodu, jež zpravce koně nebo což jiného kolivěk.

⁵) C. j., B., I., 56 (1222), 180 denárů, eod. l. 63 (1229), 200 denárů.

⁶) Rkp. N. M., č. 643, E., 3a (86a), 859, N., 6b, N., 7a ... A on Heřman Janovský poněvadž jest obeslán od Labských, aby Matouše Hajtmaníka, poněvadž jej za soukupa býti praví, také před jich M^{ostmi} konečně postavil, aby on tu před jich M^{ostmi} též stál a dostál ...

⁷) Rkp. N. M., č. 859, N., 10b, N., 10a. Srov. také výše cit. místa.

dená věc nalézá a od té osoby, u níž věc by byla, věc žádati. Vlastník nalezenou věc ukradenou zpravidla »zapověděl«. ¹ Toho však právně není třeba, protože věc byla nalezena u určité osoby a ta o její vydání požádána. ²

Zcela zvláštním případem bylo, nenalezli pátrající ukradenou věc. Jedinou skutečností zřejmou tu bylo, že okradený byl poškozen, že mu vznikla škoda. Jediné strana, která utrpěla tuto škodu, mohla vystoupiti s obžalobou a musela dokazovati, že utrpěla škodu. Nemohlo tu nastoupiti stíhání veřejnoprávní, které bylo jen v případech pachatele postiženého a známého.

Zajisté, když poškozený pátral po věci a sledoval stopu ukradené věci, poznal různé okolnosti, podle nichž nabyl podezření proti určitým osobám. Je přirozeno, že okradený vyslovoval toto podezření tím, že si stěžoval, nařikal si před úřadem a žádal za řízení proti určité osobě. Původnímu jednoduchému řízení odpovídala původní forma soukromé žaloby poškozeného proti zloději a lupiči před soudem. Tato soukromoprávní žaloba poškozeného na zloděje a lupiče nazývá se v našem právu původně velmi charakteristickým názvem, jmenuje se nárokem. Protože tu vyslovujeme zcela nové mínění, které odlišuje se od mínění dosavadních, věnujeme této otázce zvláštní výklad v Dodatku. Na tomto místě líčíme jen stručně výsledky našeho zkoumání, ke kterým jsme došli.

Nárok záležel v obvinění domnělého zloděje a lupiče před soudem. Zásadou právní při něm bylo, že obviněný se musí očistovati, obviňující nemusí dokazovati, že nařčená osoba je pachatelem. Očišťování dalo se zvláštními důkazními prostředky, které byly u nás obvyklými ve 12. a 13. století — božími soudy. Očistil-li se nařčený, pak nařikající propadal stejnému trestu, jaký by byl stihl nařčeného (poena talionis).

Neočistil-li se a byl-li usvědčen, pak musel nahraditi škodu, která vznikla nařikajícímu krádeží a loupeží a ztrácel i život, kterým propadal moci veřejné.

Tyto zásady nároku začaly se měniti změnou procesního řízení a zvláště provedením zásady procesní, že nařikající obviňující musí prokazovati vinu

¹) Srov. příklad D. Z. m. 3., B. 14b.

²) Vylíčení těchto právních názorů čteme v listu Jana Šlechty ze Všehrd z r. 1508, A. Č., XVIII., 452 (č. 99). Především je uvedeno, že kdosi ukradl druhému kožich. Kožich ten byl zastaven krčmáři Třebovskému. K tomu okradený několikrát posílal, oznamuje mu: »že ten kožich jeho jest, žádaje na něm, aby ho nikam neodbýval, protože jemu při tom kožichu i jiné věci jeho pobrány jsou; kterýž neobrátil se na to nic, prodal to, komuž se jemu zdálo. Když on chtě po své škodě státi a dále jie hledati u toho, od kohož se jemu stala, nemuož toho tak před se duvodně vzieti, poněvadž mu již psaný krčmář kožich ten přes jeho žádost prodal ...« Má býti rozkázáno měšťany, aby krčmář kožich vrátil.

obviněného dříve než pohnaný bude dokazovati svoji nevinu. Tím ovšem změnilo se nejen řízení procesní, nýbrž také i způsob stíhání krádeže a loupeže. K tomu přistoupila i okolnost, že krádež a loupež byla stíhána od veřejných orgánů, k tomu určených, způsobem dokonalejším než dříve.

Sledující další vývoj, především klademe si otázku, kdy docházelo v době 14. století a později k stíhání veřejnoprávnímu a kdy bylo z krádeže a loupeže poháněno. Otázka tato je zodpověděna tím, že je tu onen zmíněný rozdíl mezi krádeží a loupeží zřejmou na jedné straně a krádeží a loupeží skrytou na druhé straně i později. Ale právní památky 14. století nás vedou ještě na jinou stopu. Neboť jak Řád práva zemského, tak i *Majestas Carolina* mluví o tom, že záleží na vůli poškozeného, chce-li stíhati zloděje žalobou před soudem.¹ Zdá se tudíž, že mohl krádež a loupež oznámiti také úřadům jiným, které měly na starosti rovněž stíhání loupeže a krádeže a že pak nastávalo řízení před těmito úřady. A *Majestas Carolina* udává také příčinu, proč pohánějí používá žaloby: »qui forte criminum poenas humanae intuitu pietatis abhorrent, jus suum prosequentes quam vindictam . . .« I v době pozdější se dovidáme z pramenů, že oba způsoby stíhání pachatelů nebyly sobě vzdáleny. Záleželo na poškozeném, zda vznesl půhon či učinil-li oznámení orgánům, které měly na starosti stíhání pachatelů zřejmých. K půhonu sahal poškozený v tom případě také, nemělo-li zakročení orgánů plného úspěchu.²

Žaloba sama podle Řádu práva zemského a podle *Majestas Car.* je žalobou civilní. *Majestas Carolina* velmi charakteristicky nadpisuje tuto kapitolu »De accusationibus civilibus super spolio, rapina et furto«. Šlo tu o náhradu škody, která byla loupeží nebo krádeží spáchána: *illatum sibi damnum per spolium, vel restitutionem rerum ablatarum*. Obě tyto právní památky podávají nám velmi dobře, daleko lépe než prameny jiné, zprávy o tom, jak se půhony tyto prováděly a vykonávaly. Nejprve předchází opovědění škody, ohledání její, pak následuje vlastní půhon, pak řízení před soudem a provádění důkazu, při němž přísahá nejprve pohánějí a pak pohnaný spolu s očistníky. Projde-li pohnaný, je osvobozen a volný.³ Nepro-

¹⁾ Řád práva zemského, čl. 43, v českém textu praví: Kdyžby kdo koho na cestě oblúpil, a on z toho chtěl pohoniti . . ., v latinském textu se praví: *Unde si idem Johannes ipsam causam in figura iudicii prosequi voluerit . . .* V čl. CII., *M. C.*: *Civiliter agere volentibus, . . . Quandocumque aliquis spoliatus querimoniam civilem . . . facere disposuerit . . .*

²⁾ V půhonech moravských čteme na př. v půhonu: *Lib. cit., III., 579, č. 804 . . .* a toho Kunika i s těmi věcmi pokradenými u něho jsem zastal žádaje, aby jej stavil ku právu a postavil přede pány a o tož jej pan hajtman i páni obsílali, toho jest neučinil. Podobně *Lib. cit., III., 646, č. 1137, 667, č. 1273.*

³⁾ *M. C., čl. C., III.:* . . . *citatus ipse absolutus a causa totali intelligitur ipso iure.* Řád práva zemského, čl. 45.

jde-li, nastupuje exekuce, prováděná exekučním řízením od úmluvy k zvodu, k panování a odhádání. Exekuce jde na majetek podlehnuvšího pohnaného ve výši škody způsobené pohánějícímu a ve stejné výši provádí se exekuce na majetku pohnaného pro pokutu úředníků.¹ Pokuta tato náleží úředníkům a nelze tu mluvit o trestu, který by se vykonával na pachateli za spáchaný trestný čin. Skutečně v *Majestas Car.* i v Řádu práva zemského není nic jiného o trestu na loupežníku a zloději ustanoveno. Přece však podle nálezu z r. 1355 resp. 1356 stíhá usvědčeného zloděje a lupiče také infamie, která značí pro neočištěného smrt fyzickou i smrt občanskou. Panovník mohl poskytnouti, jak výše uvedeno, pachateli milost jen pokud šlo o prominutí trestu smrti, pachatel však i pak zůstával osobou bezectnou. Nález tento² jistě je v souvislosti s uvedenými předpisy a dosvědčuje, že krádež a loupež byla trestným činem, který způsoboval bezectnost a pohanu osoby, která trestný čin spáchala. Bezectnost a pohana nastupovala ihned, jak bylo jisto, že pohnaný nedokáže svou nevinu. A soud, který vyslovoval nález o náhradě škody, vyslovoval zároveň ztrátu cti i hrdla. Můžeme tak souditi i ze zpráv pozdějších. Neboť systém tento zůstal i později při půhonech před soud.

Půhony z krádeže a loupeže zněly vždy tak, že pohánějíci žádal za náhradu škody, která mu trestným činem byla způsobena. Jmenují se zpravidla věci, jichž ztrátu pohánějíci utrpěl a pohánějíci pak dodává: »toho pokládá za sto kop a p. gr.« nebo »jest toho škoden o XXX hř. gr.« a p. Náhrada škody jest uváděna podle ocenění poškozeného a pohánějíci půhonem směruje »k nápravě škody své, kteráž jemu stala se jest zlodějsky«.³ Dokladem toho jsou půhony v Čechách i na Moravě. Částky uváděné v půhonech byly velmi různé velikosti podle ocenění, jaké podával sám poškozený.

Uvádění náhrady škody je podstatnou částkou půhonů z krádeže a loupeže, neboť kdyby tu tuto částku pohánějíci neuvedl, půhon mohl býti pokládán za urážku na cti.⁴ Setkává se zde nárok cti s půhonem o krádež a loupež, a je přirozeno, že tato skutečnost měla význam pro postavení procesních stran ve sporu i pro výsledek sporu.⁵

O krádež a loupež poháněla osoba poškozená, t. j. ta, již byla věc odňata, po př., šlo-li o poddané, pán jejich. Je proto zřejmo, že šlo-li o lou-

¹⁾ *M. C., C., IV. . . et pro totidem fiet inductio et modo simili terrae beneficio . . .* Řád práva zemského, čl. 46 . . . v tej summě peněz, jakož jest pohonil z nich, a úředníkom tolikéz.

²⁾ *C. j., B., II., 2, 25.* V nálezu tomto mluví se výslovně o osobě obžalované (*accusata*), která se do určité doby neočistila.

³⁾ *A. Č., XVIII., 469, č. 137 (1509).*

⁴⁾ *R. t. t., I., 247 (1506).* Kdož by koho pohnal, že mu jest kázal pobratí něco, a v tom pónoně položil sobě sumu peněžítou toho, to není nárek cti.

⁵⁾ Názorný příklad *R. t. t., I., 210, č. 218.* Srov. můj článek »Urážka na cti podle českého práva zemského« ve sborníku *Naše právo a stát, 1928.*

pečnou vraždu a poháněl-li příbuzný zavražděného před soud pachatele, pak musel tento púhon býti zvláště konstruován, jak to je patrné z pramenů českých, kde konstruují se v pramenech, vyskytājících se v Čechách v době starší, žaloby o hlavu a přihlavní peníze, které jsou vlastně náhradou škody pohánějící osoby třetí. I tím je potvrzeno, co jsme uvedli již dříve o púhonech o hlavu a přihlavní peníze,¹ že v našem právu nemohlo se rozeznávat mezi penězi hlavními a přihlavními, či mezi vraždou loupežnou a vraždou prostou.

Shoduje se se zvláštním pojetím našeho práva, že púhony o krádež a loupež byly spojovány v jeden celek s púhony o jiné poškození věcí vlastníkových. Proto právě vyskytājí se púhony, v nichž vytýkáno je prostě, že vznikla škoda nejen krádeží a loupeží, nýbrž i žhárstvím, poškozením věcí a p. Důležitým pro púhony tyto je jen vzniklá škoda, jak bylo uvedeno při vytýkání pojmu krádeže a loupeže. Tato povaha púhonů o škody ovšem není jen v zemském právu, nýbrž vyskytājí se i v městském našem právu.²

Na konci 15. století a v 16. století vidíme, že spory o krádež a loupež dostávají se do kompetence soudů, které souvisí s ochranou zemského míru v zemi. Pozorujeme zvláště, že spory o puch v širším slova smyslu, o zlodějstvo rovněž v širším slova smyslu, a to nejen mezi stavy, nýbrž i proti osobám poddaným, které staví vyšší stavové před soud, soustřeďují se před soud komorní.³

Na počátku 16. století dostává se pak krádež a loupež a její rozsuzování do kompetence hejtmanského soudu. O jeho jednání máme zachovány památky z let 1528—1534⁴ a z nich je jasno, že hejtmanský soud zemských hejtmánů měl velkou péči o rozsuzování loupeže a krádeže a že před něj bylo z těchto trestných činů obesíláno. Sám hejtmanský soud velmi jasně v nálezu svém prohlašuje: »Jeho Milost Královská takové loupežné a nepořádné věci jich milostem jakožto hejtmánům svým a tohoto království Českého k přetrhování a k vyhledávání takových nepořádných věcí s pil-

¹) Usmrcení člověka, str. 40—46.

²) Již v Manipulu se praví: Čl. 304. Si reus petit, actor furti, spoliū seu criminis consimilis sub una quaerimonia debet comprehendere totum damnum: esset enim inconueniens et in magnum gravamen rei vergeret, si de pluribus quaerimoniis quarum qualibet poenam capitū exigeret, aduersus unum dimittaxat actorem in eodem iudicio reus expurgare se deberet. Brikci, XXV., art. V. vyjadřuje přesněji: Žádá-li obviněný žalobník krádeže, lúpeže neb nápodobného zavinění, jednu žalobu má obsáhnūti všecku škodu...

³) Srov. Čelakovského v A. Č., III., zvláště str. XVII.—XXI.

⁴) Jsou to zvláště rukopisy A. N. M., č. 642, 643, 859. Je zajímavé, že současně soud komorní velmi málo zasedá, Schulz, Příspěvky k dějinám komorního soudu král. českého (1904), 18.

ností poručiti jest ráčil«.¹ Případy obeslání zemských hejtmánů z krádeže za tato léta jsou tak častá, že jest možno tvrditi, že se spory o krádež a loupež při hejtmanském soudě českém soustředily. Před soudem hejtmanským projednávaly se ovšem i jiné spory, také trestní, jako na př. i o mordy, jichž v zachovaných památkách se vyskytājí rovněž velmi hojně. Se zánikem hejtmanského soudu přešla jeho kompetence na soud komorní,² jak ukazují rovněž památky, které zbyly z register soudu komorního ze 16. století.

A v těchto památkách nalézáme, že o krádež a loupež se zpravidla obesílá před soud komorní nebo před krále. Není tu tudíž používáno púhony se strany poškozené, nýbrž obeslání, které vychází se strany úřadu na oznámení poškozeného. Ale i v těchto obesláních klade se hlavní důraz na vzniklou škodu, takže loupež i krádež uváděny jsou zde zpravidla i s jinými trestnými činy, na př. s poškozením cizího majetku.³

I před soud zemský se v 16. století obesílá, nikoli pohání, a proto o krádeži a loupeži dovidáme se právě z knih obeslání.⁴

O tom, jak je trestán pachatel krádeže a loupeže, který podlehl ve sporu před soudem jsa pohnán, i pozdější prameny z 15. a 16. století mlčí. Je jisto, že zlodějství a loupež byly trestnými činy, které se »na poctivost vztahovaly«.⁵ Je tudíž jasno, že se odsouzený pachatel i ve sporu před soudem stával osobou bezectnou. A i v 15. století mluví se o usvědčeném pachateli krádeže a loupeže stejně jako o pachateli přistiženém při účinku.⁶ Pachatel ztrácel své jmění i hrdlo. Je to nejlépe patrné na tom, že stále i v 16. století platí pravidlo o těch, kdo by jen kradené věci koupili, vědouce o tom, že jsou kradeny: »Pakli by kúpil, věda, že jest kradeno, tehda netoliko to aby zasě bez úplatku navrátil, ale aby své k tomu ztratil

¹) Rkp. N. M., č. 642, B., 2. Na jiném místě Rkp. N. M., č. 859, B., 5a, se praví, že před hejtmanský soud: »o věc mimo pořad práva stalou a Vaší Milosti o takové věci veřejné sūditi náleží«.

²) Z. zř., 1549, Q., 3.

³) Za příklad nám může sloužit obeslání v Rkp. N. M., b. č. 642, Registra královská, při obeslání před krále, 1528—1532, na B., 3 (38), Jan Schwab z Jihlavy, kupec, obesílá Přibíka B. z B. ... vinití ho chce z toho, že týž Přibík ... loupežem na svobodné královské silnici v mírné a pokojné zemi, an na něj žádné příčiny neměl, témuž ... Schwabovi škodu ... učinil a vozy jeden spálil, druhý osekal, tři koni formaní jeho zabil a tři vzal. A statek jeho chudý pobral... škody sobě... pokládá... Srov. k tomu také Z. zř., 1530, čl. 178.

⁴) D. Z., m. 31, na př. fol. A., 28b, B., 21b a j.

⁵) Rkp. N. M., b. č. 103, Registra vejpovědní, 1526, f. 7b ... z té příčiny, že se zlodějství dotýče, o kterémžby vědětí měl, ježto se to na poctivost vztahuje.

⁶) A. Č., II., 294 (1451). Pakli by kto v takovém zlém účinku zastižen byl neb usvědčen, nad takovým i nad každým, jenž by ho zastával, má býti mstěno podlé poprav starodávnych.

a s hrdlem aby byl na králově a na panské milosti.«¹ Je to staré pravidlo z počátku 15. století, jak bylo výše uvedeno. Je přirozeno, že toto pravidlo platilo pro pachatele samotné. Je to patrné z nálezů, které uvádějí, že pachatel musel dát náhradu škody poškozenému a pak bylo rozhodováno o jeho potrestání.² Bylo na soudu, zda poskytl pachateli milost z trestu smrti a nahrazoval tento trest po případě tresty jinými, vězením, posláním na galéry a p. podle volného uvážení soudců.³ Na Moravě i před soudem soudilo se podle ustanovení landfrídu.⁴

Okolnost, že se o tom nevyskytají předpisy ve zřízeních zemských, vysvětlujeme si opět tím, že pachatel usvědčený byl hodnocen jako pachatel zřejmý a pak ovšem podle uvedených předpisů trestán, jednak ovšem, že toto řízení nenáleželo již soudu, nýbrž orgánům jiným.

V půhonech o krádež a loupež pohání pohánějící o náhradu škody, jejíž příčinou byla krádež a loupež. Nepodařilo-li se pohánějícímu dokázat, že mu byla způsobena škoda, a provedli pohnaný naopak důkaz, že ke škodě nedal podnět, ať svou vlastní trestnou činností nebo jako pomocník v širším slova smyslu, pak ovšem nejen nebyl pohnaný ničím povinen, nýbrž také byl očištěn z obvinění, které na něho bylo vzneseno. Uvedli jsme, že v době starší stíhala obviňujícího poena talionis. Se změnou procesního řízení neslyšíme později o tom, že by pohánějící byl trestán, neprovedl-li svého obvinění. Přece však je jisto, že i později zůstává našemu právu systém, že pohánějící dopouští se křivdy, neprovede-li svého tvrzení. Je tak nejen v případech, jak uvidíme, obvinění z moci, z výtržnosti a z pychu v zemských zřízeních, ale soud často nálezem konstatuje, že pohánějící svým obviněním z krádeže, které neprokázal, dopustil se křivdy na pohnaném.⁵

Bylo uvedeno nahoře, že podle pojmání pozdějšího pod trestné činy, zvané výtržností a pychem, spadaly někdy i případy protiprávního odnětí věci movité. Protože doplníme tím také výklady dosavadní, uvedeme ně-

¹) A. Č., IV., 423 (1453), Z. zř. VI., čl. 438, Z. zř., 1549, U., 3, prostě praví: »že má trestán býti jako jiný zloděj, když by to naň provedeno bylo«.

²) Je to patrné z příkladů, které nám podává Žerotín ve svých Zápiscích, na př. I., 231.

³) R. t. t., I., 213, č. 234 ... že on purkrabie o tom vzatku věděl, a z něho také bral a na Buštěves se zase vrátili, i z té příčiny král se pány jej purkrabí v s v ú k á z e ň b e r o u ...

⁴) Lib. cit., II., 225, č. 242. Jakž jemu vinu dává Jan, že jemu na svobodné pobral silnici, když bude po semnu páni chtít landfríd ohledati a podle toho souditi.

⁵) Příklad vidíme uveden v R. t. t., I., 217, č. 252. A také jakož on Mojžíš nařekl jest jej Jana, že by ta čuba, v kteréž jest týž Jan chodil, jemu vzata, táhna se na krále J. M^{sti} kožišníka, a týž kožišník vedle práva vyznal, že ta čuba nikdy nebyla jest Mojžíšova; po něvadž jest on Mojžíš neprovedl, v tom jest jemu Škvoreckému křivdu učinil. Srov. k tomu však, co praví Zř. z., 1530, čl. 178. Jedná se zde o obviňování zemského zhoubce a odpovědníka a praví se: »Než jestli že by ten, ktož by vinil, na toho, kohož by vinil, nic nedovedl: proto žádné pokuty nésti nemá.«

keré zvláštnosti stíhání těchto trestných činů. Pro pych a výtržnost platilo, že může býti o pych poháněno, o výtržnost obesíláno.¹ Při pychu bylo pravidlem, že pohánějící má především poslati tomu, koho chce pohnati, poselství a oznámiti mu, že ho hodlá pohnati z pychu. Při tom má se právě dozvědět podrobnosti, jak pych vznikl, po př., že ten, kdo pych spáchal, nechce se s ním smírnou cestou smluvit.² Při pohánění z pychu pohání se vždy z určité částky peněžité, která je stanovena částkou stálou deseti kop, ale může býti po případě poháněno i o částku větší.

Zásadou obou stíhání jak výtržnosti, tak také pychu jest, že neprokáže-li pohánějící po případě obesílající vinu pohnaného, propadá pokutou pohnanému a musí kromě toho hraditi veškeren náklad škod, který by mu vznikl. Ozývá se zde tudíž systém, že pohánějící také podléhá určitým pokutám, podle něho-li ve sporu.

Krádež a loupež byla trestným činem i ve starší době velmi častou, třeba bylo její stíhání a trestání velmi přísně upraveno. A není tudíž divu, že při rozsudcích bylo i k těmto skutečnostem přihlíženo.

Bylo nutno při přísném způsobu trestů udělovati i milost odsouzeným pachatelům. Ale tu právě při rozsudcích o krádeži vyskytá se u nás zjev, že odsouzení pachatelé museli se zavazovati, že více krádež páchati nebudou. Kdyby se v budoucnosti opět krádeže dopustili, bude přihlíženo nejen k novému spáchanému trestnému činu, nýbrž i ke všem předcházejícím, na něž mu milost byla udělena. V nálezích se o tom praví takto:³ »Marušanovi páni J. M. dali jsú milost, kterýž slíbil do své smrti více se v zlodějství nenavracovati ani skutkóv takových dělati, pakli by se toho dopustil, tehdy má jemu všechno zase novo býti, jako kdy prve.« Tento způsob udílení milosti při krádežích ovšem nebyl omezen pouze na nálezy moravského zemského soudu. Byl v zemích českých způsobem obvyklým a oblíbeným zvláště v městech, neboť zde byla krádež nepatrných věcí na denním pořádku a právě zde muselo býti přihlíženo nejen k ceně věcí,⁴ nýbrž k opakování krádeže u týchž pachatelů. Byla proto udělena i při městských soudech pachatelům krádeže často milost uvedeného způsobu. Při tom byly od pachatelů dávány »slibné zápisy«, v nichž zloděj, dostav milost, sliboval že nebude již více bráti. Kdyby se krádeže opětně dopustil, propadl by beze všeho ihned hrdlem.⁵

Právě tak jako při jiných příležitostech, tak také při krádeži a při loupežích dávána byla přednost smírnému mimosoudnímu vyřízení spáchaného

¹) Předpisy jsou obsaženy jednak v Z. zř. VI., čl. 444.—447., Z. zř., 1549, Q, 20, Q, 21.

²) Srov. na př. A. Č., XXXII., 54, č. 3216, XXXIII., 286, č. 6039.

³) Lib. cit., V., 187, č. 748.

⁴) Koldín, P. IV., odst. 2.

⁵) Příklady těchto slibných zápisů, viz A. Č., XXII., 346—347, 553 násl.

činu. Nejen že zpravidla k tomu, u něhož byla věc ukradená nalezena, bylo posíláno předem, aby věc tato byla vrácena, jak jsme na tuto skutečnost upozornili, ale rovněž i v případě, kdy šlo o pachatele, poškozený posílal k nim, aby mu napravili škodu mimosoudně a dali mu ukradené věci zpět.¹ Je to patrné z púhonů, v nichž se vytýká, že pohánějící posílal k pachateli, aby mu věci vrátil, po případě se zde vytýká, že pachatel mu slíbil věci vrátiti, že však potom slibu nespínil,² nebo konečně, že pachatel mu věci vrátil jen částečně a ostatní mu nevrátil.³ Jako zcela zvláštní případ jest uvést z púhonných desk moravských púhon, který nasvědčuje tomu, že bylo snahou smírem dosáhnouti navrácení ukradených věcí. Ve zmíněném púhonu⁴ pohání okradený toho, u něhož byly věci ukradené nalezeny: »z padesáti kop gr. dob. stř. etc., že když jsou mi pokradli kalichy i stříbrné lžice i jiné věci a to jsem u něho nalezl, i o to jsem jej obsílal, aby mi to vrátil a on mi toho tak vrátiti nechtěl, než to jsem u něho vyplatiti musil.« Podle přijatého právního pravidla věci ukradené, nalezené u třetí osoby, měly býti vráceny bez náhrady, po případě mohl okradený ihned poháněti tuto osobu. Zde ovšem usilováno bylo o smírné vyřízení a především o navrácení ukradených věcí. O tomto vyjednávání svědčí i jiné příklady, které podivuhodně se odlišují od dnešního pojmání tohoto trestného činu.⁵ I spáchal-li krádež poddaný, je o jeho potrestání žádán jeho pán a teprve, nevyhoví-li, je poháněn.⁶ A v tomto případě je také pravidlem, aby pán okradeného poddaného nepoháněl pána pachatelova, je-li ochoten tento postaviti pachatele na svém právě a dosti učiniti krádeži. Je v tom spatřován postup nesprávný, pohání-li pán okradeného pána pachatelova před soud.⁷ I v tomto případě tudíž dávána přednost smírnému vyřízení případu krádeže poddaného.

¹) Je to patrné i z příkladu: Lib. cit., III., 39—40, č. 192, ... z sta hř. gr., že jeho služebníci, potkavše mé lidi, i pobrali jim i zbilí je a o to sem k němu slal, aby mi to vrátil, a oni ani na to žádné odpovědi nedal. Lib. cit., II., 46, č. 224 ... tu ona jela k němu na jeho hrad ...

²) Lib. cit., II., 117, č. 506 ... to mi slíboval zaplatiti i neučinil ... III., 676, č. 1334 ... a to mi řekl zaplatiti a toho jest neučinil. III., 9, č. 38 ... a to mi slíbil oddati, toho mi neučinil. Srov. též Lib. cit., II., 95, č. 392, 96, č. 396. Rkp. N. M., č. 643, G., 3a (264a) ... a o tu škodu, že jest umluvil s ním Zikmundem ... podvolil se dáti za tu škodu zločejství VIII kop gr. č. a v tom dosti neučinil.

³) Lib. cit., II., 479, č. 478 ... tu nám jedno vrátil a druhého vrátiti nechce.

⁴) Lib. cit., IV., 62, č. 363.

⁵) Na př. Lib. cit., II., 202, č. 878 ... že mi jest otec jeho v pravém landfrídu voly pobral; tu mi jest druhé vrátil a ještě 12 volův mi nevrátil a ty mi jest slíboval zaplatiti po mé vůli a toho jest neučinil. Lib. cit., III., 311, č. 189 ... z X hř. dob., jakož se se mnú smluvil na Krumlově před námy o dva nevody, kteráž byla ukradená v kostele v Uher., že mi je měl ihned navrátiti, jeden vrátil a druhého nic. Též Lib. cit., III., 314, č. 209, V., 383, č. 660.

⁶) Rkp. N. M., č. 643, H., 14 (123).

⁷) Rkp. N. M., b. č. 859, N. 15b, 16a.

DODATEK.

O NÁROKU V NEJSTARŠÍM PŘÁVU ČESKÉM.

O t. zv. nároku v nejstarším českém právu bylo již dosti psáno. Bylo vyslovováno mnoho různých názorů od badatelů, kteří se zajímavým tímto právním ústavem zabývali, ovšem jen v souvislosti s jinými právními ústavami. O českém nároku pojednali pak nejen badatelé čeští, nýbrž i jiní badatelé slovanští, kteří právě používali českého nároku, aby vysvětlili nejasnosti ve vlastních právních dějinách. Uvedeme nejdůležitější z názorů dosud vyslovených, abychom získali přehledu o předmětu našeho zkoumání.

Jireček odvozuje výraz nárok od slovesa naříkati, t. j. hlasem oznamovati zločin před soudem. Podle něho není nárok nic jiného než vlastně synonymum slova žaloba.¹ Na jiném místě uvádí nárok ve významu veřejnoprávní pokuty, která ukládána byla při stíhání loupeže.² Konečně tvrdí, že nárok je jen jiným výrazem, kterým nazývá se zločin loupeže, právě tak jako pro krádež je výraz zlodějství (maleficium).³ V době pozdější byl přijat tento název i pro jiné zločiny, na př. pro zlodějství, loupež, hlavu a označovali nikoli již žalobu na tyto zločiny, nýbrž zločiny tyto samy.⁴

Tomaschek mluví o nároku jako o trestní žalobě pro krádež nebo pro loupež, nepodává však právě při tomto případě stíhání krádeže a loupeže podrobností, ač věnuje otázce krádeže a loupeže velkou pozornost.⁵

Brandl v Glossariu⁶ odvozuje výraz nárok rovněž od kmene nařeknouti a vysvětluje pak tento termín v pramenech se vyskytující různě. Jednou mu značí žalobu vůbec, jindy značí žalobu, stala-li se krádež nebo polní škoda jinde v pramenech značí podle něho nárok trestný čin vůbec. V novější době v pramenech, jak uvádí Brandl, vyskytá se tento termín pro označení urážky,

¹) Jireček, Slovanské právo, I., 182. Srov. i Slavíček, Úvod ve studium trestního hmotného práva, Praha (1866), str. 150.

²) Jireček, Slovanské právo, II., 247.

³) Jireček, Slovanské právo, II., 257. Über Eigenthumsverletzungen, 7.

⁴) Prove, str. 186.

⁵) Tomaschek, Deutsches Recht in Österreich (1859), str. 7 násl.

⁶) Glossarium illustrans bohemicomoravicae historiae fontes, 1876, str. 172.

na cti nebo konečně naruknutí držby nemovitého majetku před soudem. Brandl uvádí tu tudíž řadu významů nároku, přihlížející ovšem také k různým dobám, v nichž se vyskytají, nevysvětluje však, jak a zda mezi sebou tyto různé termíny souvisí.

Důdík prostě uvádí nárok jako žalobu.¹

Také Lippert² vykládá název nárok tak, že se jím označuje všeobecné žaloba (accusatio), ale také podle něho nazývá se tak veřejnoprávní pokuta pro loupěž.³ Podobný názor vyslovuje Vacek, který praví, že nárokem nazývala se žaloba z jiných zločinů, než jest vražda, tedy na př. zmrzačení, násilí ženské, žhářství, loupež, krádež, poškození cizího majetku vůbec.⁴ Později však Vacek vyslovil nový názor na nárok. Vyslovil ho stručně, ale velmi přesně a prohlásil, že nárokem je žaloba na lupiče nebo na zloděje, kteří nebyli jati při činu, ale byli poznáni.⁵

Kadlec,⁶ Čelakovský⁷ a Kapras⁸ mluví o nároku jako o veřejnoprávní pokutě, která je vybírána jako obecná poruka. Novotný vysvětluje nárok jako žalobu pro škodu nočním přepadením, loupeží či krádeží způsobenou.⁹

Nárokem zabýval se v souvislosti ovšem s otázkou, kdy povstalo kratší znění rakouského zemského práva, také Stieber.¹⁰ Stieberovi je nárok zvláštní stíhání zločinců, při němž pachatel je nařčen. Zločinci tito jsou buď loupežníci, kteří spáchali loupež v noci, tajní zloději, ale mohou to být i jiní, kteří spáchali jiný trestný čin. Řízení, zvanému nárok, dávalo podnět ohlášení škody poškozeným a pak následovalo další řízení, které podobalo se řízení infamačnímu. Úředníci hradští vyzývali shromážděné osoby kolem místa, kde zločin byl spáchán, aby, kdo má o zločinci vědomost, obvinil pachatele pod přísahou. Tyto osoby jsou právě sokové nebo soci. A byl tudíž při tomto řízení pachatel naříkán, obviňován osobami různými od osoby poškozeného, které vystupovaly tu jako obviňovatelé. Kadlec pokládal nárok později přímo za řízení inkvisiční, při němž běželo o veřejně známé diffamované zločince a vrahy.¹¹

¹) Dějiny Moravy, IV., 225, IX., 74.

²) Lippert, Sozialgeschichte Böhmens, I. (1896), str. 356.

³) L. c., 374.

⁴) Sociální dějiny české doby starší, 1905, str. 173.

⁵) Vacek, Soudnictví v Čechách, městské a vrchnostní, až do 15. stol. Čas. pro děj. věnkova, XII., str. 219.

⁶) O prawie karnem u zachodnich Sławian, Encykl. Polska, IV., 123.

⁷) Povšechné české dějiny právní, str. 78.

⁸) Právní dějiny zemí České koruny, II., 61.

⁹) České dějiny, I., 3, str. 52 násl.

¹⁰) K vývoji správy; 1901, str. 184 n.; Das österreichische Landrecht und die böhm. Einwirkungen auf die Reformen König Ottokars in Österreich, Innsbruck, 1905, str. 97 násl.

¹¹) Sborník věd právních a stát., XXII., str. 358.

Nárok probíral posledně i Vaněček,¹ který souhlasí, že jde při nároku o procesní řízení obžalovací proti loupežníkům (zlodějům) a vyslovuje mínění, že pro domněnku, jako by nárok byl řízením veřejnoprávním v našich pramenech dokladu není. Jaké však bylo povahy toto řízení nerozhoduje, právě tak rovněž neřeší, jaké to byly dávky a plnění, které rovněž nárokem se nazývaly.

Mluví také o tom, že v určité době nárok zaniká, kdy se tak děje, však neurčuje.

Český nárok našel však vykladače i mezi polskými právními historiky. Metodou srovnávací snaží se polští právní historikové z českého nároku vysvětliti termíny, vyskytající se v polských pramenech: naročníci, nárok, označující buď určité osoby nebo určitou část půdy. Byli to zvláště Piekosiński² a pak Bujak,³ kteří právě velmi rozdílným způsobem vysvětlují výraz nároku pro Polsko.

V novější době pohnul touto otázkou Z. Wojciechowski⁴ a vzbudil svým výkladem odpověď Bujakovu a jiných.⁵ Autoři tito jsou ovšem shodni ve výkladu českého nároku potud, že rozumí jím určité procesní řízení, ale rozcházejí se, jak uvedeno, pokud jde o výklad zpráv pramenů polských.

Zvláště Bujak věnoval pozornost českému nároku.⁶ Nárok je mu řízení procesní, při kterém především se užívá ordálů, aby obžalovaný byl usvědčen. A proto trvá podle něho řízení, nárok zvané, v zemích českých až do reformy Karlovy o ordálech. Je to podle něho analogické řízení jako řízení infamační v právu německém. A proto ovšem český sok je mu obžalovatel podobného významu jako sok jihoslovanský.

V literatuře o nároku byl totiž spojen výklad o t. zv. soku u nás a tím ovšem dán plný výraz také výkladu řízení, zvaném nárok. Jireček⁷ a Brandl⁸ spojují náš výraz sok s jihoslovanským sokem a přímo přenášejí tento pojem žalobce rozdílného od osoby poškozené do našeho práva, mluvíce o soku slovanském.

¹) Studie o imunitě duchovních statků v Čechách od polovice 14. století, 1928, str. 30, násl., 82

²) Ludność wieśniacza w dobie piastowskiej, Kraków, 1896, str. 11 násl. Kritiku této studie podal Balzer, Rewizya teoryi o pierwotnem osadnictwie w Polsce, Kwartalnik, hist. XII.

³) Studja nad osadnictwem Małopolski, Rozprawy A. U. H. F., tom. 47, str. 270—281.

⁴) Momenty terytorjalne organizacji grodowej w Polsce Piastowskiej, Lwów, 1925, str. 69—99.

⁵) Bujak, Narok, Lwów, 1925, Czubek, Narok i narocznicy, Kwartalnik hist., roč. 1925, str. 349 n., tamtéž odpověď Bujakova, Jezcze o naroku, str. 374 násl.

⁶) Studja nad osadnictwem, str. 271—272; Narok, str. 19—20.

⁷) Slovanské právo, I., 177, II., 216, Jireček, Über Eigenthumsverletzungen, 19, Jiřínský, Vývin čes. právnictví str., 228.

⁸) Glossarium.

Tomaschek má soka za veřejného žalobce při trestní žalobě pro krádež nebo loupež.¹ Dudík² souhlasí s Jirečkem, pojímaje soka rovněž za veřejného slidiče nebo udavače. S nimi kryje se mínění i Šujanovo.³

Stieber mluví o sokovi jako o soukromém udavači, který byl předchůdcem udavačů veřejných, popravců.⁴ Kapras mluví rovněž o sokovi v tomto smyslu jako o udavači, který se staral za odměnu o vypátrání věci a který vystupoval jako žalobce, odlišuje se ovšem od osoby poškozené při krádeži.⁵

Novotný pronesl mínění, že sokem-udavačem je osoba, která utrpěla škodu a o které bylo dokázáno, že škodu utrpěla.⁶

Zcela zvláštní a ovšem na první pohled nesprávný výklad má Lippert.⁷ Prohlašuje soka za právní ústav velmi starý a pokládá ho za čaroděje, který má svými čarami objeviti ukradenou věc.

Posledně psal, když již tato část naší práce byla napsána, o soku Dr. Markov ve studii »Původ sok a jeho místo v systému českého středověkého průvodního řízení«.⁸ Markov snaží se vysvětliti význam t. zv. původu z soka, kterého ovšem ztotožňuje se sokem jihoslovanským a se sokem západoruským, jehož ve své práci osvětluje a dokazuje, že se shoduje se sokem jihoslovanským. Markov má za to, že právě v českém právu projevuje se postavení soka z původu velmi přesně, protože v něm se jeví jeho vývoj z žalobce z svědka ve svědka v pozdějším smyslu. Markov zajisté vytvořil zcela novou theorii o soku, spojiv tento výraz s výrazem původu. Věnuje však hlavní pozornost století 14. a nikoli 13. Shoduje se s dosavadní literaturou, že pokládá českého soka za soka slovanského, dává však tomuto jiné postavení v procesu jako původu=žalobce=svědka. O tom, jak souvisí výraz sok s řízením nárok, Markov se nevyslovil.

Právě proto, že bylo vysloveno tolik různých názorů o t. zv. nároku od různých badatelů, kteří se nárokem speciálně nezabývali, jsme nuceni pojednati o tomto zjevu v právních dějinách našich znovu. Byli jsme k tomu svedeni také studiem otázky krádeže a loupeže, s níž nárok těsně souvisí, ja soudním řízením o těchto trestných činech. K pojednání o nároku nevedla nás tudíž myšlenka polemizovati s vyslovenými názory, nýbrž snaha ujasnit sobě některé pojmy, s nimiž nutně bychom museli operovati, pojednávajíce o různých trestných činech. Tím se stalo, že řešíce otázku nároku po vyslovení různých názorů, pokoušíme se o objasnění nároku samostatně. Snažíce se proniknouti ke vědecké

¹) Deutsches Recht in Österreich, str. 9.

²) Dějiny Moravy, IV., 225—226.

³) L. c. str. 41.

⁴) K vývoji správy, str. 185 násl.

⁵) Právní dějiny, II., 64.

⁶) Dějiny, I., 3, 53.

⁷) Sozialgeschichte, I., 113, 378.

⁸) Zvl. otisk ze Sborníku věd právních a státních roč. XXVIII.

pravdě, naprosto nepodceňujeme názorů dosud vyslovených v otázce tak sporné, jakou jest právě otázka nároku, tím spíše, že při nedostatku pramenů dokladů pro naši nejstarší právní historii bude lze vždy vyslovovati různé domněnky.¹

Bylo patrné při uvádění různých sporných názorů, že téměř všechny shodly se v jednom bodě: při nároku jde o stíhání určitých trestných činů a v původním a ve vlastním smyslu jde o stíhání krádeže a loupeže. Jde tudíž při řešení sporné otázky, co nárok jest, o rozřešení toho, jakým způsobem krádež a loupež v našem právu se stíhala. Jen tak lze dospěti k rozřešení nejasností, které při zkoumání nároku vznikají.

Ukázali jsme nahoře, že různé stíhání krádeže a loupeže řídí se tím, zda byl pachatel přistizen při činu či nikoliv. Nebyl-li pachatel přistizen, pak poškozený sám pátral po věci. Šel po její stopě a, jak bylo výše uvedeno, tu mohly opět nastati dva případy: Buď pátrající našel ukradenou věc kdekoli. Mohl se věci chopiti a tu nastávalo řízení, které se řídilo tím, co tvrdila osoba, u níž ukradená věc byla nalezena. Nebo pátrající nenalezl věc, nemohl se jí uchopiti, nabyt však přesvědčení, že určitá osoba je pachatelem. Nezbyvalo nic jiného, než aby poškozený vystoupil s obviněním proti tomuto domnělému pachateli.

Sledujeme-li podrobněji zprávy pramenů, vidíme velmi zřejmě, že případy, kdy věc nalezena nebyla a pachatel musí býti usvědčován, jsou vytýkány zvláště, a to jako rozdíl proti případu postizení pachatele. O tom byla již řeč. Vytčení tohoto rozdílu objevuje se zvláště v imunitních listinách, které jsou poskytovány duchovním ústavům. Upozornili jsme výše na skupinu imunitních listin, která jasně odlišuje případ, je-li zloděj přistizen při činu (deprehensus) anebo je-li lapen později (capiatur).² V této skupině listin není přesně ještě odlišena skutečnost usvědčování pachatele proti chycení a přistizení jeho.

V jiné skupině imunitních listin vytýká se přesněji různost těchto případů tak, že jednou uvedeno je, podlehně-li obžalovaný v obžalobě ze zločinství proti případu, bude-li pachatel přímo přistizen.³ Je to jen jasnější stylisace případů uvedených.

Konečně ve třetí skupině listin vytknuty jsou případy stíhání zloděje a lupiče ještě jiným způsobem. Je tu uveden především případ dopadení pachatele velmi přesně. Jde tudíž o stíhání pachatele zjevného, při činu při-

¹) Theorii o nároku, kterou v přítomném pojednání rozvíjíme, vyslovili jsme velmi stručně v článku napsaném z jara 1928 pro Poctu prof. Abrahama ve Lvově: K otázce vzniku popravců v právu polském a českém.

²) Srov. výše str. 20.

³) C. B., II., 103 (1213) Siquis hominum illius domus pro furto accusatus in causa ceciderit, vel etiam in furti accione fuerit deprehensus . . . Regesta II., 36, č. 92 (1256). C. M., III., 207, č. 230 (1256).

stiženého. Proti němu je postaven případ druhý, zůstane-li pachatel neznám a skryt. A tento případ nazývá se v pramenech našich — nárokem. O tom, že je tu tento postup procesní proti pachatelům uvedeného druhu, je v pramenech našich doklad ne jeden.¹ Staví se tu proti sobě tudíž *fur vel predo manifeste in ipso actu deprehensus* a na druhé straně *fur vel nocturnus predo accusatus*.²

Na jiném místě vyskytá se vytčení významu výrazu nárok takto: *Si aliquis in villis eiusdem claustrii . . . ab aliquo pro latrocinio incusetur, quod boemice narok vocatur . . .*³ V této spojitosti se tudíž neuvádí, že jde tu o zloděje a lupiče nepostiženého, ale pojem nároku je zde přesněji vymezen. Je patrné, že nárokem nazývá se zde žaloba o zlodějství mezi sedláky usedlými na půdě duchovního ústavu navzájem. V této spojitosti vyskytá se nárok i na jiných místech pramenů⁴ a značí pak vůbec *accusatio*,⁵ žalobu, která se všeobecně, o b e c n ý m n á z v e m, jmenuje nárokem.⁶

Na těchto místech značí tudíž výraz nárok zcela jasně procesní řízení proti pachatelům určitých trestných činů. Odkud jest tento český vulgární název? Není o tom sporu, že pochází od kmene *nařknouti* a *nárek* a odpovídá moderním výrazu obvinění, *nařknutí* z určitého trestného činu. Není pochyby z dokladů uvedených, že bylo použito tohoto výrazu v určitém technickém smyslu omezeném na určité případy obvinění — *nářku*. Termín nárok se ustálil v tomto smyslu právě tak, jako jiné stručně používané výrazy v našich pramenech, jak budeme mít příležitost ještě upozorniti. Neboť nárok právě v souvislosti s těmito technickými výrazy je uváděn a používán.

Že výraz nárok značí obvinění ve smyslu vznesení obžaloby před soud, dokazuje velmi jasně listina moravská. Práví se v ní: »*si de Narok fiet questio, illa causa tractetur coram illius ville procuratore . . .*«⁷ Zároveň z této zprávy je nám patrné o povaze tohoto sporu. V tomto případě nejde o spor před

¹) C. B., II., 230–231 (1222). *Si autem fur vel predo manifeste in ipso actu deprehenditur, bona furis fraatribus remaneant et ipsi secundum consuetudinem terre a nostris iudicibus puniantur. Si vero narok, quod latine vocatur accusatio, furum vel nocturnorum predonum super eorum homines evenerit, iudicio astent curie secundum morem terre . . .* Regesta II., 1161, č. 2644 (1236).

²) Toto rozdílné pojmání zná také právo německé. Proti *ligare* nebo *capere* přistiženého zloděje klade *inculpare* nebo *accusare* zloděje nepřistiženého. Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte*, II., 485.

³) C. B., II., 326, č. 323 (1228).

⁴) Regesta, I., 382, č. 813 (1233). *Si fuerit id, quod dicitur, narok, sive zvod atque hlava inter homines abbatis . . .*

⁵) Regesta, I., 384, č. 817 (1233) . . . *ejus accusationis, quae narok appellatur. C. M., III., 158, č. 185 (1252) naroch, quod accusatio vocatur . . .*

⁶) Regesta, I., 402, č. 860 (1234) . . . *ab accusatione, quae vulgo narok dicitur.*

⁷) C. M., II., 269–270, č. 247 (1234).

soudem královským nebo před jiným soudem veřejným, nýbrž před soudem církevního ústavu, jemuž poskytnuta byla soudní imunita.

Velmi stručně vyjadřování našich památek ze 13. století vyžaduje vždy podrobného výkladu. Neboť slova tu použitá, zvláště různé termíny v různé souvislosti mohou mít různý význam. Je tomu tak i s naším výrazem nárok. Spisovatelé oněch listin a památek ze 13. století mysleli, spisující latinské památky, česky a ovšem právě proto mohli v různém významu použití týchž slov. Je tudíž nutno dříve než se obrátíme k otázce, jaké to bylo procesní řízení, zvané nárok, vysvětliti ještě tyto další významy tohoto slova.

Ve zvláštním významu je použito výrazu nárok ve falsu z XIII. století. Stylisace, které zde bylo použito, nedává plného smyslu a nastalo zde snad zkrácení plného textu tím, že některé části byly vynečány a proto se zde může mluvit o případu, bude-li kdo přistižen při nároku¹ nebo při svodu. Friedrich datuje tuto listinu na konec stol. XIII. a není jí ani z toho důvodu možno použití k výkladu listin pravých, které jí předcházejí.

V těchže listinách 13. století však setkáváme se s výrazem nárok ještě v jiném smyslu. Neboť o nároku mluví se tu jako *acquisitio*, *donatio* nebo o *exactio sive inquietatio*.² Není nesnadno usouditi, že nárokem se zde zvaly také dávky, placené při řízení nároku, a že tudíž tento název byl přesunut z původního významu na význam přenesený.³ Že není tento zjev opětně nějakou zvláštností jen pro tento případ, o tom poučují nás samy zprávy o nároku.

V řadě listin původu moravského na místě tohoto významu nároku jako určité dávky vyskytá se jen termín latinský »*pro fure*«. ⁴ Že tu jde vlastně o totéž, oč jde v uvedeném výrazu nárok, patrné je z toho, že vyjádření *pro fure* je spojováno jako nárok s výrazy *pro capite* a *pro svod*.⁵ Spíše by ovšem

¹) C. B., II., 380, č. 359. *Si quis de hominibus eiusdem ecclesie in furto, vel homicidio, vel narok, vel swod, vel quodcunque alio crimine deprehensus fuerit, ita quod causam suam excusare non valuerit, per iudices condempnatus, quod meruit, paciatur. Zdá se, že zde nelze dovozovati takových důsledků, o jaké pokusil se Hanel, *Pocta Randova*, 145, p. 54, který ovšem tuto listinu pokládal za pravou.*

²) Srov. k tomu C. B., II., 38., č. 42 (1240), 87, č. 90 (1211), 201, č. 216 (1221), 236, č. 244 (1222), 329, č. 324 (1229); Regesta, I., č. 752 (1229), II., 2, č. 2, (1253), 89, 230 (1259), 132, č. 345 (1262), č. 762 (1271).

³) C. B., I., 289, č. 317 (1187) . . . *ut omnis acquisitio, que provenire solet in istis, narok et quod vulgo glaua dicitur . . .* Regesta, I., č. 813 (1233). *Si fuerit id, quod dicitur, narok, sive zvod atque hlava inter homines abbatis, solutio, quae inde provenit, cedat ecclesiae memorate.*

⁴) Je tomu tak, C. B., II., č. 59, str. 53, C. M., II., č. 249, 327, III., č. 185, 234, IV., č. 99, 246, V., č. 14, str. 288 a j.

⁵) Vaněček, I. c. 41, snažil se odvoditi, že snad tu šlo o nějakou provinciální pokutu moravskou. Zdá se však, že jeho názor je mylný. Neboť na Moravě v těchže listinách je zpravidla připojován také doplněk jednající speciálně o zloději a tu je patrné,

mohl tento výraz ještě znamenati, že jsou v něm zahrnuty i jiné případy stíhání zloděje, nahoře uvedené.

Je právě zajímavé také, že výraz nárok vyskytá se v těchto listinách 13. stol. ve spojení s českými výrazy dalšími pravidelně s výrazem svod a hlava,¹ po případě ještě s jinými výrazy českými i latinskými, označujícími velmi zřejmě určité dávky plněné úředníkům nebo panovníkovi,² jak jsme se o tom zmínili.

Spojení nároku s výrazy hlava a svod dávají tušiti, že jde tu o právní zřízení buď podobné nebo téhož druhu. A proto musíme se i o významu těchto výrazů zmíniti, ač ovšem jde nám o osvětlení jejich jen v souvislosti s nárokem. O hlavě měli jsme příležitost psáti jinde. Šlo nám především ovšem v oné souvislosti jen o zemské právo.³ Hlavou nazývá se, jak jsme ukázali, sám trestný čin, totiž trestný čin, jehož skutková podstata spočívá v usmrcení člověka.⁴ O tom z pramenů není možno vůbec pochybovati. Hlavou nazývá se však také žaloba, kterou vznáší příbuzný usmrceného proti pachatelí. O tom také nelze pochybovati,⁵ a jde zde tudíž o spor, který se vyřizoval před řádnými soudy. V pramenech však našich vyskytá se ještě řada zpráv, v nichž hlavou nazývá se určitá dávka placená moci veřejné, panovníkovi nebo úředníkům. A pokud jde o tento výraz a jeho význam, je v literatuře opět řada mínění.⁶ Většina z nich pokládá název hlava za název označující výhradně kolektivní že na Moravě byla stejná pravidla o zloději chyceném a usvědčeném jako v zemi české. Bylo-li tu stejné řízení, jak patrno je i ze statut, pak ovšem byla i stejná pravidla pro vybírání dávek při těchto řízeních.

¹) Je tomu tak již v listině r. 1187, C. B., I., č. 317, II., č. 42, č. 90, č. 216, 217, č. 244, č. 286, č. 323, 324, 333, Regesta, I., č. 813, č. 842, č. 952, č. 1213, 1214, 1235; Regesta, II., č. 2, č. 230, č. 416, č. 345, č. 762. Srov. k tomu Vaněček, Studie o imunitě, str. 30 násl.

²) V souvislosti této viz C. B., II., č. 216, 217, omnem exactionem sive inquietationem, venditionem, naroch, zuod, hlava, wrez, collectas generales, edificationes, castorum, fossata, preseca, proud, narez et ommia alia gravamina. Srov. C. B., II., č. 323, 324, Regesta, I., č. 810, č. 842, č. 952, č. 1213, 1214, 1235, Regesta, II., č. 2, č. 230, č. 416. Jiným příkladem jest listina C. M., II., č. 248, kde poměr nároku a svodu je vyjádřen.

³) Ve studii Usmrcení člověka v zemském právu českém (1927).

⁴) Usmrcení člověka, str. 3. Užíváme výrazu usmrcení člověka jako výrazu širšího, zahrnujícího v sobě užší význam zabítí i vraždy v dnešním smyslu. Proto se právě výrazů zabítí a vražda dříve v našem právu užívalo promíšeně, dnes však jsou to pojmy velmi přesně vyhraněné; jest lépe užiti dnešního výrazu nadřazeného oběma uvedeným pojmy, jehož se dnes vědecky v moderní nauce trestního práva všeobecně užívá.

⁵) C. B., II., 282, č. 286 (1226) causa, que appellatur hlava...

⁶) Vaněček, Studie o imunitě, str. 33—34 str. shrnul tyto názory a upozornil na to, že literatura vychází od mínění Palackého a Jirečkova a klade důraz na kolektivní odpovědnost za hlavu, t. j. za usmrcení člověka a nazývá tuto kolektivní odpovědnost také hlavou. Vaněček upozornil stručně na to (str. 39—40), což ovšem zdůraznili jsme již dříve v uvedené své studii, že hlavou míněna je veřejnoprávní pokuta individuální, která byla rozdílnou od pokuty kolektivní.

odpovědnost určitých obyvatel za usmrcení člověka, spáchané v určitém území, nebyli pachatel objeven. Měli jsme příležitost ukázati, že hlavou nazývala se především individuální pokuta veřejná, t. j. částka, která platila se při projednávaném procesu před řádnými soudy panovníkovi po př. jeho úředníkům. V tuto hlavu byly pojaty všechny poplatky v úhrnnosti, které při tomto řízení se platily a ovšem i pokuta, která se moci veřejné platila vlastně pro porušení zemského míru.¹ V zemích našich existovala také kolektivní odpovědnost vesnic a území, kde se usmrcení člověka stalo, ale pro tuto kolektivní odpovědnost se pojmenování hlava nevyskytuje, ač výraz hlava byl dosud pokládán za označení právě této kolektivní odpovědnosti.

Nárok je uváděn dále velmi často a pravidelně v souvislosti se svodem. Zdá se, že v našich památkách je bližší souvislost mezi svodem a nárokem naznačena opět jemným vyjadřováním pramenů. Neboť pramenné zprávy spojují název nárok a svod spojkami, na př. sive de naroch, sive de svode,² narok sive svod,³ narok, seu swode.⁴ Jinde výrazy tyto prostě stojí vedle sebe.⁵ Stejně tak je tomu s výrazy pro fure a svod, kde často opakuje se formule pro fure vel pro svod.⁶

My víme, že svod bylo jedním z řízení proti zlodějům a lupičům a že tudíž vnitřně nárok se svodem souvisel, neboť byly to jen dva způsoby téhož řízení. Svodem nenazývalo se však jen ono řízení směřující k vypátrání zloděje, nýbrž svodem nazývaly se i ony dávky, které, jak jsme viděli, byly při svodu placeny.⁷ A právě v tomto významu jsou nárok a svod velmi často uváděny. Zároveň je opět potvrzen obyčej užívání těchto slov v různém významu pro procesní řízení i pro dávky, které při tomto řízení byly placeny.

Výrazu nárok v témže smyslu jako v imunitních listinách 13. století užívá se ve Statutech Konrada Oty. I zde nárokem nazývá se řízení proti nepřistíženému zloději na podkladě obvinění poškozeného. Plyne tak z ustanovení

¹) Usmrcení člověka, str. 74. Mínilo, že tu jde o pokutu při procesním projednávání sporu o hlavu, při němž moci veřejné dostávala se právě tato pokuta a straně procesní žádaná náhrada. Není jisto, zda se vybíraly pokuty, nebyli případ hlavy projednáván před soudem. Bylo tomu tak, byli-li pachatel přistížen a byl-li znám. Pak ovšem nastávalo vykonání hrdelního trestu a konfiskace jmění a nikoli ukládání pokut.

²) C. B., II., 236, č. 244.

³) C. B., II., 329, č. 324 (1229). Ve falsu XIV. stol. č. 348, str. 357, id, quod dicitur narok sive svod a t que hlava... Regesta, I., č. 813.

⁴) Regesta, II., 89, č. 230 (1259).

⁵) Regesta, II., 132, č. 545, 306, č. 762.

⁶) Regesta, II., č. 59, 86 a j.

⁷) A proto se praví: ius quod datur... pro svod, C. B., II., č. 59, ius quod pro eo solvitur, quod dicitur svod C. M., II., č. 262 a p. v souvislosti s hlavou a nárokem. Srov. také Statuta Konrada Oty č. 10 (1222). Na souvislost mezi nárokem a svodem upozornil již Tomasek, Das d. Recht in Österreich, str. 10 násl.

článku 5. a rozdílu mezi článkem 3. a 4. a článkem 5. I jiné články¹ mluví výslovně o nároku jako o obvinění. Velmi přesné rozlišení mezi stíháním pachatele přistíženého a mezi t. zv. nárokem ve Statutech je velmi nápadné a přináší nám důležité zásady tohoto řízení, které doplňují zprávy z imunitních listin. Možno říci, že tato ustanovení jsou základem našeho poznání o nároku vůbec v našem českém právu.

Řízení, nárok zvané, hrálo ve 13. stol. velkou roli, jak patrně je ze zpráv našich pramenů, v nichž je výrazu nárok použito velmi často. Termín tento byl ustáleným.

Naskýtá se přirozeně otázka, jak a zda se tento termín objevuje v památkách pozdějších. Vyskýtá se ještě později ono řízení zvané nárok? Nebo je vystřídáno řízením jiným? Je možno, aby tento ustálený výraz zanikl beze stopy? Jaké jsou toho příčiny?

Ještě jiné a jiné otázky pro nás vznikají, zahloubáme-li se do odpovědí na otázky výše nadhozené.

Sledujme proto zprávy z dalších našich pramenů, zda a jak mluví o nároku. Jisto jest, že pozdějších zpráv ze 14. stol. o tomto předmětu si nepovšiml nikdo, leč snad bylo všeobecně vysloveno mínění, že nárok zanikl snad koncem 13., snad začátkem 14. stol. Není sporu o tom, že zprávy v imunitních listinách o nároku přestávají v uvedené době,² mizí úplně o nároku jakožto o veřejně právní dávce, která se při řízení, zvaném nárok, platila. Příčinou toho jest ovšem, že mění se poměr vrchnostenského soudnictví k soudnictví státnímu. Ale v tom by ještě nebylo důvodu, proč by tohoto řízení, nárokem zvaného, nemohlo býti použito jak na soudech vrchnostenských, tak i na soudech státních. Je tu jiná zřejmě příčina, která mění význam slova nárok v našich pramenech a pokusíme se právě příčinu tuto nalézt.

Na přelomu století 13. a 14. jsme u důležité právní památky, která jistě má pro české právo význam neobyčejný. Je to kniha Rožmberská. V knize Rožmberské je nám líčeno řízení před řádnými soudy a i tam, kde se mluví o řízení proti zloději a lupiči, mluví se všude o procesním řízení proti nim

¹) Čl. 9. Si aliquis... super se habuerit narok...

²) Za poslední zprávy o nároku jest pokládati Regesta II., č. 762 (1271), č. 1392 (1286). Zprávy: Regesta, IV., č. 289 (1336) a pak A. Č., XIV., 385 (1358) chápou nárok zcela v jiném smyslu. Zpráva prvá zní: ... ita ut nec Znoymam ... nec alias ad quecunque iudicia pro hereditatibus, possessionibus, debitis, culpis, criminibus eciam capitalibus siue que wlgariter narek dicuntur, aut causis aliis quibuslibet debeant ammodo euocari ... Druhá zpráva ukazuje ještě více na zcela jiný smysl, který byl nároku přikládán: Quibus eciam abbati et conuentui iudicia, utpote caput, quod wlgariter hlawa dicitur, nec non wlnera, furta, narok et narez et swada [!] inter homines prefati monasterii, cum pena infligenda delictis huiusmodi, ex certa sciencia reseruamus, et eis huiusmodi iudicia et quecunque alia, tam civilia quam criminalia, in homines monasterii predicti, quos nunc habent seu habebunt in posterum, de speciali gratia concedimus exercenda.

a řízení mimo soud, řízení proti pachatelům přistíženým a zjevným je zmíněno zde jen mimochodem, jak bylo upozorněno.

Pro nás je důležité: objevuje se také v knize Rožmberské výraz nárok? Jaký pojem se jím zde označuje? Dosud při výkladu nároku byla tato právní památka opomíjena jistě neprávem. Neboť v ní výraz nárok se velmi často vyskytl a je pro výklad řízení, nárokem zvané, velmi důležitým.

Především zmiňuje se o tomto výrazu čl. 209. ve vydání Brandlově, který praví o nároku: »Potom kak svědectvie věsti nebo pomocníky všech řečí, vin i všech nárokův zpraviti se.« Mluví se zde totiž o tom, že právě o uvedených věcech měla pojednati jedna z kapitol knihy Rožmberské, která však nám zachována nebyla. Z jejího nadpisu, který se nám v uvedené větě podává, však patrně, že slova »nárok« je použito ve smyslu obvinění v širším slova smyslu. A je tu tudíž použito výrazu nároku ve smyslu starší terminologie 13. století. V tomtéž článku je řeč o nároku v témže smyslu ještě jednou. Stejně tak bylo by vyložiti i nadpis kapitoly VIII. »Vrozličných nárocích, které právo,« neboť i zde rozumí se nárokem obvinění z různých trestných činů.

Ale výraz nárok vyskýtá se v knize Rožmberské ještě na jiných místech a v jiném významu. Článek 119. po př. čl. 122.,¹ 212., 226., 238. a 248. obsahují tento výraz. Nárok tu má jiný smysl. Je to patrně nejvíce z článku 226.² a z článku 248.³ Z těchto míst je zřejmo, že nárokem nazývá se trestný čin vůbec, z něhož se pohání nebo z něhož lze poháněti. Z činnosti procesní – nařikání – přenesen byl tu výraz nárok na samu trestnou činnost, pro níž bylo zahájiti právě procesní činnost. Zjev tento není zvláštností jen v tomto případě a není proti duchu naší právnické mluvy. Vzpomeňme jen na výraz hlava a na různý jeho význam. Kniha Rožmberská přece je však nápadna tímto rozšířením a zevšeobecněním významu nárok. Neboť před tím nárokem bylo zvané jen určité řízení právní proti zlodějům. Příčinu shledáváme právě v tom, že kniha Rožmberská je výrazem, jak bude ještě ukázáno, přelomu v dosavadním vývoji nároku. Je to její sporná část IV. ve vydání Brandlově, kterou pokládáme za důkaz právě vysloveného našeho tvrzení⁴ a budeme se jí tudíž ještě zabývat.

¹) V článku 122. u Brandla jest tekst, který se liší od textu Palackého a Jirečka. U Brandla je znění: »Když žalují na paníu z úroka« ... U Palackého a Jirečka čl. 210., je znění »Když žalují na paníu z nároka ... Zdá se, že je spíše přijmouti znění druhé, nikoli Brandlovo, ke kterému došel Brandl jen výkladem.

²) ... »učiněna mi škoda.« »Pověz kterým nárokem? na kterej dědině? který den učiněna? ...«

³) ... že mi se je škoda stala ot Mikše z Dolan plnem nebo výbojem nebo tieto nárokem ...

⁴) O této části knihy Rožmberské srov. Č. Č. M., XXXVI., 125 n. J i r e č e k, Právnický život v Čechách a na Moravě (1905), str. 73 n. M a r k o v, Příspěvky ke kritice textu a výkladu Rožmberské knihy, Sborník v. pr. a st., XXVIII. Č á d a, Skladba českých práv. knih, Brno 1928, str. 10 n.

Že nastala změna právě na počátku XIV. století, toho důkazem jsou nám i další naše právní památky a upozorníme stručně na ně.

Po knize Rožmberské Majestas Carolina a Řád práva zemského neuzívá více tohoto termínu nárok v tom smyslu jako dříve. Mluví tyto právní památky sice o stíhání krádeže a loupeže púhonom, jak jsme uvedli nahoře, ale právě pro toto stíhání krádeže a loupeže púhonom před soudem se více odborného termínu nárok neuzívá. Změna tato je skutečně opět napadna proti době předcházející a nutí nás k tomu, abychom se pokusili o odpovědi na otázky, které se nám vynořují při pátrání příčin těchto změn.

Tím ovšem není řečeno, že výraz nárok z naší právní terminologie vymizel počátkem 14. století. Zůstal, ale význam jeho se změnil, jak jsme poznali již z knihy Rožmberské. Sledujme několik dokladů tohoto vývoje.

I v knize Ondřej z Dubé užívá termínu nárok. Je tomu tak v § 36, kde se praví: »A o škody, bude-li právem ot něho nařčen, strach mě, když úrad k svědomí má, by púhonu neztratil . . .«. Zde tudíž užívá se výrazu v řízení civilněprávním podobného, jakého se užívalo při nároku. Potvrzuje to, že i zde v terminologii právní žil stále starý výraz — nařknouti někoho — ve smyslu obvinění někoho. A tento termín je znám i Všehrdovi, který ho užívá v téměř významu.¹ Právě však jako při jiných příležitostech, tak i zde nalézáme v mistrovském výkladu Všehrdově vysvětlení také tohoto výrazu. Byť by Všehrd byl vzdálen tak daleko od řízení, zvaného nárok, přece velmi pečlivě vykládá odborný a technický výraz nařknouti před soudy našimi. Vykládá v knize III., kap. 13., pr. postavení pohánějíciho a pohnaného v procesu praví: »přiházie se také zase, že pohánějíci z žádné svévolnosti ani z bujnosti, ale z núze a z potřebnosti k púhonu bývá pútištěn a při pohnaného častokrát nese, a což pohnanému příležie, to púvod častokrát činiti musí. Neb se mnoha a zhusta přiházie, že púvod ačkoli pohánie, však proto nenařieká pohnaného, než pohnanému se brání, když se jemu od něho moc, kúivda a bezpravie na jeho cti a statku, nebo na jeho spravedlnosti, svévolně, mocí a pýchem děje . . .«

V tomto názoru, v němž Všehrd upozorňuje, že úloha pohánějíciho a pohnaného často je obrácena, užito je výrazu nařikati pro obviňování, při němž vina pohnaného není zjevna, nýbrž musí se prokazovati od pohánějíciho. Zajisté že v tomto významu je uložen původní smyslu nároku jako obvinění, při němž pachatelství nařčeného není zjevné, nýbrž musí býti určitým procesním řízením prokazováno.

V téměř významu užívá se výrazu nařknouti i v zemských zřízeních českých 16. století. A je to zvláště článek, který nám tento výraz zanechal velmi jasně. Článek tento zní: »Jestli že by kdo úředníky menší nařekl, neb některého z nich, což by se úředních věcí dotýkalo, že by něco úkladného a ne-

¹) Na př. III., 8., pr . . . Item žalobníci nařčení . . .

věrně udělali neb udělal, proti právu, a toho by na ně neprovedl: má hrdlo ztratiti. Pakli by na ně dovedl, anebo na kterého jednoho z nich tuž pokutu má podstúpiti.«¹) A setkáme se s tímto výrazem ve smyslu obvinění v zemských zřízeních i jinde.

V pramenech ovšem termínu nařknouti užívá se zvláště při nařikání držby věcí movitých i nemovitých i později,² kdy nastupuje zpráva (evikce).³

V pramenech moravských vyskytá se výraz nárok ve smyslu obvinění i v 15. století.⁴

A není proti duchu našeho práva, když i nařčení cti, které bylo vykonáno mimo soud a nikoli procesním úkonem, nazývá se také nárokem nebo nářkem cti.⁵ Nárok cti se ovšem v tomto případě stává trestným činem. Při tomto trestném činu je právě úloha procesních stran obrácena a pohánějíci by byl pohnaným, kdyby se byl stal nárok cti procesním úkonem.⁶ V pozdějším nároku nebo nářku cti žije stále tentýž kmen jako dříve, ale v úplně jiném obsahu. Upozornili jsme již nahoře, v jakém poměru je nárok cti k obvinění z krádeže a loupeže v době pozdější.

Když jsme si objasnili termín nárok a jeho různý význam, vraťme se k tomu, že původně značí tento výraz určité procesní řízení.

O tom, jaké bylo toto řízení, nárok zvané, dovidáme se z našich pramenů velmi podrobně, třeba ovšem nebylo tu vše nesporno. A bude proto nutno, abychom se pokusili o výklad především pramenů.

Bylo řečeno, že nárok je původně řízení při stíhání krádeže a noční loupeže.

Dříve než jest povoleno toto řízení, je předepsáno, že má býti opověděna škoda. O tom předpisují především podrobně Statuta.⁷ Škodu způsobenou krádeží může opověděti jen ten, komu věc byla z držby odňata⁸ — tudíž poškozený a musí tuto ztrátu zároveň při opovědi dokazovati. Tento důkaz je uváděn ve Statutech výrazem — certum testimonium, o tom však, jakým způsobem má býti tento důkaz proveden, v čl. 5. není podrobnějších ustanovení. Lze však přece jen zjistiti způsob tohoto dokazování. Při krádeži tajné a v případě, že pachatel nebyl chycen, jde ovšem jen o provádění důkazu,

¹) Z. zř., 1500, čl. 435. (1492), 1549, H. 35.

²) Na př. Lib. cit., II., 326, č. 590. . . poněvadž Erazím o ten kuon nařkl Zajímáče a toho za Zajímáče nevyvedl a Sazema o tom nic neví, páni našli, že Sazema nemá Erazímovi k tomu púhonu odpovídati . . .

³) Na př. C. j., B. II., 2., 404.

⁴) A. Č., X., 304, č. LXVI. (1490).

⁵) Srov. mé pojednání: Urážka na cti v českém právu zemském ve sborníku Naše právo a stát, r. 1928, vyd. Všehrd.

⁶) Srov. k tomu, co jsme uvedli výše o púhonu z krádeže a loupeže.

⁷) Čl. 5. Srov. k této otázce Duřák, Dějiny Moravy, IX., 73 násl.

⁸) . . . sua bona amisisse . . .

že určitá movitá věc vlastníkovu byla z držby odňata. Že se tak stalo, mohou dotvrditi nejlépe jeho sousedé.¹⁾

Aniž bychom předbíhali v proudu svých zkoumání, musíme upozorniti, že o svědectví sousedů mluví i článek 7. Statut, neboť tu se zcela zřejmě prohlašuje: Nullus zoch aliquem accuset nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno ejus.²⁾ Předběžně však nerozhodujeme ovšem, že zde uvedené svědectví vztáhnouti jest na svědectví při opovědění škody vzniklé trestným činem, z něhož bude se poháněti.

Že při opovídání jde skutečně o svědectví sousedů, je však patrné ze znění statut samých, neboť vytykají se případy, kdy při opovědi, notifikaci není třeba »certum testimonium«. Jsou to případy vytčené rovněž v čl. 5. Statut. Toto »certum testimonium« musí býti provedeno se strany opovídajícího poškozeného, leč by se trestný čin, kterým stala se škoda na majetku opovídajícího, stal na cestě, v lese nebo na skrytém místě nebo některému cizinci — hostu. Z těchto všech případů zde vytčených plyne, že ve všech klade se důraz na okolnost, není-li možno poškozenému, aby opatřil si svědectví sousedů a známých, kteří by mu dosvědčili, že škoda se stala.

Zda v těchto případech opovědi vůbec odpadlo dotvrzování škody, nebo zda stačila snad přísaha poškozeného, o tom není ve Statutech opět zprávy. Snad by se však mohlo souditi, že je třeba přece jen přísahy poškozeného, že škoda mu byla způsobena. Dosvědčoval by to článek 24., ve kterém jde patrně o opovídání, nikoli o sám spor.³⁾

Svědectvím⁴⁾ sousedů prokazuje opovídající ovšem jen, že se mu stala škoda a nikoli, že škoda se stala od určité osoby, neboť při opovědi nedošlo

¹⁾ Srov. T o m a s c h e k, Das d. Recht, str. 8.

²⁾ Ve znění statut 1222, ve znění z r. 1229, 1237: Nullus zok aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno.

³⁾ Tento článek ve znění z r. 1222 je poněkud jiný než v dalších recensích z roku 1229, 1237. Jeho ustanovení vykládáme si takto: Bude-li kdo zabit na cestě, jednali se o osobu náležející šlechtici nebo soudci nebo villikovi, pak nastává veliký zmatek. Především má ten, kdo opovídá zabítí, přinést denáry, zlato, stříbro, t. j. jako opovědné. Ten kdo žaluje, nikoli jeho pán, má při opovídání přísahati, že se stala vražda. Tím ovšem není porušeno pravidlo, že má se očistovati při procesu z obvinění pohnaný, který z vraždy je pohnán. Ve znění z r. 1229 a z r. 1237 se předepisuje, že má přísahati při opovídání i ten, kdo žaluje i jeho pán. Že mluví se zde o denárech, ale také o »aurum et argentum«, lze si vysvětliti tím, že opovědné bylo dosti vysoké v těchto případech. Domněnka tato potvrzena jest i se srovnání, na př. ustanovení pozdějšího řádu zemského čl. 86. Když by kdo koho z hlavy oběšeného, statého, upáleného, nebo jenžto zšel bezprávně, chtěl pohoniti: nejprve tu hlavu má opověděti úředníkům Pražským, a dáti tři sta peněz opovědného. Srov. k tomu výklad B r a n d l ů v, Právník XII, 258.

⁴⁾ Šlo zde o skutečné svědectví, t. j. dosvědčování okolností, o nichž měly svědčící osoby vědomost z vlastní zkušenosti. Srov. k tomu B r u n n e r, Deutsche Rechtsgeschichte II., 393.

ještě ke jmenování určité osoby, která škodu učinila. Že skutečně tak tomu jest, plyne z dalšího vývoje opovědi, jak bude níže ukázáno.

Statuta ovšem předpisují opovídání i při jiných trestných činech. Vytykají je zvláště v případě zranění na cestě v čl. 14., ale i z jiných článků lze tušiti, že vlastně jde tu o opověd, třeba by se výslovně neuváděla.¹⁾

Patrné z toho, že na opověd škody klade se neobyčejný důraz, neboť má se nesporně zjistiti vzniklá škoda.²⁾ A opověd je velmi přesně odlišiti od samotného řízení před soudem.

Opověd děje se u soudu a sice úředníkům, kteří na soudě zasedají, t. j. soudci, kastellánovi a jiným, jak se praví v čl. 5. Které to osoby jsou, k tomu lze hledati vysvětlení v čl. 21., kde upozorňuje se na složení soudu.

Při opovídání ještě platily se určité poplatky, jichž výše ve Statutech uvedena není. Že však i podle Statut platilo se opovědné, o tom nás přesvědčuje ustanovení čl. 6., které bychom si nemohli vysvětliti, kdybychom právě opovědné nepředpokládali. Neboť zde se ustanovuje o případu, dostaví-li se k soudu někdo chudý, hodlaje žalovati o svou vlastní věc. Statuta zakazují, aby mu nebyl odnímán plášť, t. j. šat jeho.³⁾ Nevěděli bychom příčinu tohoto ustanovení, kdybychom nepředpokládali, že byly žalujícímu odnímány různé jeho věci v případě, že nemohl zaplatiti předepsané poplatky při opovídání.

Opověd zná ovšem i kniha Rožmberská, která předpisuje ji při plenu, výboji, loupeži, zlodějství, vzeti úroků a při čemž je voda a železo důkazními prostředky.⁴⁾ Kniha Rožmberská má o opovědi velmi hojná ustanovení a podrobně předpisuje, jak si má opovídající, kterým je vždy ovšem osoba poškozená, počínati. Proti ustanovením Statut však zde není žádné zmínky, že opovídající musí škodu prokazovati. Jediné žena, opovídající své podávení, přináší zedraný šlojif a krvavá roucha⁵⁾ a vždy opovídá sama a nikoli prostřednictvím posla,⁶⁾ jak může učiniti jiný opovídající.

Kniha Rožmberská však proti Statutům obsahuje nová ustanovení o ohledání komorníkem.⁷⁾ A právě toto ohledání činilo bezpředmětným dokazování, že se škoda mu stala, neboť komorník měl se sám přesvědčiti o škodě, která byla způsobena a která byla opovídána.⁸⁾

¹⁾ Tak je tomu v čl. 24. z r. 1222, jehož slova vztahují se patrně na opověd, jak bylo řečeno.

²⁾ Srov. H a n e l, K otázce o recepci práva německého v českém právu zemském, Pocta Randova, str. 142.

³⁾ Srov. T o m a s c h e k, Das d. Recht, str. 7.

⁴⁾ Čl. 210 a násl.

⁵⁾ Čl. 228.

⁶⁾ Čl. 225.

⁷⁾ Čl. 238 násl.

⁸⁾ Čl. 238.

Kniha Rožmberská nejen předpisuje určité lhůty, v nichž opovídání musí být provedeno,¹ nýbrž obsahuje i přesnou formu, která musí být zachována.² Vysloveno tu pravidlo, že opovídající, ať osobně nebo poslem, nesmí při opovědi jmenovat osobu, kterou hodlá pohnati, že škodu způsobila. Jmenovali opovídac jménem toho, kdo mu škodu udánlivě způsobil, pak ovšem nastávalo zcela nové řízení. Neboť úřad posílal oznámenému obviněnému zprávu, že je obviněn ze zlodějství a žádal zároveň, aby se, bude-li chtít, očistil z obúzstva.³ Obúzstvem slulo tudíž obvinění proti určité osobě, která byla jmenována soudou výslovně při opovídání škody. Příčinou tohoto zvláštního řízení jest, že byl »ještě čas jistě vynítí.« T. j. opovídající mohl, věděl-li bezpečně o osobě, kterou pokládal za pachatele, pátrati po své ukradené věci a mohl se věci sám uchopiti, ujmouti. Neučinil-li tak a oznámil-li osobu, kterou prohlásil za pachatele ihned úřadu, pak ovšem musel se podrobiti řízení, v němž obviněný mohl se očišťovati⁴ a opovídající musel se souditi o šiji.

Uvedli jsme, že při opovědi platily se poplatky, které ve Statutech výslovně vytčeny nejsou. Kniha Rožmberská tuto domněnku potvrzuje, neboť za její doby jsou již přesně poplatky při opovědi předepsány.⁵ A právě zřetel k tomu usoudili jsme i na poplatky v době Statut a ovšem tím způsobem pak vysvětlili jsme článek 6. Statut.

Sledujme opověď škody ještě dále ve vývoji.

Majestas Carolina zná opověď při krádeži a loupeži při soudním řízení a je to opověď téhož druhu, jak byla vytčena v knize Rožmberské.⁶ Zná však dosvědčování sousedů o škodě při ohledávání, nikoli při sporu samém, ovšem jen při vybíjení domů. Stane-li se násilí a je-li vybíjen dům, pak mají se svolati sousedé a tito sousedé mají dosvědčovati škodu při ohledávání.⁷

O tomto svědectví sousedů mluví i Řád práva zemského při ohledání škody z násilí nočního. Jde tu tudíž o týž trestný čin jako v M. C., přece právě, že jde zde rovněž o trestnou činnost, která stala se v noci za okolností tajných, podobně jako se uvádí při nepřistíženém zloději ve Statutech, nutno se o tomto svědectví zmíniti. Řád práva zemského shoduje se tu tudíž s M. C.⁸

¹) Viz čl. 219. Právo opovědět... ot toho dne, jakož se škoda stala do dvou nedělí...

²) Na př. v čl. 226.

³) Čl. 226. a 227.

⁴) Čl. 227. Chtěl-li by se zpravit obúzstva, opovídac musil by se souditi o šiju, že tak nemůdře opovíedal.

⁵) Čl. 215.

⁶) M. C., čl. C. II.

⁷) M. C., čl. C. V.

⁸) Čl. 51., 52.

Ačkoliv se o ohledávání a o osvědčování škod zmiňuje také Ondřej z Dubé,¹ přece nevěnuje mu takové pozornosti jako Všeherd, který vypisuje podrobně ohledání škod i svědectví sousedů při tomto ohledávání.²

Předpisy a zprávy Statut Konráda Oty jsou tudíž potvrzeny i dalším vývojem.

Při opovídání škody, vplynuvší z krádeže, Statuta však předpisují ještě další podrobnosti. Neboť mají v článku 13. výslovné ustanovení, že při ztrátě věci nepatrných nemá být škoda opovídána vůbec. Jako příklad věci nepatrné je uvedeno ukradení pláště,³ a příkladem je vytčen rozdíl mezi věcí nepatrnou a věcí velkou: má být oznamována krádež vola nebo dobytčete.⁴ Liší se tudíž, jak bylo nahoře uvedeno, mezi krádeží věcí velké ceny a krádeží věcí nepatrných.

Výklad tohoto článku nepůsobí tudíž žádných obtíží. Jinak je tomu s výkladem čl. 11., který sice předchází, jehož ustanovení však souvisí přímo s čl. 13.

Tu jako věci větší, které byly ukradeny, jsou vytčeny příkladem koně, voly, krávy a věci tohoto druhu.⁵ Ale i v tomto případě, je-li žalováno o krádež větších věcí, je ponecháno úvaze těch, jimž je dána pravomoc, aby uvážili utrpěnou škodu a podle toho připustili žalobce ke stíhání ukradené věci před soudem. Ani v tomto výkladu tudíž nevzbuzuje článek pochybnosti. Přece však svou nejasnou stylisací klade nám řadu otázek a ustanovení jeho vyžadují tudíž výkladu. Především jeho stylisace: »quantitas damni aestimetur sub certa fide et sacramento eorum, quibus jurisdictio est commissa«, vyžaduje vysvětlení. Kdo je tu míněn? Míněn zde může být jednak soud knížecí, jednak soud těch, kterým byla jurisdikce propůjčena imunitou.

Důležité toto ustanovení souvisí s jiným neméně význačným, které vyskytá se jen v jedné recensí Statut z r. 1237, v čl. 13.⁶ V případě, že se jedná o krádež nepatrných věcí, a sice krádež kozy nebo ovce nebo věci podobného druhu, je připuštěn t. zv. slubní soud. O tom, co to je slubní soud, bylo vysloveno mnoho různých mínění.⁷ Nejpravděpodobnějším je mínění, že se zde jedná o rozhodčí soud, který sporné strany mezi sebou mohly si zřídit

¹) Čl. 18.

²) Kn., III., 24.

³) Si subtrahuntur aliqua res, pallium aut aliquid tale...

⁴) sed si bos vel jumentum subtrahitur, curiae notificetur.

⁵) Si quis equum vel equos, boves vel vaccas vel aliqua majora subtraxerit...

⁶) C. j., B. I., 70.

⁷) Palacký, Děj., II., 1., str. 34, vykládá slubní soud jako druh soudu porotního, kde jeho členové museli slíbiti, že budou souditi dle pravdy. Jireček, Über Eigenthumsverletzungen, 4, mluví o soudu slubním jako o soudu lidovém, v článku O soudech župních neboli cudách, str. 5, jako o soudu rodinném. Tomaschek, D. Recht, souhlasí s výkladem, že se zde jedná o iudicium arbitrium.

v případech krádeže nepatrných věcí, při nichž právě nebyla předepsána opověď.

Při nároku z krádeže a loupeže bylo tudíž omezení dosti značné, pokud jde o volnost pohánění pachatele, způsobené povinností opovídací a zároveň ovšem nutností, aby při opovídací škoda byla prokázána. A proto ovšem muselo být zdůrazněno právě při plenu výbojem a při hrdosti, že pohánějící má plnou volnost pohánění a jmenovati kohokoli pachatelem bez omezení (v čl. 19.). Čelí tu tento předpis asi proti omezení pŕihonu na krádež podle ceny ukradeného předmětu a také proti omezení, které bylo při krádeži, že pohánějící musí mít svědky při opovídací.¹ Dodatek pak tohoto článku »... et antiquae consuetudines servantur« vztahuje se na to, že i při změněném právu o opovídací škody zůstávalo další řízení nároku nedotčeno.

Po opovězení škody a po jejím ohledání nastával v době pozdější pŕihon. Plyne tak z ustanovení knihy Rožmberské,² ale zvláště z předpisů M. C., čl. CII., Řádu práva zemského čl. 43., 44., 52., 53. a j. Tak tomu bylo tudíž v době pozdější. Není pochyby o tom, že opovídací škodu a pohánějící jsou v této době osoby totožné.

Tážeme se nyní, jak byla tato otázka upravena v době, kdy v pramenech našich mluví se o nároku. Komu náleželo, aby staral se dále o stíhání ukradené a uloupené věci? Škoda byla ohlášena, o tom není z pramenů pochybnosti; byla ohlášena od toho, komu byla věc odňata, o tom rovněž není pochybnosti; úřad o škodě se dozvěděl, jde nyní o otázku, kdo dal podnět k tomu, aby pachatel byl stíhán. Především musel být pachatel jmenován a určeno, kdo má být před soud poháněn. Kdo jmenoval zde pachatele a kdo žádal, aby pachatel byl poháněn?

Usilujíce o osvětlení nejasnosti, která se v pramenech našich o tom vyskytá sledujeme opětně zprávy pramenů.

Ve zprávě z r. 1228 vyskytá se výraz: *si... aliquis in villis... ab aliquo pro latrocinio incusetur, quod boemice narok vocatur.*³ Zde se tudíž prostě uvádí, že kdykoliv kdo koho nařkne z loupeže, jde při tom o řízení, které nazývá se česky nárok. Vytknutí osoby, která je uváděna jako nařikatel, je ovšem velmi všeobecné, takže není možno z této zprávy přesně určit, zda jde tu o osobu poškozenou, neb zda se jedná o osobu třetí, která nenesla krádeži neb loupeži škody. Možno však konstatovati, že nárokem je tu řízení procesní a že nejedná se o řízení, v němž by vystupovaly některé orgány

¹) Brandl, I. c. 254, Novotný, I., 3, 55. — Brandl vykládá podobně tento článek tak, že výboj je útok na dŕm a vyloupení nabytku zvláště noční dobou a hrdost značí vůbec násilí. Brandl ovšem vykládá jinak čl. 5.

²) Z čl. 222., 223. a j. V knize Rožmberské popisuje se tento pŕihon podrobně v čl. 154. násl., a zvl. v čl. 156. u srovnání s čl. 210. násl. je poměr mezi opovědí a pŕihonem patrný.

³) C. B., II., 326, č. 323 (1228).

veřejné z moci úřední. Ještě lépe o této povaze nároku svědčí jiná zpráva, která praví: »si fuerit id, quod dicitur narok... inter homines abbatis solutio, que inde provenit, cedat ecclesie memorate...«¹ Neboť zde je to řízení mezi poddanými kláštera navzájem. A totéž dosvědčuje i zpráva uvedená výše, kde se výslovně mluví, že o nárok jedná se mezi stranami ve sporu.²

V pramenech 13. století vyskytá se na jiných místech pojmenování pro toho, kdo se účastní v obžalobě z krádeže — *accusator*. Je tomu tak v privilegii z r. 1222,³ ale název tento vyskytá se i jinde.⁴ Ale tento výraz uvádí se i v samotných Statutech v článku 11.⁵

Jak bylo uvedeno, nárok sám nazývá se pak *accusatio furum vel nocturnorum predonum*.⁶

Termín *accusare* nebo *incusare* je ve Statutech na jiných místech (čl. 19.) použit nesporně ve významu obžalovati od poškozeného jeho žalobou před soudem.

Velmi jasně v tomto smyslu je použito tohoto výrazu i v M. C., v článku CII., kde mluví se »de accusationibus civilibus spolio, rapina et furto.« Je tu jasno, že *accusatio* je použito pro označení sporu civilního v tehdejší smyslu.

V našich pramenech však vyskytá se ještě jiný výraz, kterého je použito ve spojitosti s řízením nároku. Je to termín, který pro nás má zvláštní zajímavost, neboť na něm zakládáme další své výklady a závěry; je to výraz, označující stranu pohánějící v nároku: *adversarius*. Tento výraz vyskytá se v pramenech našich dosti často, právě aby označila se jím strana, která v nároku zvítězila jako strana pohánějící. Možno ho sledovati od prvých zmínek o obžalování zloděje i při zmínkách o nároku.⁷

V tomto výrazu a zvláště ze spojení, v němž se v pramenech vyskytá, plyne, že se jedná o osobu, která je protivníkem ve sporu, které v případě, že obžalovaný podlehne, má se poskytnouti také náhrada, aby se jí dosti učinilo. Kdyby tu šlo o osobu, která by byla odlišnou od pohánějícího, pak ovšem nebylo by dosti jasno, proč má se této osobě dostati náhrady (*satis-*

¹) Regesta, I., č. 813 (1233).

²) C. M., II., 269—270, č. 247 (1234) ... et si de Narok fiet questio, illa causa tractetur coram illius ville procuratore, quem procurator hospitalis ibi constituerit...

³) C. B., II., 211, č. 227 (1222)

⁴) C. B., II., 411, ve falsu 13. stol.

⁵) ... et secundum hoc accusatores admittantur...

⁶) C. B., II., č. 239 (1222).

⁷) C. B., II., 103 (1213), 105 (1213), č. 239 (1222). Si vero narok, quod latine vocatur *accusatio, furum vel nocturnorum predonum super eorum homines evenerit, iudicio astant curie secundum morem terre, in nullo nostre celsitudini nec nostris quoad aliquam utilitatem responsuri, set omnis culpe satisfactio cedat in usum fratrum, et tamen homines, si rei fuerint comprobati, adversariis satisfaciant. C. B., II., 411, ve falsu 13. stol. Regesta, II., č. 2644 (1236), I., č. 1313 (1252), II., č. 92 (1256); č. 743 (1271).*

facere) za škodu, kterou právě utrpěl jen okradený. Kdyby jednalo se zde o osobu třetí, pak ovšem by bylo další otázkou, proč dostává se jí náhrady.

Názor tento je potvrzen i zprávami pramenů, které přímo vysvětlují výraz *adversarius*. Neboť připojují k tomuto výrazu ještě další, který je vysvětlením prvního. *Adversarius* je zde zván *offensus*, t. j. ten, komu bylo trestným činem ublíženo.¹

Že ovšem výrazem *adversarius* je míněna procesní strana a nikoli snad osoba třetí, která by byla osobou poškozenou, která by se účastnila jen jako účastník v procesu, je opět potvrzeno v dalších našich právních památkách.

Výraz tento vyskytá se pro označení procesní strany právě ve sporu o krádež a loupež v M. C., v článku CII., ale vyskytá se také i v řádu práva zemského v latinském překladu.² Je vidno z těchto dokladů, že termín tento byl ustáleným v mluvě soudní. Je však také patrné, že starý proces hleděl na sporné strany skutečně jako na strany vzájemně zápolící a zápasící a v tomto zápase vystupoval jako rozhodčí.

Je přirozeno, že se musíme rovněž otázati, jak zněl tento výraz současně česky. Byl zde rovněž výraz, který označoval ustáleně totéž co výraz *adversarius*? I na to nalézáme odpověď v pramenech. V knize Rožmberské na mnohých místech mluví se o procesních stranách jako o soupeřích.³ I v tomto výrazu ozývá se starý názor na spor mezi stranami před soudem, třeba by se jednalo o spory civilněprávní.

Tak zněl patrně tudíž výraz *adversarius* v době knihy Rožmberské. Vtírá se nám otázka, jak zněl tento procesní výraz v době Statut Konráda Oty. A tu jsme u velmi sporného výrazu, který se právě ve Statutech vyskytá a který byl velmi různě, jak uvedeno, vykládán, je to výraz, vyskytající se v čl. 7. a znějící sok či zoch.⁴ Jde tu ovšem nejen o otázku, co výraz tento značí, nýbrž také, zda celý článek 7. a jeho obsah náleží k řízení, které nazývá se nárokem.

Dříve, než věnujeme se těmto otázkám, přihlédneme, zda v současných nebo i pozdějších nejsou doklady pro vysvětlení procesního řízení proti obviněným zlodějům a lupičům.

Všimněme si tu některých památek městského práva v našich zemích, pokud jsou v nich uvedeny zprávy o procesním postupu. Právo toto bylo po této stránce velmi pokročilé a zanechalo nám podrobné předpisy o stíhání

¹) C. M., II., 376, č. 327 (1240), III., 215, č. 234 (1256) ... nisi in eo reus, quod debet, satisfaciat adversario et offenso.

²) V čl. 56., 58.

³) Na př. v čl. 244., 252., 260.

⁴) Tento článek ve znění z r. 1222 zní: Nullus zoch aliquem accuset nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno ejus; et si fuerit zoch convictus testimonio fori communis, lapidetur. Ve znění z r. 1229 a 1237 jest vyčteno jen: nisi sub testimonio constet de damno.

pachatelů v městech. Proč se nám ovšem v městském právu uchovalo dost těchto předpisů, je najeově. Snad přinese rozbor i těchto předpisů určitý prospěch našemu zkoumání.

Zajímavý způsob, jakým byl usvědčován pachatel, vidíme v právu brněnském z r. 1243. Jde tu ovšem o žalobu z umrcení člověka a z vybití domu a ovšem i z jiného trestného činu podobného druhu. Pohánějící má především sám druhý přísahati před soudem, že pohání nikoli z nenávisťi nebo z nepřátelství, nýbrž jediné z viny pachatelovy. Neučiní-li toho, ztrácí svoji žalobu. Poháněný v případě kladném očistuje se sám sedmý. Očistí-li se, je volný soudu i původu. Neočistí-li se, propadá hrdlem nebo, nalezne-li u soudu milost, může se vykoupiti.¹

Vidíme tu základní pravidlo: Pohánějící přísahá sice, že nepodává žalobu z jiného důvodu než z viny pachatelovy, ale obviněný se především očistuje a na očistění jeho záleží výsledek sporu.

Právo jihlavské z r. 1249 předpisuje, pokud jde o usvědčování zloděje, velmi přesný postup. Bude-li kdo obžalován z plenu nebo z krádeže (de spolio vel de furto) a nebude-li ničeho u něho z ukradených věcí nalezeno, pak může se očistiti sám svou přísahou. Bude-li obžalován z krádeže po druhé, očistuje se sám třetí, po třetí, sám čtvrtý, po čtvrté podléhá důkazu, prováděnému žalujícím samotným.² V tomto právu tudíž uplatňuje se provádění důkazu se strany pohánějícího jen v jistém případě, opakuje-li se žaloba na pohnaného po několikáté.

Právo německobrodské z r. 1278, pokud jde o usvědčování obžalovaného zloděje, vychází již z jiných zásad. Neboť praví, že bude-li kdo obžalován žalobou a žalobník by nechtěl obžalovaného usvědčiti a ani na hrdle obžalovaného nebylo by nic uvázáno, co by ho usvědčovalo, tudíž patrně ukradená věc, pak ovšem, bude-li pohnaný takto prostou žalobou poháněn po prvé, může se očistiti jen svou rukou, po druhé stejným způsobem obžalovaný očistuje se sám třetí, po třetí očistuje se sám sedmý, po čtvrté obžalovaný ihned podléhá odsouzení.³

V tomto právu neukládá se tudíž důkaz pohánějícímu, přece se mu dává na vůli, chce-li důkaz prováděti či nikoli. Nechce-li ho provést, pak jest na pohnaném, aby se očistoval.

Velmi důležité ustanovení má městské právo pražské z r. 1287. Byl-li kdo obžalován nebo obviněn (*accusatus vel infamatus*), pak dovoleno je očistění obžalovanému nebo obviněnému, při čemž soudci se zavazují, že obžalovanému nebo obviněnému oznámí toho, kdo ho obžaloval nebo ob-

¹) C. j., B. I., 73, čl. 2.

²) C. j., B. I., 99, čl. XXX. Čelakovský, Codex, II., 19. Tomaschek, Deutsches Recht in Österreich (1859), str. 240—241.

³) Čelakovský, Codex II., 64, srov. čes. překlad 75.

vinil. Nejdůležitější je závěr těchto předpisů: »ac si se expurgaverit prout decet, infamator vel accusator eadem (poena) puniatur, quam accusatus vel infamatus subire debuerat, si per expurgationem suam condignam innocentiam non probasset.«¹

Je tu tudíž vysloveno velmi přesně, že podaří-li se obžalovanému nebo obviněnému se očistiti, pak obžalobce a obviňovatel trpí též trest, který by byl trpěl obžalovaný nebo obviněný, kdyby se mu nebyl podařil důkaz očisty. Jednalo-li se tudíž o trest smrti, pak měl trpěti trest smrti.

V knize Janově je přijata zásada, že obžalovaný dosud dobré pověsti, u kterého nebyla nalezena uloupená nebo ukradená věc, je bližším ke provedení důkazu než žalobce.²

A tato zásada se pak vyskytá i v dalších našich právních památkách městského práva.³

V městském právu našem je tudíž ještě zachováno pravidlo, že obviňovatel, který podlehl v procesu proto, že obviněnému podařilo se dokázati svou nevinu, podstupuje někdy rovněž trest, který by byl podstoupil obviněný, kdyby se byl neočistil. Byla tato zásada zvláštností jen městského práva českého? Zajisté, že tak nelze tvrditi.

Neboť bylo to zásadou t. zv. akkusačního řízení středověkého v procesu římskokanoničském, že žalobce, když nebyla prokázána vina obžalovaného, musel trpěti trest odvety (poena talionis). Zásada tato byla přijata z práva římského a zajisté že směřovala k tomu, aby zabránilo se lehkomyslnému obžalování se strany soukromých žalobců.⁴

Nalézáme pak zřejmě případy trestu obviňovatele i z jiných práv z památek současných,⁵ ale zásada tato zůstala u nás zachována i později při různých trestných činech, jak jsme uvedli nahoře, a také ovšem i při obvinění z krádeže a loupeže. A není třeba dovolávati se analogie práv jiných, žila-li tato zásada v našich zemích i později.

¹) C. j., B. I., 226 (1187).

²) Rössler, l. c., II., 141, č. 310. Commune jus habet quod accusatus boni nominis et honestae famae apud quem nec spoliolum nec furtum inventum fuerit, melius potest ostendere se innocentem, quam vincit possit per accusantem.

³) Brikcí z Licka, kap. XXV., art. XI.

⁴) Rittner-Zítka, Církevní právo katolické, II. (1889), 126 násl. Hildenbrand, Die Purgatio canonica und vulgaris, München, 1841, zvl. str. 99 násl.

⁵) Je tomu tak v právu uherském, kde nalézáme příklady v t. zv. Regestru Varadinském. Ve vyd. Karacsonyi-Borovszky (1903), str. 208, č. 154 (234), jest zápis o božím soudu, při němž obviňovatelé ustoupili od obvinění: Ubi praedicti comites [Agya et Dionysius] candentis ferri subterfugerunt iudicium dicentes, adversarios suos iustos esse, et quod ipsi ignoranter eos impetiissent de furto. Privartus autem et ioabagiones eius, pro bono pacis et intuitu cognationis, dimiserunt Agye et Dionysio comitibus debitum talionis, in quantum ad ipsos attinet. Srov. mou studii »O regestru Varadinském«. K dějinám božích soudů. Bratislava, 1929.

Vraťme se však k nároku a k tomu, jaký byl postup procesní při provádění důkazního řízení při tomto procesním zřízení. Je nutno, abychom i o této otázce širě promluvili, když dosavadní literatura o tom dosud nepojednala nebo jen velmi stručně.

O tom, jaký byl postup při důkazním řízení při nároku, dovidáme se rovněž z našich pramenů. Již samo vyjadřování pramenných zpráv nám tento postup ukazuje. Pro případ, že podlehne pohnaný, užívá se totiž v pramenech pravidelně výrazu »convincit«. ¹ V tomto výrazu je patna jen povaha našeho nejstaršího řízení procesního, ve kterém šlo vlastně o zápas stran, v němž jedna ze stran podlehla druhé a tato zvítězila nad první. A proto ovšem je použito i výrazu »succumbere« pro tuto porážku.²

V těchto výrazech bychom ovšem neviděli postupu procesního, protože naznačuje se jimi záporný výsledek pro jednu z procesních stran, a sice jen pro pohnaného. Ale v našich pramenech jsou zprávy, které mluví nikoli o výsledku, nýbrž o možnosti různého výsledku procesu a uvádí se pak eventuální možný výsledek záporný i pro stranu pohánějící. A právě z těchto zpráv ze srovnání s prvými čerpáme poučení.

Dlužno však předem podotknouti, že těchto zpráv pramenů, které nám při nároku uvádějí záporný výsledek pro pohánějícího, je daleko méně než zpráv opačných. Je to až nápadným zjevem. Prameny, které se nám zachovaly, velmi málo starají se o tento případ. Bylo řečeno, že o nároku nám zachovaly zprávy většinou imunitní listiny. A právě v povaze těchto imunitních listin jest, že se o uvedené případy staraly méně než o případy, kdy podlehl pohnaný příslušník určitého ústavu duchovního. Neboť, jak bude ještě ukázáno, právě v tomto případě záleželo na úpravě poplatků, které se při nároku od moci veřejné vybíraly.

Zprávy, které mluví o negativním výsledku pro pohánějícího, jsou v našich pramenech tři. Jedna z nich je z r. 1222 ve velkém privilegii Přemysla Otakara I. a zní: precipimus observari, ut homines omnium ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum, qui de furto vel alio maleficio incusantur, non nisi per vicinatus testimonium se expurgent et falsus accusator nobis in CCC denariis condempnetur.³

¹) C. B., II., str. 53 (1207), 80 (1210), 316 (1228), 320 (1228), 411 (f. XIII. stol.), 426 (f. XIII. stol.), Regesta, I., 402, č. 860 (1234), 412, č. 873 (1235), Regesta, II., č. 106 (1256), 288, č. 743 (1271), 597, č. 1392 (1286), C. M., II., 262, č. 240 (1234), 269—270, č. 247 (1234) 272, č. 248 (1234), 257—258, č. 235 (1233), 275, č. 249 (1234), III., 158, č. 185 (1252), IV., 322 (1286).

²) C. M., II., 376, č. 327 (1240).

³) C. B., II., 211, č. 227 (1222). Podobně ve falsu 13. st., C. B., II., 411, si quando de furto vel alio maleficio accusati fuerint, non nisi per vicinatus testimonium se studeant expurgare et falsus accusator nobis in trecentis denariis condempnetur. S touto zprávou bylo by možno uvést i C. M., III., č. 178 (1252). Item si homines hospitalis coram aliquo

V této zprávě je především důležité, že uvádí se způsob, kterým pohnaný dokazuje svou nevinu. Je to očišťování svědectvím sousedů. Protože klade se zde důraz na očišťování, nikoli na dokazování v dnešním smyslu, jest jistě přijmouti výklad, že zde jde o přísahu očistnou a o očistníky. Při tom ovšem není zdůrazněn počet jejich, nýbrž prostě mluví se o sousedstvu a myslí se tudíž na větší počet osob. V druhé části tohoto ustanovení uvádí se právě případ, kdy obviněnému se podaří očistiti se, a bude tudíž shledáno, že žalobce, obviňovatel podle hořejšího výkladu, je falešný (falsus). Není zde žádné řeči o tom, že žalobce má také prováděti důkaz. Prostě očištěním pohnaného bude nalezena vina pohánějícího a pohánějící podlehne v onom zápasení, které podnikl před soudem jako pozorovatelem a rozhodčím.

Protože v této listině je upravena ještě řada jiných otázek, týkajících se prospěchu plynoucího ze soudnictví panovníkovi, musela zde také býti řešena otázka, jaký prospěch mu plynul, podlehl-li pohánějící obviňovatel. Ustanovena tu pokuta 300 denárů, pokuta to velmi značná, které podlehl žalobce, podařilo-li se pohnanému očistiti se z obvinění.

Druhá zpráva mluví rovněž o případu, kdy se očistí pohnaný z nařčení. Zní takto: si vero homo accusatus per honestos vicinos suos fide eorum requisita absolutus, curie non respondeat.¹ I zde je tudíž důkazní řízení uvedeno jako očišťování pohnaného, není však tu pozitivního ustanovení týkajícího se žalobce, jako tomu bylo v ustanovení předcházejícím.

Za třetí zprávu o negativním výsledku nároku pro pohánějícího podkládáme zprávu Statut, výše uvedenou v článku 7. Zpráva tato obsahuje také pozitivní ustanovení o tom, jaké následky nastávaly pro pohánějícího, očistil-li se nařčený.

Jak patrně, vyslovujeme mínění, že sok Statut je adversarius, procesní sok, soupeř, tudíž osoba, která byla okradena, která ohlásila svou škodu, dosvědčenou sousedy, která nařkla jinou osobu, které se zdařilo se očistiti. Výraz sok je zde právě překladem latinského výrazu adversarius. Výrazu sok bylo zde použito tak jako jiných výrazů českých ve Statutech. Tam, kde bylo těchto českých slov použito, mělo býti naznačeno pregnantní vyjádření určitého pojmu, jak je přirozeno u lidí, kteří latinsky sice psali, ale česky mysleli. A tu týmž výrazem českým byl sok, jako latinský výraz adversarius.

Je přirozeno, že docházíme k vyslovení této vědecké domněnky na podkladě svých úvah v souvislosti s otázkou krádeže a loupeže. Jsme si vědomi, že jde o domněnku proto, že v našich pramenech výraz sok vyskytá se jen jedenkrát. Je velmi dobře možno a přípustno i vyslovení

iudice provinciali . . . suas deposuerint querimonias et defecerint in probatione, poena quae per eos solvi deberet, iudici cedet hospitalis.

¹) Regesta, II., č. 2644, 1161 (1236).

mínění Markovova v uvedeném pojednání, kde vysvětlen je pojem soka jako pozdějšího původu svědka ve smyslu starého našeho práva. Protože tento původ svědek vystupoval na straně pohánějící před soudem, je možno vysloviti i domněnku, že tento pozdější původ byl sokem Statut. Mínění Markovovo kryje se s naším v tom, že jde tu o procesní řízení před soudem a že v obou případech jde o osoby obviňující pohnaného. Jde tu také o mínění, které opírá se o analogie ve slovanských právech a je tím pravděpodobnější.¹ Pokoušíme se o vyslovení vědeckého mínění jiného proto, že jde nám v naší souvislosti o vysvětlení nároku a protože, jak uvedeno, naše prameny znají výraz sok jen na jediném místě.

Míníme tudíž, že článek 7. náleží svým ustanovením k řízení, zvanému nárok, proto, že je včleněn mezi články 6. i 8. a 9., které jednají o tomto řízení.

Může býti namítnuto, že ve větě »Nullus zoch aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno ejus«, je-li sok pohánějícím soupeřem, jde o opakování předpisu o opovědění škody, který byl již vysloven dříve a že je tu vyjádřen tento předpis úžeji, než jak byl uveden dříve. Zjev tento, že Statuta opakují určité vyslovené předpisy dvakrát, není v tomto případě jediným, nýbrž vyskytá se i při jiných člancích² a dosvědčuje jen, že Statuta neměla přesné formulace, právě tak jako současné právní památky vůbec. V této větě se jen zdůrazňuje, že poškozený sok musel dříve opovědět škodu a dosvědčiti ji při opovědi.

Druhá věta tohoto článku »et si fuerit zoch convictus testimonio fori communis, lapidetur«, vyžaduje ovšem rovněž vysvětlení, neboť i tu byl tomuto článku dáván velmi různý výklad, zvláště zřetelem k výrazu »testimonium fori communis«. ³ Bylo přijato však mínění, že jde zde o očištění obžalovaného svědky vybranými ze sousedů a tím ovšem, že byl pohánějící soupeř-sok usvědčen z toho, že falešně a nepravdivě poháněl.

Testimonium fori communis jest v tomto článku svědectví při očištění více osob ze sousedů, po případě více osob na tržišti. Bylo upozorněno výše, že tržiště (fora) požívala zvláštní právní ochrany u nás v tom, že věc na nich koupená nemusela býti vydána, byla-li koupena v dobré důvěře a v neznalosti, že jde o věc kradenou.⁴ Dosvědčily-li osoby na tržišti jsoucí,

¹) Srov. mou studii o »Regestu Varadinském«, str. 9

²) Na př. srov. mezi sebou článek 11. a 13., článek 4. a článek 15.

³) Palacký, Dějiny, I., od. 2., str. 325, vykládal výraz forum commune jako porotu a soud porotní. Brandl, Právník, XII., 222, vykládá, že forum značí buď soud nebo trh, ale celý výraz testimonium fori communis vykládá rovněž v souvislosti se svědectvím sousedů. Slavíček, Úvod, II., str. 151, p. 1., kloní se k mínění Brandlova.

⁴) Srov. výše Regesta, II., 276, č. 711 (1270). Item in die forensi tanta est libertas fori publici in Lubisz, ut quicquid emerit quisquam in hoc foro, et hoc poterit legitime comprobare, eciam si illa res impetatur ab aliquo nomine furti vel rapine, ipsi emptori nihil ex hoc deperiet in rebus suis aut honore.

že obviněný koupil věc na tržišti, pak ovšem byl očištěn z nařknutí. A obviňující soupeř v procesu podléhal a byl přemožen a přirozeně učinil svým obviněním křivdu druhé straně.

V závěru tohoto článku se dále praví, že obžalovatel, bude-li očiistou pohnaného usvědčen, má být ukamenován. Lze vysloviti domněnku, že snad se tento způsob potrestání usvědčeného falešného obžalovatele kdysi někdy prováděl, ač není-li to výraz jen obrazný. V době současné Statutům však asi sotva byl vykonáván. Že ovšem je opět v souhlase se současnou tendencí, aby podlehnoucí i pohánějící soupeř trpěl stejný trest, který by byl postihl pohnaného, kdyby se byl neočistil, bylo zřejmo z uvedených dokladů našeho městského práva velmi zřejmě. Pohánějící, který obvinil pachatele domnělého křivě, podlehl ve sporu jako soupeř zápasící v zápase, ve sporu a ovšem musel trpěti to, co by byl utrpěl obviněný, kdyby byl podlehl.

Že nebyl v užití tento trest ukamenování pro podlehnoucího soupeře při nároku, možno souditi i z toho, že trest ukamenování se u nás nevyškýtá. Vniklo snad toto ustanovení k nám vlivem cizím nebo bylo formulováno snad jako pohružka, neboť bylo ponecháno vůli soudu, jak odsoudí podlehnoucí stranu.¹ Bylo již řečeno také výše, že podlehnoucí žalobce propadal určité veřejné pokutě, která patrně vystřídala trest smrti. Touto pokutou 300 denárů vykupoval se právě podlehnoucí soupeř z trestu smrti.

Že však dříve postihoval v tomto případě soupeře trest smrti, možno souditi ze zpráv z našeho městského práva, jehož předpisy jsme uvedli.

Ale bylo by možno souditi tak i z uvedeného již článku knihy Rožmberské, čl. 227., kde je vytknuto, že obviňující, opoví-li předčasně jméno toho, jehož obviňuje, pak musí podniknouti soudní souboj,² a rovněž i analogií z dalšího vývoje řízení před soudem, na př. v případě sporu o hlavu v Řádu práva zemského.

Z toho, co jsme uvedli, je však patrné, že článek 7. Statut nelze zevšeobecňovati, nýbrž, že jeho znění vztahuje se jen na určité případy krádeže, bylo-li možno použití svědectví tržišního, t. j. byla-li věc koupena na trhu. A není opět vzácností Statut, že podobné ustanovení speciální obsahují.

K řízení nárok zvanému náleželo také použití božích soudů. Vytýkají to zprávy o nároku v listinách velmi jasně.³ S tím ovšem souvisí, že i v čl. 8.

¹) Bylo to patrné i při odsouzení obžalovaného. Srov. na př. C. B., II., 103 (1213); C. M., III., 207, č. 230 (1256) ... pro capite suo graciám principis inventurus.

²) Chtěl-li by se zpravití obůzstva, opoviedač musil by se súditi o šiju, že tak nemůdře opoviedal.

³) C. B., II., 282, č. 286 (1226). De iudicio autem aque vel candentis ferri, quod fit per naroc, ... II., 320, č. 321 (1228) ... hoc de fure statuentes: si in eorum habitat possessio nibus et deprehensus fuerit in furto manifesto, vel de aliquo occulto accusetur, videlicet

Statut je vytčeno řízení, v němž jsou uvedeny boží soudy a že ovšem tento článek je pokládán za část Statut, která, jak jsme uvedli, náleží k řízení nároku.

Ze zpráv těchto ovšem není patrné, v jakém poměru byly soudy boží k celému řízení nároku. Je jisto, že bylo používáno ordálu vody, železa nebo zápasu soudního při nároku, ale rovněž, v kterých případech k jednotlivým ordálům bylo saháno, není ze zpráv patrné. Statuta zmiňují se v článku 8. o ordálu vody všeobecně a uvádějí ordál železa jen při krádeži určitých věcí (dobytka a včel).¹

Důležitou otázkou jest, kdy docházelo k božím soudům během nároku, když, jak jsme slyšeli, obviněný se očišťoval svědectvím sousedů-svědků. Zdůraznili jsme právě zásadu očišťovací během procesu v zemích českých ve 13. století.² Máme za to, že k soudům božím přistupováno bylo ve 13. století tenkrát, nechtěl-li pohnaný podrobiti se přísaze očištné spolu s očištníky, po případě očištníků neměl. V tomto případě bylo nařízeno soudem, aby obviněný očištil se ordálem. Mají tudíž ordály význam subsidiární, nastupující teprve na druhém místě. Jistě jich bylo používáno také tehdy, když soud ordál nařídil zcela výslovně.

Tento svůj úsudek o významu ordálů v řízení nároku zakládáme nejen na zprávách našich pramenů, nýbrž i na analogii práv jiných.

K soudům božím bylo přistupováno i v právech jiných tenkrát, když nemohl být proveden důkaz jinými prostředky důkazními.³ Tak tomu je zvláště v Polsku,⁴ kde kniha práva obyčejového ustanovuje v článku XXIII.: Když soudce rozkáže odpovídati v soudě tomu, který byl pohnán, a on tvrdí, že jest nevinným, pak otázka se ho soudce, má-li svědky. Odpoví-li, že jich nemůže míti, pak soudce mu přikáže válčiti. Podobně se ustanovuje i v článku XXV., kde přikazuje se ordál vody. Patrné z toho, že pohánějící nepřisahá a nedokazuje ničeho, nýbrž, že obžalovaný se očišťuje.

quo ad iudicium ferri candentis vel aque vel vomeres calcandos vel duelli, ... Srov. též falsum XIII. stol., C. B., II., 411, a str. 426, č. 380, C. M., II., 257—258, č. 235 (1233), 272, č. 248 (1234), 376, č. 327 (1240); III., 215, č. 234 (1256); Regesta, I., č. 860, str. 402 (1234).

¹) Jest tak v čl. 18. Výklad tohoto článku je také sporný, zda jedná se zde o krádež dobytka, včel a sluhů, či zda jde zde o případ provedený sluhy na včelách. Srov. Brandl, Právník, XII., 254.

²) O otázce důkazního řízení v německém procesu napsal v poslední době zámou studii Stutz: Die Beweisrolle im altdeutschen Rechtsgang, Zeitschrift Savigny, G. Abt. 49, str. 1—25. V ní osvětluje postavení obžalovaného v procesu a jeho úlohu v řízení důkazním. V mnohém jeví se analogie i s prameny v českých zemích, na něž částečně Stutz upozorňuje v právu městském.

³) V právu německém, Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II., 401, mluví o jednostranných ordálech, které jsou předepsány při osobách, které nemohou přísahati aneb nemohou vzíti na sebe soudní zápas.

⁴) Srov. Winiarz, Sądy Boże w Polsku, Kw. hist., V., 294 násl.

A toto pravidlo očišťování a subsidialita božích soudů je uplatněna i v právu ruském i v právu srbském.¹ Stejně tak tomu je i v právu uherském, kde princip očišťování se obviněného vystupuje velmi zřetelně v registru Varadském,² kde ovšem je také patrné, že k božím soudům docházelo podle rozhodnutí soudu, aby obviněná strana se očistila.

Ve 12., ve 13. a 14. století byly boží soudy u nás důkazním prostředkem téhož způsobu jako v jiných zemích a zvláště v říši římsko-německé. V té době byly již ovšem v úpadku vlivem církevním. Boží soudy v našich zemích konaly se stejným způsobem jako v zemích jiných. Konány byly mimo soud za přítomnosti kněží a církevních hodnostářů. Výsledek soudu božního byl konstatován těmito duchovními a sdělován soudu, který podle výsledku pak rozhodoval vlastní při. Je tak patrné z článku 8. Statut Konrada Oty, který mluví ovšem také o tom, že ten, kdo byl poslán k božím soudu, nemusel se mu podrobovat, neboť mohl ustoupiti před jeho provedením. Za provedení božích soudů platily se určité poplatky těm církevním hodnostářům, kteří byli při jich provádění přítomni. Jisté, že bylo užíváno i církevních obřadů, které nelišily se od týchž obřadů užívaných v říši římsko-německé, v Polsku a v Uhrách. Nám se bohužel zachovalo málo zpráv o božích soudech a které se nám zachovaly, jsou velmi kusé. Ale i tyto kusé zprávy nám potvrzují, že naše země nemohly se odlišovati od božích soudů v zemích okolních.³

Ordál vody nebo železa při nároku byl božím soudem jednostranným, t. j. podroboval se mu jen obviněný.⁴ V pramenech neslyšíme o tom, zda před ordálem předcházela přísaha pohnaného nebo pohánějícího i pohna-

¹) Srov. Winia rz, I. c., 295, a Pravdu Ruskou, čl. 19., a Zákoník Štěpána Dušana, čl. 152.

²) Srov. k tomu Karacsonyi-Borovszky, Regestrum Varadiense (1903), Úvod a pak jednotlivé příklady. Srov. také mou uvedenou studii.

³) Předpis článku 8. v C. j., B. I., 55 (1222), 63 (1229), 70 (1237). Jireček má ovšem jiné čtení z r. 1222 než z r. 1229 a 1237. V C. B., II., 223, však shoduje se znění tohoto článku s následujícím zněním z r. 1229. Quando aliquis subit iudicium aquae, nullus dimittat eum in aquam, nisi sacerdos cum suo cooperatore; si deus iuverit eum, iudici det duos denarios et sacerdoti XIII; si nudaverit se et iudicium noluerit subire, solvat capellano VII denarios et vetule duos. Jisto, že čtení Jirečkovo je zcela vyloučeno. Mluví se zde o účasti kněze a jeho kooperatora a pak služek. Winia rz, I. c., ukázal, že podobné obřady byly v Polsku a ovšem polské obřady božích soudů byly převzaty píně z Německa, kde vytvořily se tyto obřady vlivem církve. Vznikly zde liturgické předpisy, podle nichž tyto boží soudy se konaly. Z téže doby, co Statuta Konrada Oty v zachovaných recensích se nám dochovala, pocházejí liturgické obřady Regestru Varadského v Uhrách, které týkají se ovšem jen ordálu železem, které však jsou jen napodobeninou obřadů německých a i polských. Pozoruhodno je také, že poplatky uvedené ve Statutech v tomto článku platí se v prvním případě soudci i knězi, v druhém případě jen knězi a služkám. Srov. uvedenou studii o Regestru Varadském.

⁴) Srov. Brunner, I. c., II², 538–539.

ného zároveň.¹ Ale i kdybychom předcházející přísahu stran připustili, pak ovšem ordál vody a železa nastupoval vždy jen se strany pohnaného. Z dalšího výkladu je patrné však, že přísaha stran nepředcházela, a zvláště, že nepřisahal pohánějící před soudem o tom, že právě pohnaný mu škodu vykonal.

Při nároku mohlo se uplatniti i zastoupení v provádění božích soudů. Podrobnost tuto zachovala nám rovněž Statuta, která v článku 9. ustanovují, že bude-li nařčen vznešený šlechtic a nikoli druh, pak může jeho podřízený služebník podstoupiti boží soud. Nehledě k tomu, že se zde objevuje přednost šlechticů-pánů, je zde zjevna opět zásada očišťování nařčeného. Je zde opět ustanovení pro případ, podlehně-li zástupce pohnaného: v případě tom ovšem nepodléhá smrti, nýbrž nařčený může svého zástupce vyplatiti částkou 180 denárů.²

Uvedli jsme, že ordály existovaly jako očištné prostředky vedle očištníků a byly v užití v případě, nebylo-li očištníků po ruce, po případě nařídili ordály soud. Není žádnou zvláštností ani pro dobu pozdější, že existují tyto dva prostředky očištné vedle sebe.³

Jisto jest, že i v jiných zemích existovali vedle sebe očištníci a boží soudy a bylo jich užíváno obou jako prostředků očištných. Je pak mezi nimi zajímavý poměr. Neboť se určuje, že jen lidé nesvobodní aneb ti, kteří byli již odsouzeni, mají se podrobiti ordálům, kdežto lidé svobodní a šlechtici mají se podrobiti očištní přísaze.⁴ Zda tato zásada snad byla v platnosti i u nás, o tom nelze se vysloviti pro nedostatek dokladů.

Výsledkem nároku bylo tudíž: buď obviňovatel obviněného neusvědčil tím, že se tento z obvinění očistil a pak ovšem upadal sám v trest, nebo obviněný se neočistil a byl přemožen (convictus). V tomto případě musel nejen dosti učiniti pohánějícímu, nýbrž upadal sám v trest. Propadal celým jměním a ovšem také životem.⁵ Je tu ovšem nesporně ustanoveno jen o propadnutí majetku, pokud jde o život pachatelův, je ponecháváno na rozhodnutí pa-

¹) Zajímavě se zde zmíniti o čl. 53. Řádu práva zemského. V českém textu vytýká se ordál železa spojený s přísahou pohnaného, o přísaze pohánějícího se nemluví. V latinském textu je zmíněn ovšem také jednostranný ordál železa, ale mluví se o přísaze obou stran: prius post iuramenta partium in causis talibus per ipsum citatum vel per ejus zastupconem ad majorem purgationem recipi debeat.

²) Podobné zastoupení při ordálech bylo i jinde, na př. v Uhrách podle Regestru Varadského.

³) Z článků 26. a 27. Řádu práva zemského vidíme vystřídávání přísahy s očištníky s ordálem souboje a je ponecháno na vůli pohnaného, chce-li si voliti buď přísahu nebo souboj. Záleží tu ovšem na stavu pohnaného a pohánějícího.

⁴) Srov. Hildenbrand, Purgatio canonica, str. 117 n.

⁵) C. M., II., 269–270, č. 247 (1234). Insuper si fur fuerit convictus de furto, et adiudicatus mortí, vel aliquis de homicidio debeat capite truncari de hominibus ville illius, vel inciderit in aliam causam, in qua debeat satisfacere aduersario, semper bona furis, et bona capite puniti, et culpe satisfactio remaneat apud hospitale ad usus ipsius... Regesta, I., č. 858, str. 401.

novníka a soudců, aby rozhodli o něm podle volné úvahy,¹ zvláště ovšem je povoleno, aby usvědčený žádal panovníka o milost.²

Viděli jsme, že při nároku vládla plně zásada, že nařčený se musí očišťovati. Nařikající ničeho nedokazoval, byl však vystaven nebezpečí, že při očištění svého odpůrce podlehne ve sporu. Tato zásada očišťovací, která, jak jsme viděli, uplatňuje se v našem právu plně, je v souhlase se zásadami, které ovládaly původní středověký proces ve střední Evropě a v právu německém zvláště.³ Řízení, zvané nárok, zakládalo své jméno na té skutečnosti právě, že rozhodujícím bylo nařčení a očištění z něho a nikoli dokazování se strany nařikajícího, že toho, z čeho nařiká, nařknutý se skutečně dopustil.

Řekli jsme, že konec století 13. a začátek století 14. značí pro nárok změnu a zánik původního tohoto řízení. Je přirozeno, že budeme hledati příčinu zániku nároku právě v tom, zda nenastala změna v procesním řízení zvláště v řízení důkazním. Dříve, než přihlédneme blíže právě k uvedené změně, ukažme, jaký byl stav důkazního řízení při obvinění z krádeže, loupeže a plenu ve stol. 14. Ve 14. století rozhodujícím pro poznání důkazního řízení při procesu o plenu, loupeži a při sporech o podobných trestných činech jsou předpisy Řádu práva zemského, čl. 45. a Majestas Car., čl. CIII. V obou těchto právních památkách jsou předpisy tytéž. Zásadou v nich je, že vždy napřed přísahá pohánějící. Na tuto přísahu pohánějícího je položen důraz a jsou o ní zvláštní předpisy. Teprve po přísaze pohánějícího přísahá pohnaný a spolu s ním dva očištníci. Stojí tu tudíž nepochybně a beze sporu proti sobě přísaha pohánějícího, který přísahá, že mu pohnaný způsobil škodu, a pak přísaha pohnaného, opřená přísahou dvou očištníků. Pohnaný přísahá, že je nevinně obviněn, které bylo na něj vzneseno. S tím souhlasí i § 36 knihy Ondřejovy, která přináší nám podrobné formule, jinak souhlasí s památkami předcházejícími.

Proti stavu důkazního řízení ve 13. století je zde novum, totiž přísaha pohánějícího, která, jak řečeno, je zde vytknuta a která vždy předchází přísahu pohnaného s očištníky. Přirozeně, že se nám vtírá myšlenka, že právě tato skutečnost musela působiti na změnu řízení, zvané nárok, neboť při obvinění musel pohánějící přísahati prvý a přísahou opřítí své obvinění, které přestalo býti nařčením ve smyslu století 13.

Je-li tu ovšem tak důležitá skutečnost, která je již ve století 14., a sice již v českém znění Řádu, běžná, jistě se naskytne otázka, zda nebudeme

¹⁾ Regesta, I., č. 860, č. 862 (1234). *Judices autem, quorum interest, faciant de reo, quod eis justum videbitur.* C. M., II., 262, č. 240 (1234), C. M., III., 158, č. 185 (1252).

²⁾ C. M., III., 207, č. 230 (1256), Regesta, II., č. 92 (1256) . . . *et ipse cum adversario suo satisfaciat, pro capite suo gratiam principis inventurus.*

³⁾ Srov. k tomu pro právo německé, Brunner, *Die Entstehung der Schwurgerichte*, Berlin, 1872, str. 51 násl. Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte* (1892), II., str. 370 násl. Srov. uvedený článek Stutzův.

moci zjistiti, kdy k nám tato zásada pronikla. Skutečně máme o tom v našich pramenech doklady. Je to právě kniha Rožmberská, která, jak jsme viděli, ještě velmi často uvádí termín nárok, která však po prvé nám zdůrazňuje zásadu, že pohánějící má přísahati prvý a nikoli, že pohnaný se má očišťovati sám a jediný. Je nám kniha Rožmberská dokladem tím bezpečnějším, protože proniká tu tato zásada teprve pohnaně a nesměle. Jest tomu v charakteristické části knihy Rožmberské, která ve vydání Palackého a Brandlově je označena jako část IV. Palacký, který knihu Rožmberskou vydal dosti kriticky, neměl pochybností, že část tato náleží organicky k textu Rožmberské knihy. Jireček¹ vyslovil o ní pochybnost, jak bylo již výše uvedeno, a tvrdil, že část tato náleží k té části knihy Rožmberské, která teprve později vznikala. A proto také zařadil ji jako kapitolu poslední. Došel k tomuto názoru nikoli rozbořem věcným a obsahovým, nýbrž jen proto, že hleděl rozvrh, který se nám podává v článku XI., doplniti. Nejnověji vyslovil dr. Markov mínění, že tato část vznikla teprve ve 14. století a že souvisí se zánikem božích soudů.²

Jisto jest, že dochované rukopisy knihy Rožmberské a zvláště nejstarší rukopis, t. zv. deskový, včleňují tuto kapitolu plně v text a je proto ovšem s největší pochybností souditi na to, že k původnímu textu tato část nepatřila, když úvahami, jako by nenáležela k původnímu textu pro nesystematičnost, jen velmi málo dokazujeme, protože určitého systému v právních knihách našich je jen poskrovnu. Důležitější jsou pochybnosti rozporů obsahových mezi jednotlivými články Rožmberské knihy. A proto ovšem tyto rozpory musíme také podrobiti svému zkoumání, zda nejde tu o rozpor zdánlivý.

Řekli jsme, že v knize Rožmberské objevují se různé pokusy o změnu dosavadního práva a o zavedení nových právních předpisů, jež si vynucovala prostě doba současná. Po této stránce velmi důležitou právní památkou je zvláště Řád práva zemského, ale již Rožmberská kniha jeví tuto povahu, že autor těchto právních památek zaznamenává nám, jak se některá právní pravidla měnila. Bylo již ukázáno na to, že knihu Rožmberskou lze srovnávati s Řádem práva zemského, neboť některé články přímo tu vzájemně korespondují.³

V článku 69.⁴ se praví, že obviněný z plenu, z loupeže, ze zlodějstva, z přeboje a z posečení lesa očišťuje se sám třetí. Vyslovuje se zde tudíž zásada, že obviněný se očišťuje. Zásada tato je stanovena a určena nepochybně. V článku 154., 155. a 156. a násl. se praví, že z plenu, ze zlodějstva,

¹⁾ Č. Č. M., 1862, str. 127–128.

²⁾ Sborník věd práv. a stát., XXVIII., 245.

³⁾ Werunsky, *Ordo judicii terrae*, Z. f., Rg., G., Abt. X., str. 113.

⁴⁾ K výkladu srov. Kadlec, *Přísežní pomocníci*, Sborník věd práv. a stát., XV., 272.

z loupeže, z posekání lesa je právo voda. Vyslovuje se zde tudíž zásada, která již platila před dobou knihy Rožmberské po celé 13. století, že obviněný z uvedených trestných činů očišťuje se buď očišťovníky nebo ordálem vody. Jisto jest, že není určeno také v knize Rožmberské, kdy se užívá ordálu vody a kdy očišťovníků, jichž počet tu určen na dva. A možno tudíž přijmouti výklad, který jsme podali již pro předpisy ve 13. století a že záleželo na soudu, aby nařídil ordály nebo očišťovníky, kteří nastupovali za vodu, na místo ordálu vody. Není tudíž podle našeho výkladu rozporu mezi předpisy článku 69. a článků 155. a 156. O tom, že by předcházela zde přísaha pohánějícího, není uvedeno ničeho a jde tu opět o zásadu očišťující, podle níž pohnaný se musel očišťovati a pohánějící nemusel vinu dokazovati.

V druhé větě článku 69. vyslovuje se pak další zásada, nikoli však pozitivně, nýbrž podmíněčně. Vystupuje zde mínění autorovo, které vysloveno je právě kondicionálně v nejstarším rukopise, v některých pak rukopisech analogicky, s článkem 71. dokonce hypoteticky. V této větě proniká ještě nesměle nová zásada do našeho procesu, že pohnaný má prvý přisahati o své škodě. A právě v této formě vidíme, že nebyla ještě tato zásada plně v užívání a ono »bylo by« nebo »byli by« dokazuje právě ovšem také, že před tím platila jediné zásada očišťovací. Nová zásada nazvána je také zásadou pravější, spravedlivější, a i tu se vlastně jeví její pohnaný pronikání.¹

Podle mínění článku 69. knihy Rožmberské měl přisahati tudíž nejprve pohánějící, pak pohnaný a na místě ordálu vody přisahali pak dva očišťovníci. Je to tudíž tentýž předpis a totéž pravidlo, které bylo v platnosti podle Řádu práva zemského a podle Majestas Car. Je snad patrné, že právě v době knihy Rožmberské dala se změna, která se ustálila v době 14. stol. Na této změně spočívala také přeměna řízení, zvaného nárok, neboť kladen tu důraz ne na očišťování z nářku, z obvinění, nýbrž šlo tu také o provádění důkazu se strany pohánějícího, aby vina pohnaného byla dokázána. A právě tato změna změnila povahu celého řízení, takže nejde pak již více o nařikání, nařknutí ve smyslu starším.

Řekli jsme, že i urážka cti nazývá se nárokem. I při této urážce, ač jde o pohánějícího nařknutého, je opět zásadou, jak jsme v naší studii o urážce na cti ukázali, že nařknutý se především očišťuje. Úloha stran je zde obrácena, ale zásady a pravidla starého našeho práva zde žijí ještě dále.

¹ V rukopisu musejním v čl. 71. uvedeno je čtení: »byli by pravější pŕvod«. Čtení toto (srov. A. Č., I. 460) vedlo by k mínění, že se klade důraz, je-li bližší k důkazu pohánějící než pohnaný. Byli-li bližší podle úsudku soudu k provádění důkazu původ, pak následovalo řízení podle čl. 69. Nebyli-li, pak musel se podrobovati pohnaný ordálu, neboť on byl bližším k provádění důkazu. I tímto způsobem by bylo lze vyloužiti dvojí užívání buď ordálu nebo očišťovníků. Bohužel tento musejní rukopis je však až z 15. století. Není tu také vysvětlení, proč M. C. i Řád ustanovují přísahu pohánějícího vždy.

Resumé.

DER DIEBSTAHL UND RAUB IM BÖHMISCHEN LANDRECHTE.

§ 1. DER BEGRIFF VON DIEBSTAHL UND RAUB.

Das böhmische Strafrecht wurde bisher sehr wenig durchgearbeitet. Bisher wurde auch dem Raub und Diebstahl keine entsprechende Aufmerksamkeit zugewendet. Unsere Abhandlung ist die erste Bearbeitung dieser Frage.

Der Begriff von Diebstahl und Raub ist im böhmischen Landrechte dadurch interessant, daß man darin den Schaden, welcher der geschädigten Person zugefügt wird, betont. Deswegen verfolgte den Diebstahl und Raub in alten Zeiten, im 13. und 14. Jahrhundert, nur die Privatperson, indem sie bei Gericht klagte und einen Ersatz für den ihr zugefügten Schaden forderte. Nur selten wurde der Diebstahl und Raub durch öffentliche Organe verfolgt. Es geschah nur dann, wenn der Verbrecher auf frischer Tat ertappt wurde. In den ältesten Zeiten war in einem solchen Falle Selbsthilfe gestattet, später schritten dann öffentliche Organe gegen den ertappten Verbrecher ein, denn durch den Diebstahl und Raub wurde der Landfriede verletzt.

Als Diebstahl bezeichnete man in unserem böhmischen Landrechte die heimliche, widerrechtliche Wegnahme einer fremden, beweglichen Sache zu eigenem Nutzen, gegen den Willen des rechtmäßigen Besitzers. Mit Raub wurde die Wegnahme einer fremden, beweglichen Sache bezeichnet, wobei die sträfliche Handlung öffentlich, gewöhnlich auf der Straße und mit Anwendung von Gewalt ausgeführt wurde. Doch wurden diese beiden strafbaren Handlungen oft miteinander verwechselt und man machte zwischen diesen beiden Begriffen keinen Unterschied. Auch der Ausdruck Dieb »zloděj« wurde in unseren Rechtsquellen in einem weiten Sinne des Wortes zur Bezeichnung eines Menschen, der das Übel beging, das heißt eines Übeltäters, gebraucht.

Des Diebstahls machte sich nicht nur derjenige schuldig, der eine fremde Sache entwendete, sondern auch derjenige, der eine ihm anvertraute Sache veräußerte, respektive der eine ihm anvertraute Sache für sich behielt. Auch an gefundenen Gegenständen verübte der Finder den Diebstahl.

Ursprünglich unterschied man in unserem Rechte den Diebstahl und Raub je nach den gestohlenen Sachen, je nach ihrem Werte. Man unterschied auch, ob der Diebstahl und Raub bei Nacht oder bei Tag geschah.

Die Wegnahme einer Sache mußte widerrechtlich geschehen, denn in bestimmten Fällen war es erlaubt, bewegliche Sachen durch Selbsthilfe zu entziehen.

Diese Abhandlung befaßt sich zwar nur mit dem Landrechte, doch macht der Verfasser auch auf die Vorschriften des böhmischen Stadtrechtes aufmerksam, in dem sich analoge Bestimmungen, wie im Landrechte, befinden. Ferner macht er auch auf die Analogie in fremden Rechten, besonders im deutschen Rechte, aufmerksam.

§ 2. DIE TEILNAHME UND HAFTUNG FÜR DIEBSTAHL UND RAUB ANDERER.

In der Regel haften alle Mittäter der Diebe und Räuber in weitem Sinne für das Verbrechen, wie der Verbrecher selbst: *fures cum sociis et fautoribus suis pari poena puniantur*. Ebenso strafbar sind auch die Gehilfen der Diebe und Räuber, ob sie nun den Verbrecher selbst, oder die von ihm gestohlenen Sachen verhehlten. Besonders die Landfrieden bringen alle sehr eingehende Vorschriften, welche die Hehlerei der Diebe bestimmen. Die Landfrieden ordnen auch die Verfolgung der Missetäter in dem Falle an, wenn der Geschädigte Gerüft erhebt. Aus diesen Bestimmungen geht demgemäß auch die Haftung dessen hervor, der den Verbrecher beim Gerüft nicht verfolgte und so wird auch derjenige als Verbrecher verfolgt, der kein Gerüft zu schreien beginnt, trotzdem er den Verbrecher auf frischer Tat ertappte.

Für den Diebstahl und Raub der Hausgenossen haftet auch ihr Hausherr, wenn er sie dem Gerichte nicht ausliefert. Der Hausherr haftet für den Diebstahl und Raub seiner Hausgenossen umsomehr, wenn er ihnen direkt einen Befehl, diese sträfliche Handlung zu vollführen, gegeben hat.

Auch derjenige, bei dem gestohlene Sachen gefunden worden sind, muß die Sachen ausfolgen, eventuell kann er zur Auslieferung der Sachen gezwungen werden. Besondere Vorschriften entwickelten sich über den Kauf gestohlener Sachen. In den Rechtsquellen finden sich auch viele Satzungen über die Juden, die sehr oft gestohlene und geraubte Sachen kauften. In

beiden diesen Fällen gibt es sehr strenge Vorschriften, denen gemäß auch die Käufer gestohlener Sachen verfolgt werden können.

Unter gewissen Umständen kann auch der Geleitherr, das ist derjenige, der dem Bestohlenen einen Geleitbrief gab, zur Verantwortung des Diebstahls gezogen werden.

Selbst der Erbe eines Verbrechers haftet für den Diebstahl des Erblassers, denn er kann vor Gericht gezwungen werden, den Schaden, welcher dem Bestohlenen durch den Diebstahl des Erblassers entstanden ist, zu ersetzen. Auch die Haftung der Gemeinde für Diebstahl und Raub ihrer Genossen ist im böhmischen Landrechte bezeugt und hat sich bis in die Neuzeit erhalten.

§ 3. DIE VERFOLGUNG UND STRAFE BEI DIEBSTAHL UND RAUB.

Die Frage der Art der Bestrafung der Diebe und Räuber ist mit der Art und Weise, wie die Täter dieser sträflichen Handlungen verfolgt wurden, eng verbunden. Wenn der Täter auf frischer Tat ertappt wurde, dann ist Selbsthilfe des Geschädigten zulässig, oder es werden die Täter von öffentlichen Organen bestraft. Das Verfahren ist bei einer solchen Gelegenheit sehr kurz: der Verbrecher wird gleich mit dem Tode bestraft. Diese Vorschriften blieben auch im 14. Jahrhundert, wo besondere Beamten entstanden, welche die ertappten Übeltäter und die öffentlichen Täter verfolgten, aufrecht. Die Verfolgung durch öffentliche Organe erstreckt sich dann auch auf verdächtige und bekannte Verbrecher. Solche Verbrecher werden mit der Todesstrafe und mit der Ehrlosigkeit bestraft. Die Infamie konnte den Verbrechern auch dann nicht nachgesehen werden, wenn ihnen die Todesstrafe erlassen wurde.

Die Landfrieden haben die Verfolgung bekannter Verbrecher geregelt und ordneten auch die Pflichten der ganzen Bevölkerung bei der Verfolgung der Verbrecher sehr eingehend an.

Wenn der Täter unbekannt war, dann forschte der Bestohlene selbst nach dem Verbrecher und da konnten verschiedene Fälle vorkommen: der Bestohlene hat den ihm gestohlenen Gegenstand gefunden. Er legt die Hand an die Sache und behauptet, daß sie ihm gehört. Dann folgen weitere Verhandlungen je nachdem, was die Person behauptet, bei der die Sache gefunden wurde. In einem solchen Falle konnte es wieder zu weiteren Verhandlungen kommen, wenn diese Person aussagte, daß sie die Sache gekauft oder von einer dritten Person bekommen hat, oder die Sache wäre ihr Eigentum. In ersterem Falle konnte es zur sogenannten Dritthandverfahren kommen,

welches analogisch mit einem ähnlichen Prozeßverfahren im deutschen Rechte ist.

Fand aber der Bestohlenen seine Sache nicht, dann erstattete er eine Anzeige, welche »Nárok«, vom Worte »nařikati« (klagen), genannt wurde. Diese Klage zeichnete sich durch einige charakteristische Züge aus. Es herrschte dabei die Regel, daß sich der Beklagte von seiner Schuld reinigen mußte, der Kläger mußte in der Regel nichts bezeugen. Wenn sich der Beklagte gereinigt hatte, dann wurde der Kläger mit der poena talionis bestraft. Die Anzeige, »nárok« genannt, änderte sich im 14. Jahrh. infolge von Prozeßänderungen und es wurde dann bei Verfolgung des Diebstahls und Raubes vor Gericht die Zivilklage angewendet, wobei der Kläger einen Schadenersatz erhielt. Außerdem entschied das Gericht wie der Verbrecher auch noch bestraft werden sollte.

Es fanden sich in unserem Rechte auch noch später Reste vom ursprünglichen Gerichtsverfahren gegen Diebe und gegen Räuber, besonders die Bestimmungen von poena talionis hinterließen reiche Spuren.

Den Verurteilten wurde manchmal sogar Gnade erteilt, natürlich mußten sie bei einer solchen Gelegenheit versprechen, sich nie wieder eines Diebstahls schuldig zu machen. Wenn sie doch wieder einen Diebstahl begingen, wurden den Dieben alle ihre Taten zusammengerechnet.

Sehr oft wurden Diebstähle und Raub zwischen dem Geschädigten und dem Täter auf gutlichem Wege beigelegt.

Zusatz: Vom »Nárok« im ältesten böhmischen Rechte.

In diesem Zusatze nimmt der Verfasser die privatrechtliche Klage auf Diebe und Räuber eingehend durch und fällt neue Urteile über verschiedene Streitfragen, welchen über die ältesten Zeiten der Entwicklung der Rechte in den böhmischen Ländern ausgesprochen wurden.

KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERZITY
KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.

- Sv. 1. Antonín Basch: *Teorie inflace*. 1922 Kč 15-
Sv. 2. Albert Milota: *Působnost zákonů trestních*. Díl I. 1922 Kč 15-
Sv. 3. Bohuš Tomsa: *Idea spravedlnosti a práva v řecké filosofii*. 1923 Kč 32-
Sv. 4. Jan Vážný: *Actiones poenales*. 1923 Kč 20-
Sv. 5. Rudolf Rauscher: *Dědické právo podle českého práva zemského*. 1922 Kč 20-
Sv. 6. Jan Vážný: *Římské právo obligační*. Část I. 1924 Kč 27-
Sv. 7. Jan Šimák: *Československé státní území*. 1924 Kč 16-5
Sv. 8. Leopold Heyrovský: *Římský civilní proces*. 1925 Kč 120-
Sv. 9. Rudolf Rauscher: *Volební kapitulace a korunovační reversy panovníků ve státech střední Evropy*. 1925 Kč 35-
Sv. 10. Miroslav Boháček: *Ademptio legati*. 1925 Kč 40-
Sv. 11. Jan Vážný: *Custodia v právu římském*. 1925 Kč 25-
Sv. 12. Vratislav Bušek: *Církevní soudnictví ve věcech civilních v říši římské v I.-V. století po Kr.* 1925 Kč 30-
Sv. 13. O. Sommer: *Reforma právnických studií*. 1925 Kč 18-
Sv. 14. Richard Horna: *Několik kapitol z dějin úředních knížat na Moravě*. 1926 Kč 18-
Sv. 15. Zdeněk Peška: *O dvoukomorové soustavě*. 1926 Kč 50-
Sv. 16. Cyril Čechrák: *Nezaměstnanost*. 1927 Kč 55-
Sv. 17. Heyrovský-Sommer-Vážný: *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 1927 Kč 90-
Sv. 18. Rudolf Rauscher: *Usmrcení člověka v českém právu zemském*. 1927 Kč 30-
Sv. 19. Jan Vážný: *Římské právo obligační*. Část II. 1927 Kč 23-
Sv. 20. Otakar Sommer: *Prameny soukromého práva římského* Kč 18-
Sv. 21. Bohuš Tomsa: *Masarykův zápas o právo přirozené*. 1928 Kč 30-
Sv. 22. Imrich A. Karvaš: *Francúzska inflácia*. 1928 Kč 60-
Sv. 23. Vratislav Bušek: *Učebnice dějin práva církevního*. 1929 Kč 40-
Sv. 24. Zdeněk Peška: *Přímé zákonodárství*. 1929 Kč 60-
Sv. 25. Heyrovský-Sommer-Vážný: *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 1929 2. vyd. Kč 90-
Sv. 26. Ráliš: *Delikty proti cti na venkově*. 1929 Kč 30-
Sv. 27. Rudolf Rauscher: *O krádeži a loupeži v českém právu zemském*. Kč 34-